

LUIGI PADOVESE

**RAZGOVORI
SVETACA
NA TRGU SV. PETRA**

LUIGI PADOVESE
RAZGOVORI SVETACA NA TRGU SV. PETRA

ZIRAL - ZAJEDNICA IZDANJA RANJENI LABUD

Knjiga 144

Knjiga 16

Urednik

Milan Lončar

Copyright © ZIRAL

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo
821.131.1 - 97
235.3:929

PADOVESE, Luigi

Razgovori svetaca na Trgu sv. Petra / Luigi Padovese ; s talijanskoga preveo Miljenko Stojić. - Mostar : ZIRAL, 2001. - 174. str. : ilustr. ; 23 cm - (ZIRAL - Zajednica izdanja ranjeni labud ; knj. 144) (Biblioteka Teološke teme ; knj. 16)

Prijevod djela: Piccoli dialoghi fra Sani di marmo. - Bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 9958 - 37 - 020 - 4

COBISS/BiH - ID 10111494

LUIGI PADOVESE

RAZGOVORI
SVETACA
NA TRGU SV. PETRA

S talijanskoga preveo
MILJENKO STOJIC

MOSTAR - ZAGREB
2001.

Naslov izvornika

LUIGI PADOVESE

Piccoli dialoghi fra Sani di marmo

Copyright © Edizioni Piemme Spa., 2000

Via del Carmine 5

15033 Casale Monferrato (AL) - Italy

KAZALO

Sveci među nama	7
Nismo ukrasni motivi na ovoj Kolonadi.....	9
Život je dobro potrošen kada je potrošen za druge	13
Potpuno blaženstvo podrazumijeva nazočnost svih ljudi.....	19
Ljubav je ždral koji se diže	23
»Slabosti« svetaca	25
Svetac, čovjek koji je slobodan i koji oslobađa	39
Sloboda kršćanskih svetica	49
Svetac i priroda »prijateljica«	59
Razlog svetosti: neizmjerne želje za radošću.....	67
Tko ljubi ne gubi nadu	75
Vrata sreće otvaraju se prema vani.....	81
Vidjeti Boga znači nikada ne prestati željeti Ga	85
Jedna je jedina ljubav prema Bogu i prema bližnjemu.....	89
Poruka svetih na početku trećega tisućljeća	97
Sveti biskupi svojoj današnjoj subraći.....	103
Sveti svećenici s Kolonade svećenicima 2000.	111
Pape prošlosti papama 2000.....	119
Sveti redovnici s Kolonade današnjim redovnicima	125
Sveti laici prošlosti današnjim laicima	133

ABECEDNI POPIS SVETACA SPOMENUTIH U
 RAZGOVORIMA (kratki životopisi) 145

Agata	145	Ilarije iz Gaze	161
Albert Veliki.....	145	Ivan di Matha	161
Anastazije Magundat	146	Ivan i Pavao	161
Ante, opat	146	Ivan Zlatousti.....	162
Ante Padovanski.....	146	Janja	162
Antonino Firentinski.....	147	Jeronim.....	163
Apolonija Aleksandrijska.....	147	Josip	163
Atanazije Aleksandrijski.....	148	Karlo Boromejski	164
Benedikt Nursijski	148	Katarina Sienska	164
Bernard iz Clairvauxa.....	148	Klara Asiška.....	165
Bonaventura iz Bagnoregia	149	Klement Rimski.....	166
Bruno iz Chartresa	149	Kuzma i Damjan.....	166
Cecilija.....	150	Leon Veliki.....	167
Celestin V.....	150	Lujo Bertràn.....	167
Dominik Guzman.....	151	Makrina	168
Efrem Sirac	152	Mama, mučenik	168
Elizabeta Portugalska.....	152	Marija Egipatska	168
Euzebije Verčelski	153	Marija Magdalena de'Pazzi	169
Fabijan, papa	153	Marko evanđelist.....	169
Fabiola.....	153	Martin I., papa	169
Filip Neri.....	154	Nikola iz Tolentina	170
Franciska Rimska.....	154	Olimpija Carigradska	170
Franjo Asiški.....	155	Pavao iz Tebe.....	171
Franjo Borgija.....	155	Pelagija Jeruzalemska.....	171
Franjo Ksaverski	156	Petar Nolasco.....	171
Franjo Paolski	156	Romuald Kamaldulški.....	172
Franjo Saleški.....	157	Spiridon iz Trimithontea	172
Gajetan iz Thiene.....	158	Tekla	172
Grgur Nazijanski	158	Terezija Avilska.....	173
Ignacije Antiohijski.....	159	Timotej.....	173
Ignacije Lojolski.....	160	Toma Akvinski	174

SVECI MEĐU NAMA

Budući da su sveci među nama, oni pripadaju našoj obitelji, a mi njihovoj. Kao putujuća Crkva koja pravi prve korake u treće tisućljeće, uprimo svoj pogled u njih da ne bismo izgubili vjeru u sebe i u druge. Sveci su znak povjerenja u mogućnosti svakoga od nas: okrenimo se njima da bismo otkrili sveca u nama; usporedimo se s njima da bismo shvatili da Bog nije naviknut gubiti u suočenju s ljudskom krhkošću.«

Te riječi Ivana Pavla II. polagano izgovorene i proširene mikrofonima Trga sv. Petra 1. siječnja 2000. godine, proizvele su jedan od onih burnih pljeskova koje znaju potaći samo pozivi na nadu ili razotkrivanje zla. Ipak se činilo da će sve tu završiti, unutar ove velike pozornice. Nitko nije imao na pameti da će te iste večeri riječi pape Ivana Pavla nanovo odjekivati u razgovoru na jednoj drugoj razini. No, uvijek je tako: kada se Trg isprazni i poprimi postojanost fotografije, a šutnja praćena laganim lahorom pomete buku dana, počinje razgovor onih 140 nepokretnih galerijskih svjedoka koji se tijekom dana ograničavaju na zapažanje i slušanje. Samo noću svode račune o viđenim i čujenim stvarima. Te noći 1. siječnja svi su bili puni želje progovoriti koju o dugom Papinu govoru koji se pozvao na njih u jednom takvom svečanom trenutku kao što je početak novog tisućljeća.

NISMO UKRASNI MOTIVI NA OVOJ KOLONADI

U pravilu je ove noćne razgovore počinjao jedan od papa s Kolonade ili jedan od crkvenih naučitelja, ali te noći mlada rimska mučenica Janja (III. st.?) bijaše ona koja je prva uzela i gotovo ukrala riječ drugima.

»Oprostite mi što prva govorim, ali kao što znate imam dovoljan razlog da to mogu učiniti: bila sam prva koja je 1662. vidjela ovaj Trg; ovdje među vama spadam u skupinu 'mladih', no onaj tko me je učinio mučenicom nije me držao takvom. Štoviše, upravo je on u meni prepoznao snagu koja zacijelo nije povezana s godinama. Dopustite, dakle, da vam kao najstarija na ovoj pozornici iznesem svoje dojmove. Ivan Pavao II. govoreći o nama ovoga jutra predstavio nas je kao znakove nade čovječanstvu koje se neprestano susreće s istim pitanjima i koje neprestano traži odgovore. Ipak, kada vidim kako dolje ispred mene prolaze tisuće osoba koje nas čak ni ne opažaju ili nas gledaju površno ne pitajući se tko smo i ne opažajući da smo međusobno vrlo različiti, čini mi se da se, postavljena ovdje, osjećam više ukrasnim motivom nego li znakom žive nazočnosti. Zacijelo ne trebamo očekivati da nas svi poznaju i da znaju razlog radi kojega se ovdje nalazimo. No, sama činjenica da nas se samo poneki njemački ili japanski turist udostoji fotografirati, ne spoznavši duboko značenje našega prisustva, žalosti me. Kada je Aleksandar VII. - 1655.-1667. - namjeravao okruniti ovaj portik naručujući to od

Gianlorenza Berninia, mislio je na nas. Želio nas je imati na ovoj galeriji da bi označio, jednom vrstom zagrljaja, materinstvo Crkve koje preko nas dopire do svih ljudi. Mi koji smo bili nošeni njezinim rukama sada se poistovjećujemo s ovim rukama. Od sinova i kćeriju Crkve postali smo majke koje grle čovječanstvo svojim čovječstvom. Tko si ne dopušta proći kroz ovaj zagrljaj, kako može ući u doticaj s Bogom?! Poslije svega što sam čula i vidjela za otprilike 350 godina, shvaćate da ne želim uzvisivati našu prisutnost, nego bih željela reći, zacijelo će te se složiti sa mnom, da neprestano trebamo biti prisutniji u današnjem čovječanstvu u pravom svjetlu. Iz svih proglašenja blaženima i proglašenja svetima kojima sam bila svjedokom – a ovih godina uistinu ih je bilo mnogo – jasnim biva da je naša uloga više prenositi naše iskustvo nego 'činiti milosti'. Ovo znači biti i činiti Crkvu: sredina gdje se izmjenjuju ljubaznosti, pomaže se jedno drugome, ali poglavito gdje se osjeća kod kuće. Kada bi onaj tko prolazi dolje ispred nas mislio ovako: ovo su živi dijelovi ove obitelji, a ne ukrasni motivi potrebni obnove, zacijelo bi se pozornije odnosio prema nama. Mi smo uronjeni dio ledenoga brijega po kojemu hodaju današnji muževi i žene. Trebamo ih uvjeriti da hodaju po našim plećima, ne da bismo se okoristili – osjećaj je to koji poznaje samo onaj tko živi površnim životom – nego da bismo ih oslobodili od opsjene da sami moraju graditi život, kao da smo mi manje živi i djelotvorni od njih. Kada bi znali koja je moć u našim rukama; kada bi shvatili da ne postoji samo demokracija, monarhija, hijerarhija, nego također i *bagiokracija* (vlast svetoga), drugačije bi čitali povijest, poglavito bi je drugačije gradili.«

Ove Janjine riječi pronadoše neposrednu provjeru u skupštini 139-ice i potakoše samoga sv. Josipa, Marijina zaručnika, općenito vrlo škrtog na riječima, da se umiješa. »Janjo«, primijeti, »imaš pravo što pokušavaš izvući na vidjelo ljudsku malu pažnju prema nama. Govore, da, o 'zajedništvu svetih', ali te riječi, kao i mnoge druge, izgledaju poput vatrometa: proizvode uzbuđenje, opčaravaju, nakon toga sve ostavljaju po starom i svatko računa samo na svoju snagu. Ne dokučuje se njihov duboki smisao i tako iščezava poruka radosti koju one sadrže. Vjerujem da bi ljudi trebali imati više poštovanja prema svojim riječima. Njihova je uloga stvarateljska: onaj tko govori uvijek kaže nešto o sebi. Ponekada, dok govore, mnogi odaju prazninu ili malenost koju nose u sebi. Otkada se moj Sin, Riječ, utjelovio, ne samo tijelo nego i riječ za služuju više poštovanja.

Suglasit će te se sa mnom u tvrdnji da smo plod naše prošlosti i da je ne možemo svući čak ni poslije onoga što ljudi s druge obale zovu 'smrt'. Poznato vam je kako sam uvijek bio povučen, sve do točke da onaj tko je mislio o meni, nije me stavio uz bok moga Sina, nego me je stavio među vas. Ne žalostim se. Vidite također koliko sam umjeren i na polju čuda. Dajem prednost tomu da ljudi postanu svjesni tajne stvarnosti. Čudo je, za mene, osvjetljivanje najdubljih razloga stvarnosti. Govorim vam otvoreno: da u svome ljudskom iskustvu nisam pokušavao čitati u dubini, umom i srcem, ono što se događalo oko mene i u meni, izgledalo bi mi proturječno, besmisleno, mora koju treba ukloniti; ali kako stvarnost ima više razina i samo kopajući stiže se do srži stvari, tako je

život *ovjerovljenje*, to jest činjenje istinitosti idući s onu stranu privida. Da me evanđelja nazivaju 'pravednikom', to je zbog ovoga: želeći doći do temelja stvarnosti, to sam potvrđivao nadvladavajući mišljenja, svakidašnje izričaje, govorkanja.

Želio bih vas pozvati da u odlučnom trenutku ne budete razočarani ako onaj tko prolazi dolje ispred nas ne svrne pozornost na nas. Unatoč svoj 'hagiokraciji' koju posjedujemo – uporabivši Janjin izričaj – naša je uloga ona drugotna uloga majki i očeva glede njihove djece koja si grade svoj život. Ne, nismo pričuvni glumci, kako bi moglo izgledati, nego svakome treba dopustiti da ide svojim putem. Kada želimo igrati glavnu ulogu u životu svoje djece, to vodi k tome da im ga oduzimamo, no znam da nitko od nas to ne želi. Pogledajte koliko su mi malo prostora evanđelja hotimice ostavila. Nisam se žalio. Bilo je potrebno sići s pozornice, budući da se u semitskoj sredini otac ne može staviti u razinu svoga sina niti biti njegov učenik. Bio sam, dakle, u pozadini. Ali zar mislite da nisam strepio kada je polučivao prve uspjehe ili kada su mu neki okretali leđa? Sprijateljio sam se s Nikodemom i podijelio njegov izbor 'skrivenog učenika'. Marija je mogla biti bliže našem sinu. Ja, naprotiv, uvijek na udaljenosti da ga ne bih zasjenio. Da bi se prevladao rodbinski ustroj našega 'roda' dopustio sam da pronađe učenike izvan naše obitelji. Ipak, kako sam se samo vidio u ovome svome sinu kada je uzeo umivaonik i počeo prati noge svojim prijateljima. Oni nisu odmah shvatili taj čin, ali ja jesam: u njemu se zrcalio čitav moj život; bila je to osobna iskaznica s natpisom: 'Isus, sin Josipa tesara, onaj koji služi u skrovitosti'.«

ŽIVOT JE DOBRO POTROŠEN KADA JE POTROŠEN ZA DRUGE

Zahvaljujem ti, Josipe, za ono što si rekao« primijeti Petar Nolasco (1180./82.-1249.). »Možda su naše kipove stavili jedan kraj drugoga zbog onoga što nas veže i zbog toga sam ponosan. I ja sam 'laik' kao i ti, bez bilo kakve 'službene' odgovornosti i usavršen u nepravljenu čudesa; toliko u sjeni da su me čak izbacili iz crkvenog liturgijskog kalendara. Ali što me briga? Ti me učiš da je život dobro potrošen kada je potrošen za druge, bez bilo kakve glume. Ostajanje u sjeni čineći dobro potvrda je da se ne traže drugi probici. To je ono što sam činio i naučavao uvodeći onaj četvrti zavjet koji je poticao ne da se drugoga pomaže općenito, nego da ga se zamijeni, prodajući sebe u roblje da bi se moglo druge iskupiti. Iskustvo me dapače naučilo da je prva pomoć koju treba ponuditi drugima suosjećanje, ako ne čak zamjena, u svakom slučaju nikakvo zauzimanje borbenih stavova. Tko je u potrebi nema zastave, ili bolje, ima ih sve. Zbog toga se nikada nisam slagao s vjerskim opredjeljenjima u moje vrijeme, pa ni s onim hijerarhijskima.

Još me nije prošla razdraženost zbog onoga što je propovijedao Šimun Montfortski koji je predvodio križarsku vojnu protiv Albigenza: 'Sve ih pobite', govoraše, 'Bog će se pobri nuti za svoje'. No, još me je više ražalostilo da su biskupi okupljeni na IV. lateranskom saboru (1215.) opravdali takvo na-

silje. Kako su mogli pozvati katolike da uzmu križ i da se naoružaju da bi istrijebili krivovjerce? Kako su im mogli jamčiti iste oproste i povlastice koji su udijeljeni onima koji su išli u pomoć Svetoj zemlji?!¹ Koliko je određeni dio Crkve uvijek podložan svome vremenu! Srećom ne bijaše podložna čitava Crkva. Znam da je tada sv. Franjo, iako prisutan na saboru, išao potpuno drugačijim putem ne ulazeći u rasprave koje bi ga dovele do poraza. Ponekada treba samo djelovati protiv onoga što se događa, ali bez podizanja prevelike prašine. Ona, naime, razdražuje. Što mu se drago reklo, ratovi, a niti križarske vojne nikada ne će biti 'sveti' budući da su uvijek protiv čovjeka. Poništiti grješku uništavajući onoga tko ju je počinio«, dodaje Petar bacajući pogled na Ivana Zlatoustoga (344./54.-407.), »označava da se ne zna razlikovati jedno od drugoga. Istina nikada nije protiv čovjeka, osim onda kada je okamenjena. Nisi li bio upravo ti, Ivane, onaj tko nam je rekao da treba mrziti pogrješne ideje i pakosti, a ne ljude koji griješe?«

»Da, to sam rekao i ponavljam: 'Potaknuti smo na osudu zla, ne na osudu onoga tko ga čini'². Treba razlikovati između čovjeka koji je djelo Božje i grješke koja je djelo đavla.³ On nas nastoji rastočiti. Uporno pokušava razriješiti osjećajnu sve-

¹ III. konstitucija IV. lateranskog sabora točno naznačuje: »Katolici koji se uzevši križ naoružaju poradi istrebljenja krivovjerala, uživaju one oproste i svete povlastice koje su dane onima koji idu u pomoć Svetoj zemlji«, u: G. ALBERIGO (uredio), *Decisioni dei concili ecumenici*, UTET, Torino 1978., 227.

² Tekst se nalazi u eklogi Zlatoustog *Intorno all'amore – Omelia I*: PG 63, 578.

³ Usp. *Commento a 1 Corinzi – Omelia XXXIII* 4: PG 61, 282.

zu i priječi svaki put dogovora ostavljajući onoga koji griješi u pogrješci i brata u mržnji i pod nepovratnom osudom.⁴ Ljubav privlači i potiče prijanjanje uz istinu. Uvijek sam se bojavao branitelja kršćanske istine koji ne razumiju da se preko ljubavi stiže do istine.⁵ Hladno razmišljanje kao jedino sredstvo za uvjeravanje onoga koji ne misli kao mi osuđeno je na neuspjeh. Ne smijemo varati druge niti pokušavati uvjeriti ih ljudskim dokazima: ako to budemo pokušali učiniti, postići će mo suprotan učinak.⁶ Nadam se da su kršćani koji počinju novo tisućljeće shvatili: naši tzv. 'neprijatelji' ne će biti potučeni, nego će biti pridobiveni milosrđem. Dovoljno je samo malo više razmisliti o povijesti... o nama koji smo oblikovali ovu povijest. Meni se naprotiv čini da današnji muževi i žene ne znaju u svome životu dobro odmjeriti važnost prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. A poznato je da ako su količine promašene, lijek se pretvara u otrov.

Govorim ovo zbog toga što primjećujem da su mnogi u današnje vrijeme prekinuli s predajom, osjećajući je kao teret, kao skup vjerovanja i vrijednosti koji se ne prihvaćaju u današnjem okružju. U krizi je ono što današnji ljudi zovu 'dugim sjećanjem'. Žive u skučenosti i idu naprijed potpuno zaboravljajući prošlost; imaju dojam da su stvaratelji dok su, stvarno, robovi mnogobrojnih ograničenja. Ne možemo to dopustiti«, ustvrdi odlučno, »čovjek treba uzore, a ne mitove. Uzori cijene slobodu, mitovi opijaju. Ovaj nas naraštaj treba

⁴ Usp. *Intorno all'amore – Omelia I*: PG 63, 578.

⁵ *Commento a 1 Corinzi – Omelia XXXIII 5*: PG 61, 283. Podudarni pojmovi u: *Intorno all'amore – Omelia I*: PG 63, 579.

⁶ Usp. *Commento a 1 Corinzi – Omelia IV 1*: PG 61, 31.

imati za polog vrijednosti i primjere od kojih se može crpiti upravo onako kao što smo i sami bili toga potrebni. Mislite da bih bio uspio podnijeti nepravednu osudu, klevete, progono-
stvo, da si nisam uzeo Pavla kao životni uzor? Na iscrpljuju-
ćim hodnjama na koje su me prisiljavali da bih umro 'prirod-
no' uvijek sam imao pred očima toga apostola, Kristova 'be-
zumnika' (2 *Kor* 11, 16) koji je, tjeran svojom ljubavlju prema
njemu, išao na nebrojena putovanja, trudio se i mučio, bdio
nebrojeno puta, bio gladan i žedan, često postio, podnosio
hladnoću i golotinju (2 *Kor* 11, 26-27). Bez ovoga suputnika
pao bih u očaj. Znaite što me je kod njega privlačilo? Ne nje-
govi iscjeliteljski darovi, ne njegov žar u vježbanju vrlina - kao
da su one jedino obilježje svetosti! - nego žar za Kristom koji
je postao žar za čovjekom.«

»Dobro si rekao«, umiješa se Ignacije Antiohijski († oko
110.), također i on postavljen na južnoj strani Kolonade,
»treba se tako zaljubiti u Krista da se u sebi oživi njegov žar
za čovjeka. Tvoje riječi, Ivane, daju mi priliku da pojasnim da,
kada sam pisao rimskim kršćanima da ne čine ništa u prilog
meni da bih mogao postati hrana zvijerima, nisam sebično
mislio na sebe.⁷ Da, nosio sam u sebi žed stići do Boga, goto-
vo bolesnu draž, nikada ne zaboravljajući da sam biskup;
lance koji su me vezali poradi Kristova imena nosio sam za
svoje suputnike u vjeri.⁸ Kako bih mogao osamljeno tražiti
Boga kada je on izabrao izjednačiti se s ljudima i zaželio biti
prepoznat i tražen u njima?! Kada sam govorio o 'biti u

⁷ Usp. IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Lettera ai Romani* 2.

⁸ O Ignacijevom uvjerenju da je nosio svoje lance, osim poradi Krista, ta-
koder i za suputnike u vjeri usp. *Lettera agli Efesini* 1; *Lettera a Policarpo* 2.

Kristu', o 'živjeti u Bogu' nisam zacijelo namjeravao oprati si ruke. Pročitajte Poslanicu koju napisah Polikarpu i bit će vam to jasno. Uvijek sam držao da živjeti u Kristu označava također osjećati-s, dijeliti-s, sudjelovati-s, trpjeti-s. Nije li istina da nas blaženstvo koje imamo zbog uronjenosti u njega ne oslobađa od podjeljivanja s njim njegove zabrinutosti, njegova žara za čovjekom? Tko od nas ne zna za iskustvo da žarko traženje Boga u sebi uvijek uključuje ono što on ljubi?

POTPUNO BLAŽENSTVO PODRAZUMIJEVA NAZOČNOST SVIH LJUDI

Sa suprotne strane Trga lagani pljesak ruku smirio je skup koji je postajao bučnijim i bučnijim. Bijahu to ruke Franciske Rimske (1384.-1440.). »Ignacije«, reče, »iz usta si mi uzeo riječi. Također sam i ja poput tebe pokušavala pridružiti traženje Boga s obvezama prema drugima. Svoje duhovne potrebe nisam pretpostavila dužnostima prema svojoj obitelji. I kada sam, kako ćeš se sjetiti, pokušala pobjeći od mučnog iscrpljivanja od svakidašnjeg života, anđeo koji mi se ukazivao s vremena na vrijeme nije se više pojavljivao, što je bio očigledan znak da vjerske težnje ne smiju smanjiti našu brigu za one koji se nalaze oko nas.⁹ Uostalom, i danas je tako. Tko je kao mi naučen raditi za druge, ni smrću ne prestaje s tim. Treba jednom zauvijek dokinuti pogrješno mišljenje da sada nismo ništa drugo nego dobrohotni gledatelji ljudskog djelovanja: nešto poput navijača koji izvana podupiru onoga tko pobjeđuje utakmicu na životnom igralištu ili stari i poznati igrači u mirovini, bogati samo savjetima za najmlađe. Već je se o tome govorilo, no čini mi se da treba uznastojati u činjenici da smo i mi na igralištu. Kada nas netko zove u pomoć, mislite da ne vjeruje u naše sposobnosti posredovanja?! Razlika je u tome da onaj tko nas zaziva misli na pomoć na mahove, na izvanrednu

⁹ Usp. *Vita* LX 29-30.

uslugu koja nas oslobađa, tako rekuć, od naše nepokretnosti. Kad bismo morali očekivati ljudske molitve da bismo djelovali, uistinu bismo bili umirovljenici. Stvarnost je, naprotiv, da smo svi djelotvorno umiješani, iako na načine koje Bog želi i koji su određeni našom osobnom poviješću. Vrativši se na sliku igrališta, čitava je naša ljudska obitelj ona koja igra; razlikuju se samo uloge, ali žar za pobjedom pripada svima kao što svima pripada žal zbog poraza.«

»Recimo odlučno i jasno«, umiješa se Grgur Nazijanski (oko 329./30.-390.), »da smo još sposobni zanositi se i patiti. Svetost nije naslov koji nas oslobađa od zanimanja za bližnjega i od patnje. Zacijelo, od trenutka kada smo ušli u drugačiju protegu glede protege ljudskog iskustva ne kuša se životna bol. Ovdje više nema tjelesne patnje, niti osjećaja poraza pred životom, niti muke pred smrću koja je već pobijedena. Ne postoji bilo kakva vrsta poniženja, gorkog razočaranja, osamljenosti. Ipak, i ovdje djeluje savjest i sjećanje koje jamči nastavak prijašnje stvarnosti koja nastavlja biti 'naša' stvarnost. Patnja koju trenutno iskusujemo rađa se poradi želje s nekim nešto podijeliti, poradi osjećanja da smo udovi jedni drugih i ako jedan ud pati..., kako možemo živjeti blaženi?! Naše blaženstvo nije zbog toga potpuno, budući da podrazumijeva prisustvo svih ljudi. Ovo je, dakle, dio istine koji je tako dobro istaknut kada smo na zemlji ispovjedili vjeru u 'konačno uskrsnuće pravednih'. Žao mi je da na ovom Trgu«, doda, »nije prisutan moj učitelj Origen. Kolikim me stvarima naučio svojim spisima! Preko njih, prije nego sam to iskusio, shvatio sam kako je moguće da blaženi pate. Patimo, kao što svi osjećate, zbog toga što ljubimo. Samo sebičnjaci, osamivši se, tj. djelujući protiv prirode, utvaraju si da ne pate. Razlog je, dakle, naše radosti u isto vrijeme uzrok naše boli. Naš je raj

stoga takav zbog ljubavi, tj. zbog ostvarene želje za savršenim jedinstvom s Bogom, no nije raj punog zadovoljstva sve dok nedostaje onaj koga ljubimo. Da se vratimo Origenu, dopustit ćete da vam pročitam nešto iz knjige koju držim u ruci. Mnogi, vidjevši me s ovim sveskom, misle da on sadrži moja bogoslovna djela. U stvarnosti sadrži *Filokaliju*, tj. antologiju Origenovih spisa koju sam skupio s mojim dragim prijateljem Bazilijem iz Cezareje.«

Listajući napisano, Grgur se zaustavi na sedmoj propovijedi aleksandrijskog učitelja o Ponovljenom zakonu. Poslije kratke šutnje, uvedene da bi svrnuo pozornost na ono što je namjeravao pročitati i da bi ih okružio poštovanjem, Grgur, dobro svjestan svoje prošlosti govornika koja mu je priskrbila oznaku »kršćanskog Demostena«, svečano započne čitanje: »Sveci, nakon što su otišli odavde, ne postižu potpunu nagradu zbog svojih zasluga nego također očekuju i nas: bilo da smo oklijevala, bilo da smo lijenčine. Nema za njih potpune radosti sve dok pate zbog naših pogriješaka i oplakuju naše grijehе. Vidiš, dakle, da Abraham još čeka da bi postigao savršeno stanje. Čekaju također Izak i Jakov i svi sveci da bi s nama primili savršeno blaženstvo. Uistinu, samo je jedno tijelo koje čeka da bude opravdano; samo je jedno tijelo za koje se kaže da uskrsava na posljednjem sudu. Bit ćeš, dakle, sretan ako budeš bio svet odlazeći iz ovoga života. Sve u svemu bit će savršena radost kada ne bude nedostajao nijedan ud tvome tijelu. I ti ćeš, dakle, očekivati druge kao što si i sam bio očekivan.«¹⁰

¹⁰ *Sul Levitico – Omelia VII 2.*

LJUBAV JE ŽDRAL KOJI SE DIŽE

Nakon što je završilo ovo čitanje sve je prekrila tišina prepuna uspomena i svi su počeli nanovo razmišljati o shvaćanju kojim su slijedili djelovanje roditelja, prijatelja, suputnika i čak neprijatelja ostavljenih na zemlji. Misao 140-ice išla je prema onima koje je Bog postavio u njihov život, prema onom zagonetnom križanju odnosa koje smrt ne da poništava, nego razjašnjava, uzdiže, usavršuje. Tko uđe u život drugoga, ulazi u nj zauvijek: dio je njegove povijesti. Ako je istina da sveci pripadaju svima, istina je da majka... ostaje majkom kada je i svetica. U tom trenutku mramorno lice Elizabete (1271.-1336.), portugalske kraljice, zali se, kao nekada, suzama dok je razmišljala o brizi i o tolikim molitvama upućenim Bogu za njezinu djecu ostavljenu na zemlji. »Imao je pravo Grgur Veliki«, reče, »kada je ustvrdio da je ljubav poput ždra-la koji se diže.¹¹ Treba se napregnuti kada je u igri sloboda! Kada bi se drugi mogli prisiliti na dobro, sve bi bilo mnogo lakše. No, to čak ni Bog ne čini. Naša moć zagovaranja treba uvijek voditi računa o želji drugih i, ponekada, jedina stvar koju možemo učiniti je samo strepiti i dokazati svoju ljubav. Ovu poduku«, nastavi Elizabeta, »prihvatila sam već za vrijeme života. Koliko sam puta shvatila da me muž vara s drugim ženama! Koliko su mi puta na dvoru pokušavali otvoriti oči za njegove izdaje! No, ne kaže li se, možda, da je

¹¹ U: *Job* 6, 58.

ljubav slijepa?! Unatoč svemu, dakle, izabrah biti slijepa da bih osvojila onoga za koga sam se udala zbog političke potrebe. U današnje vrijeme«, nastavi, »muževi i žene na Zapadu mogu si dopustiti izabrati koga ljubiti. Ljubav i sloboda idu zajedno. U moje vrijeme, i među osobama moje razine, ljubav nije bila tako važna kao ugovor između obitelji: poradi političkog računa sve se žrtvovalo. To je ono zbog čega se našao s mužem uglađenim i nevjernim. Ipak, kada je pao u teške oblike potištenosti nikada se nisam udaljila od njega, brinula sam se za njega, podupirala ga. Tako je shvatio da sam bila jedina koja sam ga uistinu imala pri srcu. Da, zaključi, »ljubav je uistinu ždral koji se diže.«

»SLABOSTI« SVETACA

Sve je to istina«, reče Franjo Ksaverski (1506.-1552.). Zbog toga bi bilo dobro da ljudi vide kako smo i mi bili potrebni tuđe ljubavi, milosrđa i praštanja. Ako nas svedu na »krštene junake« stavljajući nas na postolje i gledajući prema nama odozdo, ukrast će nam našu ljudskost bez koje ne bismo ni bili ovdje. Otkada se ovdje na Zapadu 1234. odlučilo da je samo Rim onaj koji može priznati našu svetost, uvela su se načela o kojima bi bilo dobro porazgovarati. Naglasak stavljen na junaštvo našega ponašanja, nakon što su nas izmjerili polazeći od vježbanja vrlina, važnost dana našim »čudesima«, zar to nije zasjenilo činjenicu da smo bili muževi i žene od mesa, s granicama i slabostima? Zašto se, dakle, više ne iznosi na vidjelo naše siromaštvo? Ne bi li tako proizišlo da je naša svetost prije nego zadaća, napor, trapljenje, bila dar?! Kada govorimo o »milosti« ne označavamo li da je besplatno ono što Bog čini u nama?! Ako je to besplatno, nije »bilo« povlaštenih osoba, budući da si Bog nikada ne dopušta vezati ruke. Ipak, pogledajte okolo: najveći dio nas prisutnih na ovoj Kolonadi sastavljen je od papa, biskupa, svećenika, redovnika i redovnica, članova nekog Trećeg reda. No, u narodu Božjem smo uvijek bili manjina. Razjašnjenje da smo i mi biskupi, svećenici, redovnici poznavali slabosti, potištenosti, služilo bi najmanje da se shvati da nas tzv. »povlašteni putovi« nisu poštedjeli krhkosti i težine života. Glede ovoga ne mogu zaboraviti koliko je jak bio osjećaj razočaranosti koji iskusih u

svojoj službi na Dalekom istoku. Nesposobnost sporazumijevanja zbog nepoznavanja jezika činila je da sam se često osjećao nekoristan poput kipa. Odvojenost, otpadništva onih koji su živjeli iste zamisli kao i ja, tjelesna slabost, bolesti, neuspjesi, poteškoće sa strane onih europskih kršćana koje je zanimalo samo... krasti, posvijestili su mi svu težinu hoda protiv struje. Koliko sam puta osjetio potrebu pobjeći u Abesiniju! Još k tome kolika gorčina u zaključku da sam dobar dio svoga vremena potrošio na pripremanje, očekivanje, na putovanje da bih stigao do odredišta. Ne krijem vam: katkada mi je život tako dosadio¹² da sam dolazio do granice očaja. Također mi se na koncu moga ljudskog hoda, kada sam tjelesno već bio istrošen ali i nadalje željan ući u Kinu, učinilo da uistinu ništa nisam učinio. Smrtna borba povezana s dojmom da sam malo učinio: ubilačka mješavina koja ogorčuje! U takvom stanju prisustvo prijatelja, ljubazan čin, pismo, bijahu poput vode u užarenoj pustinji. Vi koji me vidite u potpunosti očima Božjim shvatit će te zašto sam, dakle, lišen svakog ljudskog osjećaja, molio prijatelja Šimuna Rodrigueza u Portugalu da mi napiše »pismo tako dugo da mi za čitanje trebaju najmanje tri dana«. Neke praznine mogu ispuniti samo prijatelji... i nema sveca do kojega ti je stalo.«

»Franjo, vrlo mi je drago«, reče Marija Magdalena de'Pazzi (1566.-1607.) »da si govorio o svojoj ljudskosti, o svojim granicama. Poravnao si mi put da se prisjetim kušnja i očaja koje sam i ja iskusila do granice samoubojstva. U trenucima kada bih u rukama imala oštar kuhinjski nož, kako sam se žudila

¹² To nalazimo u: *Lettera 39 a Francesco de Mancias*.

dokrajčiti! Pet godina kušnji, najjačih napasti, čak jačih od bilo kakve najpokvarenije sanjarije, a nakon toga sljedećih šesnaest godina potpune suhoće.¹³ Nisam, dakle, shvaćala Božje djelovanje. Ipak, ova tako proturječna iskustva dovela su me do toga da pronađem svjetlo u tmini, učeci me shvatiti da ne može primiti i nositi velike karizme onaj tko nije u stanju podnositi velike napasti i kušnje. Kada sam svojoj predstojnici rekla kako mi se čini da se nalazim u potpunoj sljepoći opskrbljena samo malenim svjetlom volje ne početi vrijeđati Boga, moje je srce krvarilo. Upućujem ove riječi onome tko misli da se prema nama, tzv. misticima, Bog odnosio kao prema uglednim ličnostima.«

»Budući da si govorila o samoubojstvu«, umiješa se Ignacije Lojolski (1491.-1556.), »želio bih se i ja prisjetiti dubokog duševnog loma koji me je zahvatio u Manrezi 1522. na početku moga duhovnog hoda. Dvojbe, obeshrabrenja, skrupuli. Mjesecima sam morao živjeti s ovim svagdanjim kruhom koji me je čak doveo do ruba samoubojstva. Nije me toliko mučila činjenica da me je Inkvizicija zatvarala više puta, koliko me je mučila bolest skrupuloznosti. Da, sjećam se da sam još jedanput pao u duboki duhovni lom 1555. kada je kardinal Carafa postao papa uzevši ime Pavao IV. Tada su mi drhtale sve kosti u tijelu. Godinama prije u Veneciji, 1536., napadao sam ga zbog njegova tvrdog i nepopustljivog ponašanja, a sada sam mu, evo, kada je izabran na papinsku stolicu, morao iskazati posebnu poslušnost onim četvrtim zavjetom koji sam upravo ja uveo u Družbu. Kako sam samo patio zbog glasin,

¹³ Usp. E. ANCILLI, *Maria Maddalena de'Pazzi* (natuknica), u: BS VIII, 1107-1131.

a pothranjivao ih je sam Pavao IV., glasina o doušništvu i o skrivanju oružja što je sve dovelo do pretresa u našoj kući u Rimu. Tada sam jasno shvatio koliko je važno moliti za papu!«

»Glede dubokih duševnih lomova, dopustite da vam se i ja ispovjedim«, reče Grgur Nazijanski. »Čitavog sam života imao potrebu na nekoga se nasloniti. Slabost moje naravi povezanu s dubokom potrebom za prijateljstvom već poznajete. Ponetko je mislio da sam duhovno neuravnotežen. Poznajete također i moju potrebu da govorim o sebi, da otkrivam stanja svoga duha. Činjenica da nisam ušao u obrazac 'uobičajenih' svetaca nije tajna ni za koga. Tužio sam se na razočaranja, slabosti i osamljenost, naročito pri kraju svoga života. Znam da bi se netko od nas ponašao na drugačiji način. No, ja sam Grgur. Vjernost sebi samomu, takoreći, bila mi je zadana mojom osjetljivošću. Ne želim previše dužiti govor, ali da bih vam dao sliku svoga duhovnog stanja i svoje staračke beznadnosti, podsjetit ću vas na ono što napisah prijatelju Eudoziju: 'Pitaš me kako sam. Vrlo loše. Nemam više ni Bazilija ni Cezarija; duhovni brat i tjelesni brat su mrtvi. Moj otac i moja majka su me napustili, mogu reći s Davidom. Tjelesno sam obolio, a starost napreduje. Brige me guše, a zadatci satiru; ne mogu se pouzdati u prijatelje, a Crkva je bez pastira. Dobro iščezava, a zlo se otvoreno pokazuje; hodimo u tmini, ne blista nijedna zvijezda vodilja i Krist spava. Što činiti? Poznajem jedno jedino oslobođenje od svake brige: smrt. Ali mi i s onu stranu izgleda strašno ako to moram procjenjivati s ove strane.'¹⁴«

¹⁴ *Lettera LXXX a Eudossio.*

Dirljiva jasnoća kojom se Grgur izrazio pokrenu prijatelja Jeronima (347.-419.) da progovori: »Kao što si mi u životu bio učiteljem u Carigradu tri godine, tako si mi također sada protumačio put. Koliko smo ti i ja slični, to su dobro shvatili oni koji su nas proučavali. Jedan je suvremeni pisac napisao da su naše naravi napravljene upravo tako da bi se mogle razumjeti: tankočutne, preosjetljive, razdražljive, sposobne za nježnost, spremne na podsmijeh i zajedljivost, duboko prožete prijateljstvom, tako ljubiteljice govorničtva i književnosti da je lijep izričaj za njih bio poslastica.¹⁵ Sada, slijedeći tvoj primjer, dragi Grgure, činim ono što sam za vrijeme zemaljskog života činio s najvećim naporima: prepoznajem svoje granice i ne vidim ih samo kod drugih. Uzmite u ruke moja pisma i shvatit ćete koliko sam ponekada bio jedak, oštar, nemilosrdan i, čak, prost. Ne branim se: bio sam grješnik također i riječu i perom. Da u mome životu nisu postojale žene poput Marcele, Pave i Eustohije koje su mi pomagale izgladivati moju tešku narav, bio bih još grublji i nemilosrdniji. Javno priznajem da nisam posjedovao onu mjeru ženskosti koju mora imati svaki čovjek da bi bio zreo. Ako se isključe moje prijateljice, gotovo nitko nije uspio duže živjeti u miru sa mnom. Prisjetite se kako sam se loše odnosio prema dragom Rufinu protiv kojega napisah djelo *Apologia*, prepuno podozrenja i sramotnih optužaba. Ne, Rufine, ti nisi bio 'otrovna i nijema životinja' kako sam te tada označio.¹⁶ Sada se pred vama, sveci i svete Božje, ne branim više na način kako sam to činio cijelog svoga živo-

¹⁵ J. PEREZ DE URBEL, *Año cristiano II*, Madrid, 1959., 585.

¹⁶ Usp. JERONIM, *Apologia adversus libros Rufini. Libri tres*: PL 23, 415.-514.

ta. Nema više potrebe da se branim, budući da sam jedini ja sam onaj tko me optužuje. Da sam vas podsjetio na ono što sam bio, nisam to učinio zato što vi to ne znate, nego da bi oni koji bi nas mogli čuti shvatili da nas je težina naših ograničenja pratila čitavog života. Točno, dobro sam svjestan da ne bih bio ovdje kada bi se moja svetost mjerila današnjim važećim mjerilima. No, upravo činjenica da sam ovdje podsjećá da je svetost poglavito Božji dar. Nismo bez ograničenja i grijeha; nismo bolji od tolikih drugih koji se ne nalaze ovdje i kada bi ovisilo o meni«, doda, »prepustio bih im svoje mjesto. Ali i izbor da stave nas na ovu Kolonadu, a ne druge, napravili su ljudskim mjerilima ljudi za ljude. Ponekada - kao što to neki od vas znaju iz osobnog iskustva - ponos jednog naroda, grada ili reda imao je veću težinu da bismo bili prisutni na ovome mjestu nego samo mjerilo svetosti.«

»Odlično rečeno«, uskliknu glasno Bernard iz Clairvauxa (1091.-1153.). »Kršćanska me predaja časti kao najvećeg cistercitskog mistika, jednoga od najvećih duhovnih pisaca Srednjega vijeka, obnovitelja benediktinskog monaškog života, traženog savjetnika papa, biskupa, careva i kraljeva. Potican svojim učenicom, koji je postao papa Eugenije III. (1145.-1153.), zauzimao sam se za Drugu križarsku vojnu (1146.-1147.). Ipak, unatoč zaslugama, priznajem da sam bio nasilan, nagao, totalitaran, nesposoban podnijeti protivljenje bilo koje vrste. Uzmite u ruke neko od mojih 547 pisama koja se čuvaju i shvatit ćete. Već od mladosti hranio sam sklonost vladati nad drugima i uvijek reći zadnju riječ. Nesavjetljivost, povezana sa slijepom ljubavlju prema predaji, priječila mi je prepoznati bogoslovne novosti koje je uveo Abelard i Gilberto

Porretano. Vrlo dobrohotno dat mi je naslov doctor mellifluus (slatki naučitelj), ali koliko je puta ocat često bio pomiješan s medom! U svoju obranu, ipak, mogu izjaviti da sam odbio ulogu savršenog čovjeka koji ne poznaje dvojbe i kolebanja. Sada bih, slijedeći Jeronimov način mišljenja i znajući tko sam ustvari, bio spreman ustupiti nekome svoje mjesto na ovome Trgu, možda svome prijatelju Vilimu di Saint Thierry.¹⁷ Bio sam mistik, da, ali, ipak, uvijek čovjek od krvi i mesa.«

»Glede krvi i mesa«, umiješa se Marija Egipatska (V. st.), »drago mi je da sam u Migneov¹⁸ svezak u kojemu se govori o pustinjacima i trapljenicima egipatske pustinje, stavljena također i ja. Znete li kako je nazvan dio koji se odnosi na mene? Sv. Marija Egipatska, bludnica. Drugim svecima pridodaje se oznaka mučenika, ispovjednika, biskupa, djevičanstva. Meni, kao također i Pelagiji i Taidi i Mariji, bratični trapljenika Abrahamu, dodijeljen je 'počasni' naslov *bludnice*. Ne osjećam se nimalo napadnutom, budući da sam poradi svoje prošlosti ono što jesam. Uostalom, znate koliku je pozornost Isus iskazao bludnicama! Zapamtit će te da nakon što sam se u Aleksandriji egipatskoj bavila ovim zanimanjem, najstarijim na svijetu,

¹⁷ Vilim di Saint Thierry (1075.-1148.), jedan je od najvećih bogoslovaca zapadnog Srednjeg vijeka. Benediktinac, a zatim cistercit. Vežan jakim prijateljstvom s Bernardom; s njim sudjeluje u pothvatu obnove redovništva. Mistični pisac, tvrdi da samo u ljubavi koju treba izjednačiti s Duhom, čovjek postiže savršenstvo. Smisao kršćanskog života shvaća kao sudjelovanje u životu Trojstva, a taj život posjeduje ljubav kao ključna riječ.

¹⁸ J. P. Migne izdavač je zbirke tekstova kršćanskih pisaca, antičkih i srednjovjekovnih, grčkih i latinskih. Među ovim tekstovima svezak 73. djela *Patrologia latina* sadrži životopise i izričaje Pustinjskih otaca.

platila sam si put brodom do Jeruzalema 'u naravi'. Stigavši tamo, koliko sam se puta podala da bih mogla živjeti. Sva su ta iskustva oblikovala moje življenje. Kada sam jednoga dana htjela ući u crkvu Sv. groba i nešto me zaustavilo vani, shvatila sam da život u skladu s čulima nije sve. Jasno sam razumjela da sam si napravila sadašnjost s onu stranu sadašnjosti, da sam utamničena predodžbama koje sam držala istinitima da ne bih dovela u pitanje svoj način življenja. Kako bih inače drugačije preživjela?! Kada su mi se iznenada otvorile oči i kada sam počela gledati život s druge točke gledišta, odlučih pobjeći s drugu stranu Jordana, u pustinju.¹⁹ Samo onaj tko je sposoban za veliki žar, u dobru i u zlu, sposoban je za velike izbore; ali kakvu je tešku žrtvu sa sobom donio ovaj grubo premještaj, to mogu shvatiti samo oni između vas koji su ga iskusili. Sedamnaest dugih godina borbe s prošlošću, sa sjećanjem koje mi je na živ i plastičan način donosilo iskustva, poglavito ona najgrješnija. Priroda želi svoj dio, a najviše onda kada je naučena imati ga. I nema zakona koji to može zabraniti. A moja priroda... koliko je bila izgladnjela! Kada bi muškarc i žene koji prolaze ispred naših nogu ovim Trgom znali da nismo samo kipovi od travertina, nego muževi i žene sposobni za strast, za polete, slabi i jaki u isto vrijeme, mješavina nagona u borbi za pojedina dobra, mnoštvo u traženju reda, osjetili bi se utješanima. Potreba za hranom, odmorom, djelovanjem, zaštitom prilikom osvajanja svijeta, potreba nutarnjega života i društvenog života, spolnost i nasilnost, vruća želja za vladavinom i nježnošću, ovakav skup nagona nije mogao zajedno živjeti već od početka u mirnom skladu.

¹⁹ Usp. J. M. SAUGET, *Maria Egiziaca* (natuknica), u: BS VIII., 982.-983.

mora rasti i mora se osvojiti i pokazuje do koje točke nam je naše ljudsko biće dano kao nacrt, poslanje i zadatak. Trebamo se oblikovati osobno unoseći red, ujedinjujući i prožimajući sve naše nagone i sve naše sile. Drugim riječima, sve treba biti sjedinjeno i posvojeno u ljubavi. Čovjek je prirodom nesređena datost koja ima potrebu upotpuniti se preko ljubavi. Privučena tom Ljubavlju sve sam ostavila, izabravši živjeti u pustinji, ali uvijek praćena živim sjećanjem na svoju ljudskost i na svoje granice, što mi je pomoglo ne izgubiti doticaj s ovim svijetom. Zbog toga sam, ponavljam, ponosna da me se ljudi sjećaju kao *sv. Marije Egipatske, bludnice*, te svima objavljujem da se strasti ne mogu uništiti nego samo uputiti u drugom smjeru. Namisao nije dokinuti ili, još gore, prikriti, nego upraviti u pravom smjeru i iskoristiti tu snagu, tu vatru koju nosimo u sebi. Dobro je rekao Grgur Veliki da 'se čovjekovo savršenstvo sastoji u postizanju sklada'²⁰.«

Marijino izrečeno svjedočanstvo izgledalo je jasnom potvrdom kako je za života uspjela težiti prema »jedinstvu«, unatoč sklonostima i predodžbama koje su je još uznemirivale i kojima se nije predavala. Premda još nije bila uspjela njima zavladati i sve ih pravilno usmjeriti, nisu je uspjeli spriječiti dati se privući onim što je Bog činio nad njom.

»Govoreći o sebi, Marija«, umiješa se Pelagija Jeruzalemska (IV. st.), »to je kao da si obnovila uspomenu na moju povijest. Svi znate da sam također i ja bila bludnica. Svijet kazališta u kojemu se istakoh kao glumica, najprije u jednom feničkom gradu, zatim u Antiohiji, primorao me je odreći se

²⁰ U: *1 Regum* I 61, 2. Posljednja istraživanja dovela su do spoznaje da *Commento a 1 Re* nije Grgurovo djelo kako se po predaji smatralo.

svake vrijednosti da bih isplivala. Uspjeh sam platila svojim tijelom do te točke da nije postojalo ništa besramno što nisam učinila na pozornici i u životu, samo da bih postala glasovitom. Ti si Marija«, doda, »barem pobjegla u pustinju i morala si se boriti samo protiv svojih predodžaba. Ja sam se, naprotiv, nakon što sam jedanput promijenila život, morala boriti protiv svojih mnogobrojnih ljubavnika i protiv obožavatelja iz toga vremena koji mi nisu davali mira. Sjećaš li se kad su uvjerali prefekta Antiohije da pošalje naoružane vojnike da me silom udalje iz moga pustinskog boravišta.?! Dvostruka borba, dakle: protiv sebe same i protiv onih koji nisu priznavali svojevoljno zatočeništvo koje sam izabrala kao život. Koliko mi je vremena trebalo da zaboravim; koliko borbe da stvarno zaboravim onu koja sam bila. Ipak, sada sam ovdje s vama. Imao si pravo, Ivane Zlatousti, kada si donoseći me kao primjer u jednoj svojoj propovijedi izjavio: 'Neka nitko ne očajava. Bog nije poput čovjeka'²¹.«

Dirnut ovakvim hrabrim svjedočenjem ove svetosti ili *obraćene strasti*, Dominik Guzman (oko 1175.-1221.) također osjeti potrebu razgoliti svoju dušu. Dječjom prirodnošću sjeti se kako je, prije same smrti, dok je poticao svoju subraću na us trajnost u vjernosti, očitovao »da je radije razgovarao s djevojkama, nego li sa starijim ženama«. ²² Bijaše to ispovijest koja je dolazila iz srca, govor da ljudska krhkost, uvijek prisutna, nije prevagnula nad privlačnošću Božje ljepote.

²¹ IVAN ZLATOUSTI izvješćuje o Pelagijinu svjedočenju u: *Commento a Matteo – Omelia LXVII* 4: PG 58., zbirka 636.-637.

²² BLAŽENI JORDAN SAKSONSKI, *Vita di san Domenico*, uredio G. BERNANOS, Milano 1954., 100.

Poslije Dominikova priznanja i drugi su se željeli umiješati u razgovor. Fabiola (IV. st.), rimska ugledna gospođa iz obitelji Fabi koju je Jeronim († 399.) hvalio, ne propusti priliku ponoviti ono što je već jedanput učinila u bazilici sv. Ivana Lateranskog, pred rimskim biskupom i skupljenim vjernicima. »Priznajem«, reče, »ono što sam bila: žena lakoumna i putena. Prvi mi je brak poslužio kao pokriće za neutaživu žeđ za užitkom. Kada sam se poslije razvela od prvog muža, mnogi su shvatili... što je vrilo u loncu!«

Potreba da se na svjetlo iznese krhkost i granice obuzela je svih 140. Izgledalo je da im je važnije govoriti o samima sebi više nego o tolikim djelima kreposti i junaštva koji su označili njihove živote. No, mislili su da će se Božje posvetiteljsko djelovanje bolje istaknuti ako se stavi nasuprot proturječjima i slabostima kojima svatko obiluje. Držali su još da bi ljudima s Trga bilo draže i korisnije vidjeti sveca-slabića nego sveca-junaka.

Da se nije umiješao Celestin V. (1209./10.-1296.), papa redovnik, govor o zamkama zla i o snazi koja izvire iz prijanjanja uz dobro još bi dugo potrajao. No, on, uzdignuvši ruku, privuče pozornost skupa koji, znatiželjan čuti papu koji je odstupio nakon samo četiri mjeseca, napnu uši da ga čuje. »Poštovani«, započe, »budući da smo odlučili govoriti o našoj ljudskosti i o onome što je prati, dopustite da ja reknem posljednju riječ. Prisjetite se moje drame. Ja, stari i neiskusni pustinjač, bio sam izabran za papu prijelaznog razdoblja da bih učinio kraj prepirkama između kralja, plemićkih rimskih obitelji i kardinalâ koji su bili više privrženi svojim osobnim i na-

rodnim probicima nego Crkvi Božjoj. Prisilili su me prihvatiti ustoličenje za papu (18. srpnja 1294.) natuknuvši da bih počinio smrtni grijeh ako bih to odbio. I, ja sam - tako jednostavno! - povjerovao u to. Ono što se poslije dogodilo, to znate: nadoh se okružen spletkarima, politikantima koji su nastojali iskoristiti moju bezazlenost u korist svojih džepova ili da bi utražili žeđ za vlašću koja svećenstvu počesto služi da nadoknadi druge praznine. Sve sam prihvatio, sve do granice nemogućega, ali znate li da zadugo nisam shvaćao koliko se samo govorkalo o mojoj prostodušnosti i nepripremljenosti? Papa prijelaznog razdoblja, da, ali prijelaznog razdoblja korisnoga za spletkaroše, a ne za potpisanoga koji je u sebi prolazio kroz pakao. Veliki Dante stavio me je unutra poradi velikog odstupa koji sam učinio zbog plašljivosti,²³ ne shvativši koliko sam hrabrost posjedovao kada sam priznao svoju nesposobnost za vođenje Petrova prijestolja. Sjećam se - kao da je to bilo danas - kada sam sramežljivo podsjetio na mogućnost svoga odstupa (8. prosinca 1294.). Istina je da su već od 1190. crkveni pravnici počeli razmišljati o mogućnosti da papa odstupi, ali sa mnom je razglabanje postajalo zbiljom i to je stvaralo zbrku. Dobronamjerni, zajedno s kraljem Karlom II., tražili su da ostanem; čak i oni koji su me mrzili činili su isto bojeći se izgubiti koristi koje su crpili iz moje slabosti. A ja!? Tražio sam od Boga naglu smrt koja bi mi bila 'deus ex machina', što bi razriješilo moju dramu u kojoj sam bio krvnik i žrtva. Još se nije bilo dogodilo da bi jedan papa ostavio svoje prijestolje. Dobro znam da su neki moji predšasnici bili nesposobni, nepodobni, čak sablažnjivi, ali se uvijek pokušavalo prikriti im

²³ Usp. *Divina Commedia*, Inferno I 3, 59.

granice i mane dovodeći ih - više ili manje prirodno - do kraja njihova vladanja. Možete li se prisjetiti potresa koji sam proizveo kada sam 13. prosinca 1294. odstupio u Napulju pred svim kardinalima?! Održah svoj govor iznijevši ono što sam učinio za četiri mjeseca, pročitah uredbu o ostavci pape u slučaju da neki moj nasljednik bude htio učiniti isto, zatim pročitah izjavu o ostavci, sidoh s prijestolja, skidoh sa sebe papinska obilježja, skidoh prsten, papinsku krunu, plašt i ponovno uzeh sivo redovničko odijelo. I tako, poput bilo kojeg redovnika, sjedoh uz najnižu stubu papinskog prijestolja. Kada bih vam rekao da sam se tada osjećao poniženim u svojoj ljudskosti, krivo bih izjavio. Ono što me je sagorijevalo iznutra bijaše strah da ne bih ponizio Petrovo prijestolje, obeščastio ga svojom slabošću i nesposobnošću. Vjerujem da je malo djela u povijesti imalo dramatsku nabijenost jednaku onome što sam tada osjetio da trebam učiniti. Slabost koja se rađa iz dvojbe papi proizvodi neizmjernu muku, ali služi, vjerujte mi, služi da se pokaže da i onaj tko je gore može dvojiti, strašiti se, pogriješiti. Upravo četiri mjeseca papinskog vladanja zdrobila su tolike uvjerenosti koje sam pothranjivao kao 'običan čovjek'. Prije bijah uvjeren u svoje istine, bijah čovjek staložen, nikada nisam razglabao istine na kojima sam sagradio svoje bivstvovanje, no kada sam postao papa dvojba me počela pratiti kao nerazdvojivi suputnik. Sada, gledajući izdaleka, prepoznajem koliko je bolno bio koristan taj suputnik koji me je proganjao svojom prisutnošću. Oduzimajući mi pogibelj staloženosti, sačuvao me je od pogrješnih izbora i od samouvjerenosti da papa uvijek mora biti u pravu. Također i zbog svoje naravi nikada ne bih mogao biti odlučni papa, papa jake

duševne snage, oštrouman zakonodavac kao moj nasljednik Bonifacije VIII. Isto tako nikada ne bih mogao tražiti za sebe potpunu vlast bilo na duhovnoj bilo na vremenitoj razini, kao što je to on učinio. Iz osobnoga sam iskustva shvatio da Crkva, da bi se održala, treba krhke ljude koji će pokazati da kormilo Petrove lađe nije u njihovim rukama. No, zaključimo razgovor o našoj ljudskosti i o našim granicama. Kao što sam rekao na smrtnoj postelji (19. svibnja 1296.): 'Omnis spiritus laudet Dominum', neka svatko hvali Gospodina zbog onoga što je bio i zbog onoga što jest.«

Riječi Celestina V. dirnule su skup i uvećale naklonost koju su svi osjećali prema ovome »anđeoskom papi«, tako hrabrom u slabosti.

SVETAC, ČOVJEK KOJI JE SLOBODAN I KOJI OSLOBAĐA

Preuzevši riječ u ime svih, odvrati mu Ivan Zlatousti: »Tvoje svjedočanstvo nikada neće izblijedjeti. Hrabro si potvrdio ono što sam napisao u svojoj knjizi *Sul sacerdozio*. Sjećáš li se!?»

»Kako ne bih«, uzvrati Celestin. »Upravo tvoje riječi dale su mi snagu za posljednji zamah. Napamet sam ih naučio i čuvao kao popudbinu za sljedećih dvije godine nakon svoga odstupa. Ponavljam ti ih da svi čuju: 'kao što u bitkama vidimo najbolje vojnike da se ne samo strastveno bore, nego znaju i hrabro pasti, tako oni koji su došli do ove službe trebaju biti sposobni kako obavljati svećeničku službu, tako odstupiti od upravljanja, kao što i priliči kršćanima koji znaju kako jedno takvo povlačenje zaslužuje nagradu nimalo manju od one za izvršavanje jedne takve službe'²⁴. Želio sam biti takav 'kršćanin'. Ništa više.«

Ponizno Celestinovo svjedočanstvo i svjedočanstvo onih koji su govorili potaknulo je Filipa Neria (1515.-1595.) da se javi. »Znate li«, upita, »zašto sam radostan da se nalazim među vama? Ovdje je svatko prihvaćen u svojoj razlici. Jedna od velikih poteškoća koju sam iskusio kada sam bio na zemlji sastojala se u činjenici da se, ponekada, obvezivalo osobe na samoću da se ne bi pokazale što su ili ih se sililo biti drugači-

²⁴ *Sul sacerdozio* III 11.

jima od onoga što jesu prisiljavajući ih sakriti se iza krabulje. Kolike sam krabulje našao u Rimu: uistinu rimske poklade od 365 dana! Tada je izgledalo teškim podijeliti nešto s nekim, budući da je značilo otkriti nešto o sebi, postajući ranjivim. Ovdje, naprotiv, iznošenje slabosti, siromaštva, razočaranja ne čini ništa drugo nego povećava radost pripadnosti. Ovdje nema potrebe skrivanja bilo čega. Ovdje smo uistinu slobodni.«

Sa suprotne strane Trga, one istočne, evanđelist Marko, postavljen uz Mariju Egipatsku, reče: »Filipe, dodirnuo si temu koja mi je vrlo draga i o kojoj nikada ne bih prestao pisati. Uostalom, kao što vidiš, predstavili su me s olovkom u ruci. Slušajući Petrovu propovijed shvatio sam da Isusovo djelovanje bijaše poglavito osloboditeljsko djelovanje od tolikih ropstava koja utamničuju čovjeka. Zbog toga sam želio napisati evanđelje slobode. Ta je sloboda mjerilo na temelju kojega treba suditi sve što se zbiva pod kršćanskim imenom. Ona je Isusova bitna oznaka i u isto vrijeme sastavni dio učenikove vjerodostojnosti. Kako bismo mogli djelovati i misliti poput robova nasljeđujući Učitelja koji nam je navijestio slobodu, dapače, utjelovio ju je?! Gledajte dobro: prilikom pisanja evanđelja nikada nisam očito govorio o njoj; bilo mi je dovoljno da je pokažem u Isusu. Danas, naprotiv, ljudi o njoj mnogo govore bez da se sjete da imati je na ustima još ne znači posjedovati je. Ne shvaćaju da je ona način, ljudski primjer težnje prema dobru, prema samoostvarenju; poglavito je rabe za opravdanje ravnodušnosti prema drugima, proturječja, nereda. Vjeruju, zacijelo, da se osjećaju slobodnima, ali počesto ne znaju zašto, do točke da žele samo ono što drugi čine, a to je prilagodljivost, ili čine ono što drugi žele da oni čine, a to je

totalitarizam! Od Petra, kao i od svoga drugog učitelja Pavla iz Tarza, preuzeo sam da je ova sloboda prije dar nego osvajanje, točno kao svetost. Kao što je se posvećen u Kristu, tako je se slobodan u njemu (*Gal 4, 31*). No, zašto vam govoriti ove stvari kao da ih vi ne znate? Tko od vas ne poznaje moje evanđelje? Prisjetite se kako je Isus razbio tobožnje vjerske temelje potlačenosti pokazujući da Bog nije na strani onoga tko nepravedno rabi vlast i da ne želi postojeće nejednakosti koje svaki sustav nastoji opravdati pripisujući ih prirodi, ako ne, čak, Bogu. Svojim osloboditeljskim, ali ne zasljepljenim, djelovanjem Isus je pogodio grijeh koji se pretače u stvarnost kroz ustroj, ideologije, predaju i opće mišljenje, čak kroz vrijednosti gdje, očito, samo neki dolaze do najboljeg dijela. Sve u svemu, skinuo je tolike krabulje i pokazao pravo lice onoga tko je stajao iza. Uostalom, pogledajte uokolo: tko od nas nije trebao ići protiv struje? Nismo li često bili na rubu, na granici samo zato što smo bili neugodni i kritični kako prema općem mišljenju koje nastoji vladati nad savjestima, tako prema kršćanstvu koje malo zahtijeva? Vi, mučenici, dobro znate što znači veslati u suprotnom smjeru. Ti, Apolonijo Aleksandrijska (III. st.), sjećaš li se kada si se svojevrijedno bacila u vatru da ne bi porekla vjeru?²⁵

A ti, Anastazije Magundat († 628.), kako ti je bilo teško gledati mučenje svojih drugova da bi odbacili onu vjeru koja te je iz Perzije dovela u Jeruzalem i učinila da vojnički život zamijeniš redovničkim. Dobro znam da za tebe biti udavljen i zatim skraćen za glavu u Sergiopolu ne bijaše tako strašno kao

²⁵ Usp. EUZEBIJE IZ CEZAREJE, *Storia ecclesiastica* VI 41, 7.

gledati patnju onih koje si ljubio.²⁶ Podnio si dvostruko mučenje.

Što reći o tebi, mlada Agato (III. st.?), kada su te doveli u javnu kuću u Kataniji da bi ti uzeli ne toliko djevičanstvo koliko povjerenje u samu sebe i u Boga koji pomaže svoje prijatelje?²⁷ Istina je da očaj nije najveći grijeh, ali bez daljnega je najopasniji. Kolike su od nas naši progonitelji doveli do ruba očaja da bismo izgubili želju boriti se! Kao što dobro znate, često su najspremniji protivnici upravo oni iz naše kuće. Sjećate li se koliko pisah o Isusu? Kada se započne izmicati vezama i postavkama svoga obiteljskoga roda, izabirući putujući život, 'njegovi odoše da ga se domognu, jer se govorilo da je izvan sebe' (Mk 3, 21). Ova se priča često ponavlja, također unutar Crkve. Tko se ne svrsta ili ne uđe u uobičajene tokove gleda se s podozrenjem, ako ne čak i s odbojnošću. Najveći dio vas«, dodaje Marko, »priznato je svetima poslije smrti, ali koliko ste kušnji imali za života da biste bili prihvaćeni u vašoj različitosti! Da, to je radi toga što također dovodite u pitanje misao koju ljudi imaju o Bogu, ili bolje, oslobađate je, upravo kao što je Isus činio, od ljudskih lanaca koji je nastoje utamničiti. Ova je napast - dopustite da vam to kažem - također ne prestano prisutna u Crkvi. O njemu se stvara ukružena, neopoziva slika, i kada je nešto ili netko dovede u pitanje, držimo to napadom na zajednički mir. Ono što se ljudima čini nesхватljivim, nepoznatim, uvijek je izvor tjeskobe. Pa ipak

²⁶ Usp. A. M. FAGNONI, *Anastasio il Persiano* (natuknica), u: E. GUERRIERO – D. TUNIZ (uredili), *Il grande libro dei Santi* I, Ed. S. Paolo, Cinisello Balsamo - Milano 1998., 122-125.

²⁷ Usp. C. CRIMI, *Agata* (natuknica), u: E. GUERRIERO – D. TUNIZ (uredili), *Il grande libro dei Santi* I., 29-30.

kada govore o Bogu potpuno različitom, o onostranom Bogu, trebali bi se sjetiti da ljudska mjera ne vrijedi da bi ga se izmjerilo. Razmišljanje na drugačiji način, metanoia što je Isus navijestio, zahtijeva premišljanje dotadašnjih ponašanja, običaja, čak slike Božje. Ono tako današnjem čovjeku vraća njegovu ulogu, stavljajući ga pred njegove odgovornosti, dajući mu hrabrosti dvojiti u mnoge njegove uvjerenosti, pretjerane strogosti, uljudbene dogme. Moj kolega Luka u svome je evanđelju zapisao Isusov izričaj koji dobro ocrtava ovaj stav: »Zašto sami od sebe ne sudite što je pravo?« (Lk 12, 57).

No, da se vratimo nama. Gledajući vaša čudna ponašanja koliki su se upitali može li Bog od nekoga tražiti toliko koliko je tražio od vas. I koliki su vas pogrješno razumjeli ne shvaćajući da vaš način bivstvovanja i djelovanja nije proizlazio iz iskustva različitog Boga, nego iz različitog iskustva Boga; »čovjek je, naime, onaj tko mijenja stav. Nije li od tebe, Franjo (1181./2.-1226.)«, reče Marko, »Gospodin možda tražio da budeš 'lud'?«

»Tko bi to mogao zaboraviti?«, preuze Asiški siromašak. »Objavio mi je da trebam biti lud, više voleći gorke nego slatke stvari da bih kušao slatkoću u gorkosti.²⁸ To mi je potvrdilo moje iskustvo odlaska među gubave. Dakle - kao što sam napisao u svome djelu Testamento – 'ono što mi bijaše gorko promijenilo se u slatkoću za dušu i tijelo'²⁹. Opijenost slobodom daje ti vrlo veliku radost i tjera te odvaživati se sve više i više. Pokušajte se svući pred svima, kao što sam ja to učinio

²⁸ Usp. TOMA ČELANSKI, *Vita seconda* V 9.

²⁹ *Oporuku* je svetac kazivao u pero u kolovozu-rujnu 1226., malo prije svoje smrti koja se dogodila 3. listopada iste godine.

pred svojim ocem, biskupom i asiškim vlastima.³⁰ Pomiješajte se među siromahe skupljajući s njima milostinju kao što sam ja to kušao u Rimu pred bazilikom sv. Petra³¹, ili pođite po kućama svoga grada, među svoje ljude, pitajući nešto hrane kao što ja to učinih u svome gradu³². Svodeći životne račune na kraju života vidio sam da su poniženja, udarci, napadi koje podnesoh ništa u usporedbi s osjećajem unutarnje slobode koju sam proživljavao učinivši se ludim. Zbog istoga razloga želio sam da moja braća prođu isti taj put. Ocrtao sam im put slobode i ništa me tako ne zanima kao vidjeti ih i osjetiti ih slobodne. Čak i brak s 'gospođom siromaštinom' ne služi ničemu drugom nego učiniti ih slobodnima i radosnima.«

»Glede dvočlanog izraza slobode i ludosti ili, ako želite, radosti i čudnovatosti«, dometnu Filip Neri, »i ja također imam zanimljivih iskustava. Mnogi od vas poznaju moje čudnovatosti. Sjećate li se kada sam obrijao svoju lijepu bradu samo s jedne strane, stvarajući zbunjenost 'razboritih'? Danas, zacijelo, ne bih potaknuo toliko iznenađenje. Gledajući s visine ovoga trijema sam se osjećam nadvišen glede čudne odjeće, oblika brade i kose.

Ti, Cecilija (III. st.)«, reče okrećući se prema svetici, »uviijek se smiješiš kada te podsjetim na poznati 22. studeni 1583., dan tvoga slavlja, i na povorku lonaca koju sam priredio. Kada mi Papa naloži premjestiti se sa svojom subraćom iz Sv. Jeronima od milosti u Novu crkvu naredio sam im uzeti

³⁰ Usp. TOMA ČELANSKI, *Vita prima* VI 15.

³¹ Usp. BONAVENTURA IZ BAGNOREGIA, *Leggenda maggiore* I 6.

³² Usp. *Leggenda dei tre compagni* VII 22.

nešto iz kuće koju smo ostavljali: tave, lonce, tanjure i druge stvari. Tako smo u ophodu prošli Rimom praćeni veseljem puka koji nije naučio vidjeti svećenike koji znaju nasmijavati. Previše je ozbiljnosti u Crkvi. Malo ozbiljnosti je u redu, ali prevršenje mjere je grijeh.

A kada sam smislio posjet Sedmorim crkvama?! Uspio sam promijeniti pokorničke posjete u prirodu prilikom kojih je molitva, koje je također bilo, bila popraćena ne velikom tišinom ili postom, nego ugodnim razgovorima, igrama, glazbom i izobilnim jelom. Zna li tko je jedanput platio račun toga jela koje je bilo pravi ručak? Ništa manje nego Karlo Boro-mejski. Ah, Milanci«, reče Filip okrećući se sa smiješkom prema Karlu koji je stajao uz njega na Kolonadi, »'gan el coer in man'³³. Kažem vam«, nastavi, »da su ovi vjerski izleti u prirodu meni i mnogim mojim Rimljanima više davali smisao Crkve kao putujućeg naroda Božjega, nego što su to činile određene procesije, pravi modni mimohodi gdje se svaka skupina, dobro označena i odijeljena od drugih, razmeće onim najboljim što ima. Neću vam pričati o mnogim drugim 'ludostima' koje sam pravio u svome lijepom Rimu u 16. st. Znam da se može biti dobar bez čudnovatih stvari, iako smatram da se treba osloboditi od ropstva javnog mišljenja, od formalizama, od običaja. Nisu me badava zvali 'kršćanskim Sokratom'. Previše često mišljenje drugih postaje našim gospodarom. Zbog toga sam ponekada nosio krabulju da bih drugima pomogao skinuti njihovu. Treba znati relativizirati da si ne bismo stvorili previše bezuvjetnih stvari. Pravi Rimljani«, nastavi, »uvi-

³³ Izraz u narječju za »imaju srce na ruci«; time se želi označiti velikodušnost.

jek su mi bili dragi, kažem to ja Toskanac zbog toga što su imali smisao za stvarnost. Znaju se šaliti o svemu bez da budu bogohulni. Podsmijeh je bio njihovo obrambeno oružje sve od vremena careva.«

»Kako samo imaš pravo, Filipe«, primijeti uz žalostan uzdah Terezija Avilska (1515.-1582.). »Sve je manje i manje luđaka za Krista. Znete. Ne bih promijenila ni zarez od onoga što napisah u svome djelu *Diario* prije 400 godina.³⁴ Već tada - ima li danas kakve razlike?! - činilo mi se da su gotovo posve 'iščezli oni koje je puk držao ludima videći ih kako vrše junačka djela kao pravi zaljubljenici u Krista. Dolazimo, dakle, do razmišljanja da se Bog bolje služi ako nas ljudi drže mudrima i opreznima: to je ono što nam nalaže umjerenost. To ima za posljednicu da nam se čini da škodimo davanju primjera izgrađenosti ako ne zadržimo svo vanjsko dostojanstvo našega stupnja, stvarajući slavu svatko u svojim uvjetima. Čak se redovniku, svećeniku, redovnici čini pretjeranost koja sablažnjava slabe nošenje stare i zakrpljene odjeće, i ne samo to, nego i također nastojanje oko pribranosti i molitve; takav je običaj svijeta i toliko su se zaboravili veliki izljevi savršenstva koje su posjedovali sveci. Kažu da svijet više nije u stanju podnijeti toliku savršenost, da se smanjila tjelesna jakost i da vremena nisu više ona nekadašnja!³⁵ U stvarnosti ropski smo podložni javnom mišljenju. Ne quid nimis: ništa previše. No, zlatna osrednjost nikada nije bila uzorom za kršćanina. Trebamo se osloboditi od ovih uvjetovanosti. Kažem to poglavito misleći

³⁴ Djelo *Diario* koje je također nazvano *Il libro de su vida* Terezija je napisala između 1562. i 1565.

³⁵ Dio koji je naveden uzet je iz *Diario* XXVII.

na propovjednike koji imaju previše 'razboritosti'. 'Ne žare mahnito onom velikom vatrom Božje ljubavi kojom su izgurali apostoli i tako njihov plamen daje malo topline. Oh, koja je velika sloboda smatrati ropstvom da se mora živjeti i raditi prema zakonima svijeta! Budući da je to sloboda koju primamo od Boga, ne bi smio postojati rob koji ne bi bio spreman odvažiti se na sve da bi se otkupio i vratio u domovinu.'³⁶

³⁶ Navod uzet iz *Vita XVI*.

SLOBODA KRŠĆANSKIH SVETICA

Glede slobode«, umiješa se Klara Asiška (1193./4.-1253.), »osjećam da vam trebam iznijeti svoje svjedočanstvo. Ja, 'Franjina biljčica'³⁷, kušala sam sačuvati netaknutim duhovno shvaćanje koje mi je on prenio, ali sam to činila prilagođavajući to svojoj naravi žene. Kod tebe, Franjo«, nastavi okrećući se prema Siromašku, »cijenila sam vjernost evanđelju kojom si se koristio da bi proširio prostore svoje nutarnje slobode. Nisi li upravo u ime ove vjernosti-slobode kazivao u pero svoju Treću opomenu braći?³⁸ Tu si čak dao da se napiše da 'ako poglavar naredi podložniku nešto protiv njegove savjesti, ovaj premda ga ne će poslušati, ipak ga ne će napustiti'³⁹. Nikada nisam mislila da će me tvoje riječi navesti da 'ustrajem' čak i pred Papom. Da me ti nisi nadahnuo, unatoč svojoj naravi odlučne žene, ne bih se usprotivila našem ljubljenu Grguru IX. kada je zabranio braći propovijedati u našim samostanima bez njegova izričitog dopuštenja. Ova mi se odredba nije činila pravednom. Zbog toga mi se jedinim ispravnim putem činio 'prosvjed glađu'⁴⁰. I to uči-

³⁷ Tako su je zvali Svečevi drugovi (usp. *Specchio di perfezione* 108), a tako se i sama naziva (usp. *Testamento di santa Chiara* 37).

³⁸ *Ammonizioni*, njih 28, srž su razgovora koji su vođeni za vrijeme službenih susreta s braćom. Možda bijahu zaključna riječ kojom se Franjo doticao tema koje su bile obrađivane proteklih dana.

³⁹ *Ammonizione* III 7.

⁴⁰ Usp. *Legenda sanctae Clarae* 37.

nih. Čudi me da me sve do danas nisu proglasili... zaštitnicom slabih koji snagom posta čine da se čuje njihov glas! No, ovaj je izazov ništa u usporedbi s jednim drugim otporom koji me je suprotstavio ponovno papi Grguru i koji je trajao deset godina. Ti si, Franjo, tražio od mene živjeti evanđelje bez bilo kakva vlasništva. Radi toga mi se činilo da bih te izdala ako bih prihvatila Papinu ponudu za posjedovanjem određenog vlasništva. O, da, shvaćam dobrostivost njegove namjere, njegove strahove dok nas je gledao kako oskudijevamo u svemu, ali ipak nisam popustila i, dok sam bila na samrtnoj postelji, pobijedila sam jer mi je tada bila potvrđena 'povlastica' neposjedovanja⁴¹. Sloboda nasljedovanja evanđelja je teška poglavito onda kada se sudari s mišljenjem onoga tko nas ljubi i tko nas želi zaštititi. Poglavito to bijaše za mene, budući da je u moje vrijeme crkvena vlast od žene očekivala pristanak popustljiv i bez zapreka.«

»Također sam i ja«, izjavi odlučno Terezija Avilska, »visokom cijenom platila svoju nutarnju slobodu kršćanske žene. Znate da 'non tengo pelos en la lengua', kako se to kaže u mome kraju.⁴² Bila sam smatrana opasnošću u Španjolskoj u 16. st., budući da nisam odgovarala uobičajenim predodžbama o ženi, a još manje o redovnici. Zbog toga sam zaslužila 'pohvale' nuncija u Španjolskoj, Filipa Sege, koji me je, pišući Papi, ocrtao 'ženom nemirnom i lutalačkom, neposlušnom i nehajnom, ženom koja pod plaštem pobožnosti izmišlja krive nauke izlazeći iz klauzure... i naučavajući kao učiteljica, u su-

⁴¹ Usp. *Legenda sanctae Clarae* 14.

⁴² »Ne imati dlake na jeziku« u smislu rabljenja otvorenog govora.

protnosti s onim što je pisao sv. Pavao braneci ženama naučavati'.⁴³ Ali, kako si je dopuštala ta umišljena neznalica da me pokuša ušutkati samo zato što sam žena?! Od toga trenutka, svakodnevno upućujem Bogu istu molitvu koju sam sastavila za vrijeme života i koja, tako mi se čini, donosi svoje plodove također u Crkvi. Ponovit ću vam je da je druge žene nazočne na ovoj Kolonadi učine svojom. Također i ovdje važi načelo da 'jedinstvo daje snagu'. 'Gospodine moje duše', započe, 'kada si hodao zemljom nisi mrzio žene, nego si im dapače uvijek pomagao velikom dobrostivošću, pronalazeći u njima veliku ljubav i čak veću vjeru nego u muškarcima. Čini nam se zbog toga nemogućim da za tebe nismo sposobne ništa javno valjano učiniti, da otvoreno ne smijemo reći neke istine koje potajno oplakujemo, da nas ti ne trebaš uslišati kada ti se obraćamo jednim takvim opravdanim zahtjevom. Ja to ne vjerujem, Gospodine, zbog toga što imam povjerenje u tvoju dobrotu i pravednost. Znam da si pravedan sudac i da ne postupaš kao suci u svijetu, za koje, budući da su Adamovi sinovi i na kraju svi muškarci, ne postoji krepost žene koju ne bi trebali smatrati dvojbenom. O, moj Kralju, treba doći dan u kojemu će se prepoznati onim što u stvari jesu. Ne govorim zbog sebe, budući da čitav svijet poznaje moju bijedu. Vidim, naime, kako se oblikuju vremena u kojima više neće postojati razloga podcjenjivati kreposne i jake duše samo zbog činjenice da su

⁴³ Bolonjac Filip Sega bijaše nasljednik Nikole Ormaneto kao apostolski nuncij u Španjolskoj i već se od početka pokazao nesklon obnovi Karmela koju je promovirala Terezija.

žene.¹⁴⁴ Zatim«, doda, »kao što sam napisala u opisu svoga ži-vota, 'Gospodin daje milosti kontemplacije mnogo više žena-ma nego muškarcima, a to sam i sama primijetila, te sam ču-la da je Petar Alkantarski tvrdio da one na ovome putu napre-duju mnogo više od muškaraca; to objašnjavaše izvrsnim ra-zlozima, svima u korist žena, što je nepotrebno ponoviti na ovome mjestu'.¹⁴⁵ Učitelj nas je pozvao biti poput djece da bi-smo ušli u Kraljevstvo. No, tijekom povijesti Crkve od nas žena je traženo preuzeti muške crte da bismo se spasile.¹⁴⁶ Ovo je trenutak da se kaže muškarcima da ne odbacuju ono žensko što se nalazi u njima. Zar nisu rođeni od žene? Ništa neće izgubiti ako dobiju ono što mi posjedujemo. A ti, dragi Toma

¹⁴⁴ *Cammino di perfezione*, prvo izdanje, poglavlje 3. Ovaj je tekst cenzor izbrisao.

¹⁴⁵ Navod je uzet iz *Vita* XL.

¹⁴⁶ Kao što primjećuje E. SCHUESSLER FIORENZA, »prema različitim gnostičkim i otačkim tekstovima, postati učenikom za ženu je značilo postati »muško«, »sličnim čovjeku« i napustiti svoju spolnu moć radanja, budući da muško načelo označuje nebesko kraljevstvo, anđeosko, božansko, dok žensko načelo predstavlja ljudsku slabost ili zlo: *In memoria di lei. Una ricostruzione femminista delle origini cristiane* (izvornik eng. 1988.), Claudiana, Torino 1990., 244. Ovaj pojam, koji izražava uobičajeni način mišljenja da je žena manje vrijednija od čovjeka, još će više istaknuti gnostički dualizam. Zanimljivo je primijetiti kako još u kasnijem vremenu ostaje »baštinom« rasprostranjenog načina mišljenja unutar Crkve. Glede toga značajno je ono što čitamo u *Epistola seu Libellus* iz 4. st., a što je pridodano djelima Ilarija iz Poitiersa (PL 10, niz 733.-750.): »XI (ženu) neka više nitko ne cijeni po njezinoj spolnoj oznaci, smatrajući da treba, nakon što se sve valjano promotrilo, biti preoblikovana u savršenog čovjeka. Naprotiv, ona treba težiti prema vrlini određenoj na proslavljenje i u tome ne smije kasniti poradi slabosti svoje spolne oznake; treba, dapače, u svetosti, u snazi duha, u uzdržljivosti i strpljivosti natjecati se najvećim žarom s muškarcima.«

Akvinski (1124./5.-1274.)«, reče okrećući se prema svecu postavljenom kao i ona na ravnoj strani desne Kolonade, »sigurna sam da više ne bi rekao da smo mi žene osakaćeni čovjek, nagrđen ili, kao što si pisao na svome lijepom latinskom, *mas occasionatus*.⁴⁷«

Zaglušujući pljesak popratio je Terezijine riječi, poglavito sa strane Kolonade gdje su bile ostale svetece, njih 37. »Ovdje smo«, reče Tekla iz Ikonije, »u manjini. Trideset i osam svetica na stotinu četrdeset ne odražava istinu kršćanske povijesti. Nikoga ne optužujem, ali vi znate da je stvarnost potpuno drugačija. Bez nas se kršćanska vjera ne bi mogla nametnuti. Nije li nas moj učitelj, Pavao iz Tarza, uvrstio među svoje najuže suradnike? Prisjetite se Junije koju u poslanici Rimljanima naziva 'apostolom' (16, 7) ili Febe nazvane 'đakonom' Crkve iz Cencre, Priske (*Rim* 16, 3), Marije (*Rim* 16, 6), Trifene i Trifoze, Perside (*Rim* 16, 12), koje slavi zbog onoga što su učinile za Gospodina. Pročitajte malo njegove poslanice i prepoznat ćete da nije bilo nevažno žensko sudjelovanje u djelu evangelizacije. Ja sama«, nastavi Tekla, »Pavlovim djelom postavši kršćankom, razvila sam vjerovjesničko djelovanje. Koliko je to neugodno, draga Terezija«, reče okrećući se svestoj Španjolki, »iskusila sam prije tebe. Ali, to je iskusio i svećenik koji je u Maloj Aziji na kraju 2. st. napisao moj životopis. Kao što ćeš se prisjetiti, bio je skinut s položaja upravo zbog toga što je napisao *Atti*. To ti kaže kako je nekima smetalo da budemo vjerovjesnice i crkvene učiteljice. No, Pavao me je poučio da preko dara krštenja, tj. istog dostojanstva, padaju prethodne odijeljenosti i stvara se novi prostor

⁴⁷ Usp. A. MITTERER, *Mas occasionatus*: ZtKathTh 72 (1950.), 80-103.

slobode: prostor jednakosti, bratstva, uzajamne ljubavi. Koli-ko mi je puta apostol ponovio da sada 'nema više nikakve važnosti biti Židov ili poganin, rob ili slobodnjak, muškarac ili žena, budući da smo ujedinjeni s Kristom postali jedno' (*Gal* 3, 28). Da to nije bilo tako, vjeruješ li da bi se kršćanstvo nametnulo u antičkom svijetu? Njegova smo snaga bile mi žene. Već smo na početku bile brojnije od muškaraca. No, na stranu to, mi smo više od mnogih muškaraca shvatile da je Isusova poruka smrvila razumske poglede poganskih mudraca i uvela ljubav kao krajnje mjerilo vrijedovanja svake osobe.«

»Tekla ima pravo«, preuze Ignacije Antiohijski, »'ljubav je ono što se računa; treba vjerovati u ljubav'⁴⁸. Upravo vrijednujući osjećajni napon kršćanstvo je izvršilo djelo društvenog promaknuća i oslobođenja, poglavito glede najobespravljenijih staleža. Kod nas ima veću vrijednost onaj tko više ljubi.«

»Hvala za tvoje točno pojašnjenje«, reče Tekla. »Upravo gledajući na Isusa, na izabranog učenika i na svoga velikog učitelja Pavla, kažem da mi žene trebamo obraniti kršćansku prošlost kao prošlost koja također pripada i nama, a ne gledati je samo kao mušku prošlost u kojoj su žene sudjelovale samo rubno ili potpuno nimalo. Krist nas je«, zaključi, »oslobodio od stanja zapostavljenosti i osjećaja manje vrijednosti u kojima bi nas sredozemna, patrijarhalna i muška uljudba željela ostaviti. Jakost naše ljubavi učinila nas je slobodnim ženama, pravim Učiteljevim učenicama!«

Makrina (oko 327.-379.), sestra Bazilija iz Cezareje i Grigura Niškog, koja se za svoga življenja bila posvetila kon-

⁴⁸ *Lettera ai Filadelfi* 9.

templativnom životu, doda: »Gledajući na svoju braću biskupe vjerujem da upravo mi žene, svojom psihom tako različitom od muške, vidimo stvari koje muškarac ne može vidjeti. Čovjek, dakle, djeluje, žena... živi i također na tom putu se nauče tolike stvari! Koliko sam to ponavljala svome drugom bratu, Grguru Niškom, koji me je običavao zvati 'svojom učiteljicom'. Kada me je došao posjetiti, dan prije nego što sam umrla, podsjetila sam ga da je čitav život hod prema slobodi. Pokazala sam mu da kršćanin treba biti slobodan čak i pred smrću, budući da posredstvom nje dolazimo do Zaručnika, svrhe naše želje. Da, treba ljubiti zemaljski život, ali ne biti slijep za drugo, zaboravljajući našu posljednju sudbinu. Nesretna smrt moga mladog brata Naukracija, a zatim iščeznuće moje majke i drugoga moga brata Bazilija 'slave naše obitelji', naučili su me ići u dubinu stvari: shvatiti razlog našega postojanja, smisao smrti i što je 'oslobođenje od ovoga života na novi život'.⁴⁹«

Neprestano spominjanje riječi 'sloboda', 'oslobođenje' djelovalo je kao kvasac u srcu Ivana di Matha (1160.-1213.) navodeći ga da preuzme riječ. »Poštovani«, reče, »znate svi kako sam bio izabrao sveučilišno napredovanje u Parizu, iako nisam bio svećenik. Znate i kako sam bio zapostavljen zato što si je 'laik' dopustio naučavati bogoslovlje, kao da treba biti svećenikom da bi se govorilo o Bogu! Izbor zarediti se za svećenika, ispovijedam vam se, ne bijaše popuštanje prema predrasudama drugih. Želio sam postati svećenikom poglavito radi borbe

⁴⁹ Izričaji su prikupljeni iz *Vita della santa Macrina* XVIII, životopisa koji je sastavio brat Grgur Niški poslije smrti svoje sestre.

protiv svakog oblika zapostavljenosti. Sjećam se kao danas dana svoje prve mise (1183.). Viđenje koje sam imao tom prilikom utvrdilo me je u mome izboru: Krist me je gledao čvrsto u oči pokazujući mi dva roba u kladama, jednoga bijela i jednoga crna. Zatraži od mene nastaviti njegovo poslanje: osloboditi robove u tijelu i u duši. Da bi ih iskupio, utemeljio sam Red trinitara i u Pravilu zatražio da trećina svakog prihoda bude uporabljena u ovu svrhu.⁵⁰ Ovo moje predstavljanje s lancima izražava moje duboko uvjerenje da trebam 'izbaviti', tj. otkupiti druge da postanu slobodni. Bez slobode, zacijelo, nema ni čovjeka ni kršćanina. Zbog toga sam postao također trgovcem, kao ti, Petre Nolanski: skupljah novac, a skupljao sam ga i koristio zbog toga što sam bio uvjeren da novac može postati sredstvo oslobođenja, vidljivi znak bratstva. Ne treba ga previše proglašavati đavolskim: nije lakomost ako ga se koristi za druge! No, treba također potrošiti i same sebe za druge. Ti, Klemente Rimski (I.-II. st.), nisi li nam ostavio napisмено da su već od početka postojali kršćani koji su se predavali u ropstvo da bi izbacili druge?!«

»Da«, reče Klement, »nikada neću moći zaboraviti 'mnoge od nas koji su se dali okovati da bi izbacili druge; mnoge koji su se predali u ropstvo da bi drugima ponudili hranu cijenom svoje prodaje'.⁵¹ Učinili su to zato što su, otkrivši Boga, nanovo otkrili čovjeka, njegovo dostojanstvo. Ljubav Božja i ljubav prema drugima imaju isti izvor i istu svrhu. Ako se raste

⁵⁰ Usp. A. VAUCHEZ, *Giovanni de Matba* (natuknica), u: E. GUERRIERO – D. TUNIZ (uredili), *Il grande libro dei Santi*, II, 924.

⁵¹ Navod iz *Prima lettera di Clemente* 55, 2.

u ljubavi Božjoj, dragi Ivane, raste se također u ljubavi prema drugima. I nisi li, uostalom«, zaključio, »davanjem imena svoje Redu 'trinitari' podvukao da tvoja borba za oslobađanje ljudi počinje od stava da Trojstvo bijaše ono koje je reklo 'Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična' (*Post* 1, 26)? Kršćaninu se, dakle, obzir prema čovjeku i prema zaštiti njegove slobode mora činiti poglavito kao zadaća utemeljena u Božjem nacrtu.«

SVETAC I PRIRODA »PRIJATELJICA«

Ovojoj temi«, umiješa se Bonaventura iz Bagnoregia (1218.-1274.), »mogli bismo razgovarati do beskraj. Poglavitito bih želio svrnuti vašu pozornost na jednu istinu koju današnji ljudi malo cijene: to je činjenica da se preko slobode ulazi u nov odnos sa svijetom. Nije li to bilo tvoje iskustvo, oče Franjo?« Potaknut ovim pitanjem, Asiški svetac preuze riječ. »Poznato vam je«, reče, »kako sam sva stvorenja zvao imenom brat i sestra. Sve njihove tajne naslućivao sam od trenutka kada sam zadobio slobodu slave koja je ostavljena za sinove Božje.⁵² Moja sloboda u odnosima prema stvorenjima plod je sljedećeg otkrića: shvatio sam da je svijet 'suodnosan' ukoliko nas stavi u suodnos s Bogom. U sebi je nijem, upravo kao znanost koja nam ništa ne kaže o posljednjem značenju stvari, ali može govoriti, čak pjevati ako se gleda s prave strane. Nisi li to bio ti, Bonaventura, koji je rekao da je ovaj svijet 'prekrasna pjesma'?⁵³ Tvrđim vam da je upravo tako. Dakako, dobro znate da ljubiti živog Boga znači ljubiti život svih stvorenja. No, kako možemo uvjeriti ljude da nisu bačeni u ravnodušnu ili zlu prirodu? To su držali Katari u moje vrijeme kada su zagonetku ljudskoga života rješavali pojmom ružne pustolovine unutar neprijateljskog svijeta, gdje se sve, čak i njihovo samo tijelo, pojavljivalo kao posljedica

⁵² Usp. TOMA ČELANSKI, *Vita prima* XXIX 81.

⁵³ BONAVENTURA, *I sent.*, d.4, a.1, q.3, arg. 2, zaklj.

boli i zla. Za njih postati slobodan značilo je izići iz ovoga svijeta. No, čemu služi sloboda ako rađa mržnju i očaj? Ne, svijet nije sav uronjen u zloću, kao što su govorili navodeći sv. Ivana, niti je isto tako neprijatelj kojega trebamo lišiti svega onoga što posjeduje. On pripada Bogu, ima svoje dostojanstvo, treba biti cijenjen, čuvan, ljubljen. Zar nisam govorio o 'sestri' našoj majci zemlji?⁵⁴ Vidite, nazvao sam je majkom, ali također i 'sestrom' (gospođom), zato što se ne može voljeti bez da se cijeni. Majka je uvijek gospođa. Dakle, ako se između čovjeka i prirode ne stvori nanovo odnos ljubavi, čovjek će se neprestano osjećati sve usamljenijim, neće više znati uživati ljepotu cvijeta, neba obasutog zvijezdama, a priroda će se pretvoriti u maćehu, postat će nijemom, neće mu više govoriti o Bogu, neće ga više 'označavati'.⁵⁵ «

»Imaš pravo, oče moj«, primijeti Bonaventura. »Ono što si ti tako pjesnički ustvrdio, ja sam pokušao predstaviti bogoslovnim rječnikom. Tvoje sam iskustvo uporabio u ovoj knjizi koju držim u ruci, gdje svijet opisah kao *putovanje* koje dovodi Bogu ne 'per creaturas', nego 'in creaturis'.⁵⁶ Sve stvorene stvari su sjene, odjeci, slike, stope, tragovi, prizori i znakovi koji su nam darovani da bismo prepoznali Boga.⁵⁷ Naposljetku, kao što napisah, 'svako je stvorenje Božja riječ'⁵⁸, sami Go-

⁵⁴ FRANJO ASIŠKI, *Cantico di Frate Sole* 9.

⁵⁵ Usp. *Cantico di Frate Sole* 4. Usporedo sa suncem koje Franjo naziva »gospodin brat«, zemlju naziva »sestrom majkom« gdje *sestra* ne označava *sestru* nego *gospođu*.

⁵⁶ Knjiga ima naslov *Itinerario della mente in Dio*.

⁵⁷ Usp. *Isto*, 11.

⁵⁸ BONAVENTURA, u: *Eccli.* I, q.2.

vor Božji. Stoga držim 'uistinu slijepim onoga tko nije obasan tolikim svjetlima koja struje iz stvorenoga; gluhim onoga tko ostaje ravnodušnim na koncert tolikih glasova; nijemim onoga tko unatoč tolikim divotama ne hvali Gospodina. I lud je tko, pokraj tolikih učinaka, ne prepozna je Prvi početak'.⁵⁹ Svakome današnjem čovjeku, podvrgnutom kao nikada prije napasti da iskorištava ovaj svijet bez da ga shvaća i bez da ga ljubi, želio bih doviknuti ono što napisah prije više od sedamsto godina: 'Otvori oči, napni uho svoga duha, otvori svoja usta i potakni svoje srce da vidi, shvati, hvali, ljubi, obožava, časti i veliča svoga Boga u svim stvarima ako ne želiš da se protiv tebe podigne čitav svemir'.⁶⁰«

»Potpuno se slažem s tobom, Bonaventura«, umiješa se Klement Rimski (I. st.). »Slušajući apostola Petra, shvatio sam da je prirodni red znak Božje dobrohotnosti. Jednoga dana, razgovarajući s nama svojim drugovima apostol izjavi: 'Bog se brine za ljudsko djelovanje, a svjedočanstvo o tomu daje nam način na koji upravlja svijetom: svakoga dana sunce je na službu čovjeku, kiše mu daju svoju pomoć, izvori, rijeke, vjetrovi i sva počela su za njega'.⁶¹ Između čovjeka i prirode postavio je jednu vrstu bračnog ugovora, tako da zlo koje čovjek napravi narušava sklad svijeta.⁶² Pogledajte uokolo. Nije li

⁵⁹ Usp. *Isto* 15.

⁶⁰ Usp. *Isto* 15.

⁶¹ Tekst je dio tzv. knjige *Ritrovamenti* (V 29) koja zajedno s knjigom *Omelie* čini roman čiji sržni dio potječe iz druge polovice II. st. u kojemu Klement izvješćuje o onome što je proživio kao Petrov suputnik. Nalazimo se, dakle, pred apokrifnim Djelima apostolskim.

⁶² Usp. *Ritrovamenti* VIII 51.

možda istina da se često, unatoč dobroti Stvoritelja, počela, umorna od loših djela bezbožnika, raspuštaju, te su zbog toga zemaljski plodovi loši, zrak se kvari, toplina sunca postaje prekomjerna, dolazi do nezaustavljivog vala kiša i hladnoće? Nakon toga nastupaju pošasti, glad, te druga smrtonosna stanja zato što se stvoreno ne kasni osvetiti bezbožnicima, iako kasnije Božja dobrota prekida sve ove nevolje i zaustavlja srdžbu prema bezbožnicima, prisiljavajući počela da budu poslušna njegovom milosrđu.⁶³ Uistinu loša djelovanja remete sklad svijeta, a sve to nastaje zbog nedostatka vjere.⁶⁴ Imajući pred očima ovaj nauk svoga učitelja Petra, također sam i ja u Poslanici koju napisah kršćanima Korinta nastojao da od knjige prirode naučimo slaviti Gospodina i živjeti u međusobnom suglasju. Red i suglasje prirode je poziv na red i na suglasje među nama.⁶⁵«

S desne strane Trga, Efrem Sirac (oko 306.-373.), postavljen pokraj Marije Egipatske i predstavljen s knjigom u lijevoj ruci, uzdignu granu palme koju je držao u desnici privlačeći pozornost svih. »Predragi«, reče, »poznajete me kao 'citra Duha Svetoga'. Ipak vam kažem da bi ova citra ostala nijemom da nisam bio pronašao nadahnuće u dvjema knjigama koje nam je Bog darovao: knjizi prirode i knjizi Svetog pisma. Svi znate kako sam svojim bogoslovnim govorima dao pjesnički oblog. Uvijek sam izbjegavao staviti istinu 'u bocu' učvršćujući je u oblike, a pokušavao govoriti pomoću slika i znakova. U ovome sam bio dosljedan s Gospodinom. Njegovo

⁶³ *Ritrovamenti* V 27.

⁶⁴ *Ritrovamenti* VIII 51.

⁶⁵ Usp. 1 *Lettera di Clemente* 19-20.

govorenje u usporedbama ne bijaše oblaganje dubokih misli da bi ga jednostavni ljudi mogli razumjeti. U svojim slikama i u svojim usporedbama on je na svjetlo iznio objaviteljsku narav svakoga bića i obnovio simbolički smisao stvari, upravo kao što si ti govorio, Bonaventura. Vidite, slika je poput odijela koje ukazuje na oblike tijela i u isto ih vrijeme sakriva: zrcalo i zagonetka (*1 Kor* 13, 12). Zbog tog sam razloga izabrao stvoriti pjesničko bogoslovlje ili bogoslovno pjesništvo. Mislite li da sam to mogao ostvariti bez osvrta na sve-mir? U njemu sam otkrio Boga i štoviše Krista koji je 'gospodar simbola'⁶⁶, dapače, more u koje se ulijevaju rijeke simbola.⁶⁷ Kao što sam napisao u *Inno XX sulla verginità*: 'kamo god gledaš njegov je simbol tamo; gdje god čitaš, pronalaziš njegove uzorke zato što su u njemu stvorene sve stvari i zato što je obilježio sve svoje posjede svojim znakovima kada je stvorio svijet'.⁶⁸ «

»Preokret u gledanju na prirodu: to je ono što trebaju današnji ljudi«, primijeti Franjo Paolski (1416.-1507.). »Čitajući povijest pustinskih otaca koje sam poslije toga želio nasljedovati, shvatio sam da svijet i ono što on sadrži nije neprijateljski okrenuto prema nama ako se prema njemu odnosimo s poštovanjem. Tebe, Pavle pustinjače (oko 228.-341.), nije li možda služio gavran koji ti je svakodnevno donosio obrok kruha? I ne bijahu li to dva lava koja su ti svojim šapama iskopala grob?⁶⁹ «

⁶⁶ Usp. *Inno sulla fede* IX 11.

⁶⁷ Usp. *Inno sulla verginità* XX, 12.

⁶⁸ *Inno sulla verginità* XX 12.

⁶⁹ Oba događaja donosi JERONIM u: *Vita di Paolo* 9, 16.

»Da, živeći u pustinji«, preuze Pavao, »shvatio sam da 'ako je netko zadobio čistoću svaka mu je stvar podložna, upravo kao Adamu kada je bio u raju prije prijestupa'.⁷⁰«

»Također i ja«, umiješa se Mama iz Cezareje (III. st.), »živeći kao pastir, iskustveno sam spoznao da ovaj svijet u kojemu živimo nije nijem, ravnodušan. On ima oči, uši. Dobra znate kako sam propovijedao evanđelje čak šumskim životinjama i kako sam muzao mlijeko od divljih zvijeri. Znam da bi se danas mnogi smijali ovim događajima. U moje vrijeme pripisivali su ih čarobnjaštvu..⁷¹ Ništa od svega toga: jednostavno sam čitao knjigu prirode skupljajući tajnu koju posjeduje. Ali znam dobro«, dodala, »da ne ću pobijediti dvojbu onih koji svoju malu glavu uzimaju za mjeru sve stvarnosti.«

»Ja sam, ipak, uspio«, izjavi Franjo Paolski zadovoljnim uzdahom. »Sjećate li se kada sam 1464. trebao prijeći iz Katone pokraj Reggio na drugu obalu, a lađar Petar Colosa odbio prevesti me? Nakon njegova odbijanja rasprostrh nad vodom svoj plašt, svezah jedan njegov dio za svoj štap praveći jedro i posluživši se time prijedoh tjesnac prema Mesini. Mnogi očevici događaja još su... otvorenih usta! A kada je papa Pavao II. poslao prelata koji se zvao Jeronim Adorno da me pozove ublažiti strogoću pravila, kako sam ga mogao uvjeriti ako ne uzimajući u ruku užareno ugljeglje iz posude za žeravu?! Sjećam se da sam mu još rekao: 'Ne bojte se, prečasnici; sve je moguće onomu tko ljubi i služi Boga iskrenošću srca. Sva stvo-

⁷⁰ Izričaj, pripisan Pavlu, dio je knjige *Sentenze dei Padri. Raccolta alfabetica* 791.

⁷¹ Glede MAME i ovih događaja njegova života, usp. *Mama, santo, martire di Cesarea di Cappadocia* u: BS VIII, 592.-612.

renja postaju poslušna želji onoga tko vjerno kuša izvršiti Stvoriteljevu volju.⁷² »Sve potvrđujem«, primijeti Ante Padovanski (1195.-1231.). »U Riminiju se još i danas govori o mojoj propovijedi ribama koje su se skupile na obali mora da bi me slušale.⁷³ A zar crkvice na trgu zvanom Mazga ne pamti čudo s mazgom kada se u prepirci s krivovjercem po imenu Bonvillo, ova njegova životinja, koja je tri dana bila bez hrane, poklonila pred Presvetom hostijom namjesto da se baci na žito koje joj je bilo ponuđeno?!⁷⁴«

»Predragi«, reče monah Bruno iz Chartresa (1030./1035.-1101.), »zahvaljujem vam na vašim svjedočanstvima. Ni ja nisam nikada dvojio o poslušnosti prirode onome tko ljubi Boga. Svejednako za svoga zemaljskog iskustva cijenio sam stvoreno poglavito kao 'rajske ljestve'. Vjerujete li«, doda, »da bi mi bilo moguće izabrati kontemplativni život bez njegove pomoći? Nije slučajno da sam, nakon što sam napustio šume kartuzijanskoga masiva po želji pape Urbana II., svoga starog učenika koji me je želio posavjetovati, započeo samotni život u Kalabrij, 'obećanoj zemlji' pustinjaka Srednjega vijeka. Kako dostojno opisati vam pustinjско mjesto koje je grof Ruggero dao meni i mojim drugovima u ovom području tako ugodnom, zdravog i umjerenog zraka, bogatom zelenim brdima, sjenovitim ravnica, izvorima, rijekama, vrtovima punim voćaka? Kao što sam pisao Raoulu Le Verdu, igre prirode često su odmor čak i za onoga tko slijedi strogo pravilo i sav je

⁷² Usp. *Francesco di Paola* u BS V 1163.-1182.

⁷³ Usp. *I fioretti di san Francesco* XI.

⁷⁴ Usp. FRA BARTOLOMEO DA PISA, *Analecta franciscana sive Chronica aliaque varia documenta ad historiam fratrum minorum spectantia*, 1906., t. IV. 266.

pozoran na duhovne stvari. Zaista, ako je luk uvijek napet, vremenom popusti i više ne može poslužiti svojoj svrsi. Samoća i tišina ovoga prostora daju radost koju poznaje samo onaj tko je iskusi. Ovdje se može ući u samoga sebe i već od sada hraniti se plodovima raja.⁷⁵ Dakle, ako se traži doticaj s Bogom, treba otkriti božansku tajnu koju stvoreno sadrži u sebi. Svako mjesto može biti Eden«, zaključí, »ako odbacimo 'starog Adama'.«

⁷⁵ BRUNO DI CHARTRES, *Lettre a Raoul Le Verd*, 4-6, u: SCh 88, 69-71.

RAZLOG SVETOSTI: NEIZMJERNA ŽELJA ZA RADOŠĆU

Bruno ima pravo«, reče Katarina Sienska (1347.-1380.). »Raj može početi već na zemlji. Zacijelo se vara onaj tko traži samo sklad sa stvorenim zaboravljajući da sklad mora biti potpun i da također obuhvaća ljudske odnose. Grijeħ, dakle, nije otrovao samo odnos između čovjeka i njegova okoliša, nego i odnos između čovjeka i čovjeka. Tijekom života«, nastavi, »kucala sam na mnoga vrata da bi se čuo moj glas. Vikala sam vrhovnicima i prvacima 'mir, mir, za ljubav Božju, ne više rat'.⁷⁶ Papu Grgura XI. podsjetila sam da ga je Bog izabrao kao 'sredstvo i povod pomirenja čitavog svijeta'.⁷⁷ No, ne bih to uspjela, ja jednostavna i nepismena žena, da mi Bog nije prije objavio da je u svako stvorenje utisnuo neizmjernu želju, to jest onu duboku žeđ za njim koja nezaustavljivo privlači kao magnet željezo. U sebi nosimo žudnju, nemir, glad i žeđ koje ništa i nitko neće moći potpuno smiriti. Svi to osjećaju, ali svi ne razumiju odakle to dolazi. Treba da to netko dokuči i upravi, budući da je to životna mogućnost koja se može pretvoriti u uzrok smrti. Brige, nesreće čovječanstva, čak ratovi, rađaju se zbog krivog shvaćanja ove 'neizmjerne želje'. Ono što muževi i žene zovu 'grijeħ' u temelju je pogriješka životnog pogleda koja se rađa iz krivog raščlanjenja

⁷⁶ *Lettera CCLXX*. Usp. također *Lettera CCXVIII*.

⁷⁷ *Lettera CCVI*. Usp. također *Lettera CCLXX*.

samoga sebe, predstavlja poricanje istinitosti onoga što smo, onoga što su Bog, svijet i drugi. Gnijezdi se više u duševnom raspoloženju, nego u oštroumnosti.« »Katarina«, umiješa se Toma Akvinski (oko 1225.-1274.), »pravo si pogodila. Iako se smatraš jednostavnom ženom, doživjela si da te Pavao VI. proglasi 'crkvenom naučiteljicom'. Ti posjeduješ onu mudrost koja se ne može naučiti iz knjiga, nego proizlazi iz pristupa u Božju istinu. Da«, nastavi, »također i ja vjerujem da je čovjek skup nagnuća, nagona i strasti koji potrebuje usmjerenja, upravljanja, poticaja 'neizmjerne želje'. Samo je ljubav ona koja uspijeva ujediniti ove snage, kao što je prije spomenula Marija Egipatska. No, ako jedna ili druga od njih prevagne tražeći zadovoljstvo i ne obazirući se na cjelokupno značenje osobe, tada se ruši sklad prema kojemu je ona upućena. U takvome stanju mijenja se odnos s nama samima, s drugima i sa svijetom. Iz osobnog iskustva, pak, znate koliko je teško pronaći onoga tko će priznati da griješi. Svatko brani 'svoju' istinu; zbog toga ako je lako pobiti grješku, teško je ispraviti one koji griješe, budući da se pogreška skriva u htijenju. Kada ono nije podvrgnuto razumu i kada strast nije podvrgnuta istini, traži se opravdanje za ono što nam se sviđa, a govor se prilagođuje svrsi koja se želi dostići. U tome slučaju ne preteže logika istine, nego logika samovolje, osobnog hira. Ne kaže li se možda, *tot capita quot sententiae*.⁷⁸ Ja bih, naprotiv, rekao *tot sententiae quot voluntates*.⁷⁹ Za vrijeme svoga obražavanja u Kölnu, u školi Alberta Velikog, namjerio sam se na tekst Augustina iz Hipone, moga duhovnog vođe, što osvje-

⁷⁸ »Toliko je načina mišljenja koliko je glava.«

⁷⁹ »Toliko je načina mišljenja koliko je htijenja.«

tljava ono što vam želim reći: 'Samo zato - pročitah tada u *Ispovijestima* - što se istina tako ljubi da svi koji ljube nešto drugo žele da je istina ono što ljube, i kako ne žele biti prevareni, ne žele ni da im se dokaže da su na krivom putu. Stoga mrze istinu zbog one stvari koju ljube kao istinu. Ljube istinu kad im svijetli, a mrze je kad ih osuđuje. Budući da ne žele biti varani a varati hoće, ljube je kad sebe otkriva, a mrze je kad njih otkriva. Zato će im ona naplatiti tako da će one koji ne žele da ih ona prokaže prokazati i protiv njihova pristanka, a njima će sama ostati skrivena. Takvo je, da, upravo takvo je ljudsko srce, tako zaslijepljeno i tromo, sramotno i nedostojno, pa hoće ostati skriveno, ali ne želi da njemu išta ostane skriveno. No, upravo mu se obratno događa: ne ostaje skriveno istini, a njemu istina ostaje skrivena'.⁸⁰ Koliki se uistinu varaju! Ja sam sâm«, nastavi Toma, »objasnio da oni koji izjednačavaju svoju stvarnost s osjećajnom i tjelesnom prirodom 'ne imajući o samima sebi ispravan pojam, zacijelo ne ljube sami sebe, nego ono što misle da jesu'⁸¹. Zbog tog razloga mislim da mi, muževi i žene na ovoj Kolonadi, predstavnici svih svetaca i svetica Božjih, moramo nastaviti ono što nas je dok smo bili živi razlikovalo od drugih: ići protiv struje, u onome tko nas vidi hraniti umijeće traženja istine pomoću dvojbe. Da, ponavljam, treba da ljudi usvoje metodologiju dvojbe ne da bi poglavito procjenjivali svoje uvjerenosti, što je naravno potrebno, već da bi izbjegli ustroj izvrtanja činjenica, iskrivljenja vrijednosti, tumačenja stvarnosti što ih sve odvraća od potrebe upoznati same sebe i ići u dubinu. Treba se osloboditi

⁸⁰ *Confessioni* X 34.

⁸¹ U: *Decalog* 4.

ideološkog oklopa koji nosi onaj tko je uvijek siguran u svoju istinu i ziba se u uvjerenju da je uvijek u pravu. Tako naši sudovi nisu ništa drugo nego predrasude. U tom je slučaju dvojba izvrsno sredstvo da bismo iskušali svoja uvjerenja potvrđujući ih ili stvarajući druga. Dobro znate da si ne bih natovarilo na leđa napisati *Somma teologica* sa svojih 38 rasprava, 611 pitanja i 3112 članaka, da nisam bio uvjeren da se stvari nalaze u ovim okvirima. U ovom sam djelu usporedio različita gledanja na jednu stvar, budući da vjerujem da istina bolje bljesne ako je stavljena među različita mišljenja.«

Dok je Toma govorio, ozarilo se lice Alberta Velikog (1206.-1280.) dajući dojam tipičnog ponosa onoga tko u drugome prepoznaje, bilo da je sin ili učenik, vlastiti otisak. U riječima starog učenika veliki dominikanski učitelj iz Kölna prepoznao je, shvaćen i razvijen, plod svojih predavanja prebirući u pamćenju duge razgovore s Tomom i s drugim učenicima kojima je uvijek prizivao u pamet načelo da je istina dijaloška i da je lijepo zajedno je tražiti: »in dulcedine societatis«, govoraše, »querere veritatem«⁸². Albert se, ipak, nije umiješao više voleći da Toma bude onaj koji će nastaviti započeti razgovor. Ovaj, dakle, nakon što je podsjetio da traženje istine nije apstraktno i da se nalazi u tumačenju *neizmjerne želje* koju svatko nosi u sebi, nastavi: »Kao što znate, u djelu *Somma* sam raščlanio ustroj našega bića i pokazao da se radost dosiže kada je netko spokojan u istini. Razmišljajući o sebi čovjek hodočasnik (*homo viator*) shvaća značenje svoga bivstva i odredište prema kojemu se uputio. Sa žaljenjem, pak, moram

⁸² »Tražiti istinu u ljepoti zajedništva«, u: *Commento alla »Politica« di Aristotele.*

reći da u današnjem društvu u kojemu postoji *mногоstrukost vrijednosti* nepoznat u moje vrijeme, čovjek je često prevaren o svome identitetu. Sve vrjednuje prema *oculus carnis* ili *oculus rationis* zaboravljajući da je potrebno treće oko da bi se vidjelo dobro, *oculus fidei*. Dakle, u posvjetovnjačenom pogledu na svijet nema mjesta za posljednje značenje, ili bolje, čovjek ga traži u sebi izdajući svoje svojstvo da je upravljen izvan samoga sebe. Ovim se putem«, nastavi, »proizvodi unutarnja praznina ili 'bivstvjujuća praznina' koju ništa ne može ispuniti. Industrijsko društvo ove naše Europe, tako udaljeno od *civitas medievalis*, pokušat će zadovoljiti sve potrebe i stvoriti druge da bi ih nakon toga moglo ispuniti. No, potreba za značenjem, koja je najčovječnija od potreba, ostaje neispunjenom, a *neizmjerna želja za radošću*, neprestano izigravana, vodit će prema shvaćanju da je čovjek - kao što je to već izjavio jedan suvremeni mudrosolovac - beskorisna strast u otuđenom svijetu gdje drugi nisu ništa drugo nego pakao. *No, non sic, non sic*⁸³«, izjavi Toma povišenim glasom. »Nemoguće je da jedna želja bude beskorisna.⁸⁴ Ako se žeđ koju stvorenje nosi u sebi ne utaži u dovoljnoj mjeri u ničemu i u nikomu, treba ići s onu stranu stvari bez stava da je sve besmisleno. Ne govorimo li, možda, o određitu kao o 'kraju'? Kraj je, dakle, takav zato što stavlja kraj traganju, smiruje.

Zašto vam, dragi moji, govorim ove stvari? Vi kao i ja iskusujete da se vječni život sastoji u savršenom utaženju kraj-

⁸³ »Ne tako, ne tako«, izričaj svojstven skolastičkom bogoslovnom razmišljanju koje se odvija tako da ispituje jednu postavku i ono što joj se suprotstavlja (*Sic et non*).

⁸⁴ »Naturale desiderium non potest esse inane.« Izričaj se često ponavlja u *Summa contra Gentiles* 57, br. 2334.

nje želje koja je Bog. Samo on može dati mir, prema onome što je pisao naš ljubljani Augustin: 'Stvorio si nas za sebe, Gospodine, i nemirno je naše srce dok se ne smiri u tebi'⁸⁵. Oprostite što ponavljam ono što sam izjavio u djelu *Somma*, ali može biti da netko osluškujе naš razgovor i njemu, zacijelo ne vama, dozivam u pamet da ako uistinu želi biti sretan treba tražiti nešto što će potpuno smiriti želju. Kao što sam pisao: 'Ako ostane još nešto što se želi, ne može se govoriti o konačnom kraju. Sada je predmet htijenja, mogućnosti ljudske želje sveopće dobro, dok je predmet razuma sveopća istina. Shodno tome, ništa ne može smiriti ljudsku želju izvan sveopćeg dobra koje se ne nalazi ni u kojem stvorenju, nego samo u Bogu. Tako samo on može ispuniti ljudsko htijenje, kao što kaže psalam (102, 5). On je onaj tko ispunja svaku tvoju želju. I samo se u Bogu, dakle, sastoji čovjekovo blaženstvo'.⁸⁶ Mislim da sam previše govorio i možda učiteljskim naglasakom, ali se ni ovdje ne mogu osloboditi svoje svojstvenosti. S druge strane«, zaključi, »natuknica moje dominikanske susedre Katarine o *neizmjernež želji* zaslužila je dostojno objašnjenje. Ova želja, ova čežnja navela me je da neprestano tražim sve više i više u dubinu. Kada mi je za posljednjih godina zemaljskoga života Gospodin Isus potvrdio: 'dobro si pisao o meni, Toma' i kada me je upitao što bih želio, odgovorio sam: 'ništa drugo nego tebe, Gospodine'. I to je ono prema čemu treba voditi muževe i žene da ne bi pogriješili i zamijenili stvorenje za Stvoritelja, dio za Sve, vremensko za Vječno. Na

⁸⁵ Navod iz *Confessioni* I 1, 1; Toma ga je stavio u ovaj kontekst i zapisao u: *Somma* 1a, q. 62 a. 5. ad 1.

⁸⁶ *Somma teologica* 1a 2ae q. 2a. 8.

žalost nekima se događa kao onome magarcu koji je okrećući se oko mlinskog kamena napravio stotinu milja. Kada su ga oslobodili, ostao je na istom mjestu. Da, postoje oni koji mnogo hodaju, ali se ne trude stići ni u jedno mjesto.⁸⁷ «

⁸⁷ Slika je uzeta iz apokrifa *Vangelo di Filippo* 52.

TKO LJUBI NE GUBI NADU

Točan je tvoj govor«, primijeti Nikola iz Tolentina (1245.-1305.) okrećući se prema Tomi. »Poteškoća je u tomu da se griješi radi toga što se u pogrješci uvijek nalazi dio istine i svatko vjeruje da su stvari onakve kakvima ih vidi. Na sreću, ovo će stanje trajati dok s Visine ne stigne 'udar', 'potes' koji će pod znak pitanja staviti naše zamkove od papira. Treba čekati i čuvati nadu. Bog je strpljiv, uvijek dolazi. Nije li to iskustvo svih nas?! U jednom viđenju koje sam imao jednoga su mi se dana ukazali Isus i Augustin, utemeljitelj moga Reda.⁸⁸ Tužio sam se na neke vjernike koji su se opirali na svaki moj poziv na obraćenje. Augustin se umiješa govoreći mi: '*Disce Augustinus*, nauči upoznati me. Pročitaj uvod u moju protumanihejsku knjigu *Epistola del fondamento*'.⁸⁹ Ništa drugo nije dodao. Nakon što je viđenje završilo, otrčah u knjižnicu i potražih tekst koji mi je Otac naznačio. Govoraše ovako: 'Ako i pobjesne protiv vas (manihejski vjernici) oni koji ne znaju koliko je rijetko i teško svladati putene sablasti ozbiljnošću pobožnog razuma; ako i pobjesne protiv vas oni koji ne znaju kolikom se poteškoćom ozdravljuje nutarnje oko tako da

⁸⁸ Usp. D. GENTILI, *Nicola da Tolentino* u: BS IX 953-968.

⁸⁹ U: PG 42, 174-175. Maniheizam je bio nauk koji je potjecao od Manija (216./217.-277.). Naučavao je o dva glavna počela u neprestanoj međusobnoj borbi: Bog i tvar. Čovjek, u kojemu zajedno žive dva počela, pozvan je osloboditi se od tvare. Odatle proizlazi etika nadvladavanja sadašnjosti i njezinih tvarnih izričaja.

može prepoznati pravo sunce..., ako i pobjesne protiv vas oni koji nikada ne bijahu zavedeni onom pogrješkoma u koju vide da ste se vi strovalili...; ja ne mogu pobjesniti protiv vas, nego prema vama moram uporabiti svu onu strpljivost koju je moj bližnji uporabio prema meni kada slijep i ljutit slijedih vaš nauk.' Ova mi isповijest oživi nadu prema drugima.«

Augustinovi izričaji koje je Nikola spomenuo naveli su Franju Asiškoga da se umiješa po drugi put. Prisjećajući se svojih mladenačkih pogrješaka i strpljenja koje mu je Bog ukazao, reče: »Na temelju svoga iskustva poučavao sam svoju braću da Bog ne priznaje poraze u suočenju s čovjekom. Nemojte se sablažnjavati zbog njihovih pogrješaka, dozivao sam im u pamet. Poglavitito liječite rane, previjajte prijelome, dozivajte izgubljene. Mnogi koji nam izgledaju đavolski udovi, mogu jednoga dana postati Kristovim učenicima.⁹⁰«

»Ljubljeni oče«, reče Ante Padovanski bacajući pogled na Franju, tijekom jedanaest godina koje sam proveo u redu Manje braće uzeo sam za nacrt svoga života ovaj tvoj stav nade prema čovjeku. Ti si dobro shvatio da 'tko ljubi nikada ne gubi nadu' (1 Kor 13, 7). Kao što znaš, tijekom svoga života putujućeg propovjednika dolazio sam u doticaj s mnogim krivovjercima, kako u Riminiju, tako na Siciliji i u Francuskoj. Shvatio sam da se prema onome tko griješi treba odnositi sa strpljivošću i nadom. Da, treba znati čekati bez gubljenja prisebnosti duha. To sam činio i naučavao. U jednoj sam svojoj propovijedi izjavio: 'Kao što se ne podmeće vatra u kuću samo zato što je u njoj mrtvac ili se odvija pogreb, tako se ne

⁹⁰ Usp. *Leggenda dei tre compagni* XIV 58.

smije uništiti kuća u kojoj umire Bog, tj. duša krivovjerca je mrtva milosti Božjoj, i to zbog razloga što je lako nadati se da će je on uskrsnuti na slavu. Ako smo, dakle, uvjereni u nečije neprijateljstvo, snošljivost uvijek mora prevagnuti zato što je Bog onaj tko nam prvi u tome daje primjer. Budite, dakle, snošljivi prema krivovjercu i neka to za vas bude spasonosan primjer.⁹¹ « Poglavarovo odobrenje i zadovoljni Franjin smiješak zajamčili su Anti da je dobro shvatio Siromaškovu volju. Oznaka 'biskup' koju mu je ovaj dao pišući mu jedno pismo, s pravom je zaslužena.⁹²

»Glede pogriješke pomiješane s istinom«, umiješa se Dominik, »ja sam često bio sklon u dobroj vjeri cijeniti ono što je dobro i pravedno kod onoga koji griješi. Tako sam prihvatio albigenški poziv na jednostavan i siromašan način života, bez da sam savršenim poimao njihov pojam siromaštva. Čvrsto se držim mišljenja koje izrekoh na saboru u Montpellieru (1215.) sazvanom da pokori krivovjerce: 'Ne smatram', primijetih tada, 'da se treba tako dalje nastaviti; meni se čini nemogućim da se samo riječima privedu k vjeri ti ljudi koji se poglavito povode za primjerima... Klinom izbijate klin!'⁹³«

»Dominik ima pravo«, reče Ivan Zlatousti, »treba cijeniti dobro onoga za koga smatramo da griješi. Treba se znati prilagoditi njegovu mišljenju. Da vam objasnim primjerom: nitko od vas nema povjerenja u zvjezdogatnju, pa ipak, nije li

⁹¹ Iz jedne propovijedi sv. Ante.

⁹² Radi se o pismu *Lettera a frate Antonio* u kojemu Franjo ovako započinje: »Bratu Anti, mome biskupu, brat Franjo želi spasenje«.

⁹³ BLAŽENI BRUNO SAKSONSKI, *Vita di san Domenico*, uredio G. BERNANOS, 63.

istina da je Bog vodio mudrace Kristu pomoću jedne zvijezde? On se, dakle, poslužio zvjezdogatnjom da bi ih korak po korak doveo do većeg prosvjetljenja.⁹⁴ A Isus je možda prekorio grješnicu zato što mu je pomazala noge dragocjenom pomasti koja se mogla korisnije prodati u korist siromaha (usp. *Mt* 26, 6-13)? Ništa od svega toga. Dapače, uzeo je u obranu ovu ženu i vjerujem da je to učinio 'da bi naučio učenike ne tražiti odmah najuzvišenija djelovanja od još slabih osoba. On nas je poglavito naučio da kada vidimo neku osobu da čini dobro, pa i na nesavršen način, trebamo je prihvatiti i podupirati vodeći tu osobu prema činjenju sve savršenijih djela. Na početku ne smijemo tražiti potpunu savršenost.'⁹⁵ Pogledajmo moga učitelja Pavla. Kada se u Ateni našao na areopagu ne reče poganim koji su ga slušali: 'Zločinci i gadovi', nego reče: 'Atenjani, vidim da ste vrlo pobožni sa svake točke gledišta'.⁹⁶ On, zatim, 'prilikom govora njima, posluži se u tu svrhu svjedočanstvom njihovih pjesnika'.⁹⁷ Istini se, dakle, dolazi korak po korak, vodeći za ruku i poglavito rabeći strpljivost. Da osobno nisam iskusio taj način, ne bih napisao da u ophođenju s onim tko misli drukčije od nas 'ništa silovitije ne uspijeva od blagosti'.⁹⁸ Naposljetku, radi se o dolasku k istini poštujući slobodu osoba. Bilo bi lakše da je naša vjera ideologija s namjerama isključivosti i s dobrom mjerom zasljepljenosti, ali to je upravo ono što je Isus izbjegavao. Sjećate li se kada je pobjegao zato

⁹⁴ Usp. *Commento a Matteo – Omelia VI* 3: PG 57, 65-66.

⁹⁵ *Commento a Matteo – Omelia LXXX* 2: Pg 58, 726.

⁹⁶ *Commento a Colossesi – Omelia XI* 3: PG 62, 377.

⁹⁷ *Commento a Matteo – Omelia VI* 3: PG 57, 65.

⁹⁸ *Commento a Genesi – Omelia LVIII* 5: PG 54, 512.

što su ga htjeli proglasiti kraljem? Čovjek, u svojstvu slike Božje, s njim se sjedinjuje. Ako je čovjek slika ukoliko je slobodan, treba sazreti u slobodi. Sloboda se, zatim, potiče radošću. Njome se treba okoristiti, upravo kao što je učinio Učitelj koji je pozivao na obraćenje kao na slavlje, na svadbenu gozbu, a ne kao na pogreb. A, uostalom, nismo li nazvali 'radosnom viješću' (evanđeljem) njegovo naviještanje?!«

VRATA SREĆE OTVARAJU SE PREMA VANI

Poticati radošću, zbunjivati veselošću, grijati ljubavlju: to je put«, reče Franjo Asiški. »Samo žar našega zanosa može dati toplinu ovome svijetu. Gledajte. Osamljenosti i tjeskobi, a proizvodi ih ono što zovemo grijeh, ne stavlja se nasuprot trpkost pokore, žalost trapljenja, udaljavanje od života, zamiranje osjećajnosti. To je ono pogrešno shvaćanje koje udaljava mnoge. Osjetio sam da me Bog zove vratiti tzv. 'pokori' evanđeosku narav naviještanja koja se rađa iz radosti, njome se hrani i k njoj vodi. Zbog ovoga sam uvijek želio dok moja braća idu po svijetu, da onaj tko je najspremniji održi govor nakon kojega kao Božji pjevači trebaju zajedno pjevati Hvalospjeve Gospodinu. Zaista 'što su sluge Božje ako ne njegovi pjevači koji trebaju pokrenuti srce ljudi i uzdići ga na duhovnu radost'?⁹⁹ Kad bismo samo uspjeli shvatiti da su pokora i radost sestre bliznakinje! Tko se uistinu zaljubi u jednu, ljubi također i drugu.«

»Imaš pravo, Franjo«, umiješa se odlučno njegov imenjак Franjo Borgija (1510.-1572.). »Uvijek sam cijenio tvoj način življenja i razmišljanja i upravo zbog toga sam prije ulaska u Družbu Isusovu izabrao biti franjevački trećar. I ja vjerujem da radost i sklad privlače k Bogu više nego prizivanje na sablast smrti ili na paklenu vatru. Zbog toga slijedeći svoju

⁹⁹ Ovi se Franjini izričaji nalaze u: *Legenda perugina* 43.

prirodnu sklonost, dok sam još bio markiz od Lombaya, dao sam se na skladanje crkvene glazbe s odličnim uspjehom tako da me se smatra jednim od obnovitelja crkvene glazbe 16. st.¹⁰⁰ Glazba, umjetnost, dopuštaju čovjeku izvući iz sebe ono najbolje i hrane njegovu želju prema onoj Uzvišenoj ljepoti koje su samo otisci. Nije li istinito da su mnogi od nas koje ljudi zovu 'misticima' bili također umjetnici? Ti, npr., Terezijo Avilska, nisi li možda pisala pjesme? A ti, Asiški Siromašče, nisi li napisao *Pjesmu bratu suncu*, te je pjevao i davao da se pjeva? Ljudi su često žalosni zato što, previše usredotočeni na sebe, zaboravljaju da se vrata sreće otvaraju samo prema vani. Trebamo ih osloboditi od nasilja žalosti i njezinih kćeriju: mnogih duševnih bolesti koje ojađuju današnje muškarce i žene. Glazba, slikarstvo, pjesništvo: sve tome služi. To je prvi korak. Nakon toga se treba zaputiti prema onoj Ljepoti koja vremenom ne blijedi niti stvara navike umanjujući zanos.«

»Upravo sam na nju izravno smjerala«, izjavi zaneseno mlada mučenica Cecilija. »Zaštitnicom glazbe postala sam upravo zbog toga što sam prepoznala njezinu vremenitost u odnosu na samosvojnu glazbu, nedostupnu ljudskim ušima, poznatu samo svetima. Nije li me Rafael predstavio dok sviram orgulje, a druga su mi glazbala pokraj nogu? Ustvari, nikada nisam svirala, ali je istina da sam zemaljskim glazbama, izričaju zemaljskih ljepota, pretpostavljala onu nebesku.¹⁰¹ U

¹⁰⁰ Upućujem na promišljanja P. SUAUA, *San Francesco Borgia*, Rim 1909., 29.-31.

¹⁰¹ Rimka je mučenica Cecilija od XV.–XVI. st. zaštitnica svete glazbe. Zaštitništvo se temelji na krivom tumačenju prve hvalbene antifone («cantantibus organis»: dok su glazbala svirala) koja se pripisuje glazbi

orguljama su sva glazbala i zašto se, dakle, ograničiti na jedno kada se mogu sva imati?! Bolje sve nego dio. Zacijelo me razumijete.«

»Kako ne«, reče Terezija Avilska. »Ne postoji užitak sjetila koji može odoljeti iskustvu Boga do kojega se može doći već ovdje na zemlji. Zbog ovoga sam razloga napisala *Vida*, a zatim *Castello interiore*. Tamo sam pokazala da zanos postignut 'prema niskom', na primjer glazbom ili ljubavnom strašću, ne može se usporediti s mistikom prema uzvišenom. No, mučilo me je, pak, izreći neizrecivo, prenijeti iskustvo koje riječi nikada u potpunosti ne prevode. Zbog toga sam napisala: 'Neke stvari nisu napravljene tako da bi se razumjele dok se nalazimo na svijetu'.¹⁰² Pogriješno je, dakle, vjerovati da ćemo tijekom vremena shvatiti ono što jamačno nije dostižno osim preko izravnog iskustva'.¹⁰³ Zbog toga 'mi je žao onih koji počinju vodstvom samih knjiga, budući da je nevjerojatna razlika između onoga što se iz njih nauči i onoga što se kuša iskustvom'¹⁰⁴. Kako držati rijeku u potpunosti u čaši vode?! Za vrijeme zanosa koje mi je Gospodin dao u izobilju, ponekada sam bila dizana uvis čak sa svojim tijelom.¹⁰⁵ Kakva se samo, dakle, slatkoća kuša u doticaju s Bogom. 'U svijetu se ne može uživati ni dio ove sreće i ne postoje bogatstva ni vlasti ni časti ni užici koji nam uspijevaju pružiti, ni za treptaj oka, ono

njezinog vjenčanja s Valerijanom kojega je obratila na kršćanstvo ostajući djevicom.

¹⁰² Navod uzet iz *Vita* XXI.

¹⁰³ Navod uzet iz *Vita* XXXIV.

¹⁰⁴ Navod uzet iz *Vita* XIII.

¹⁰⁵ Terezija o tome govori u: *Vita*, pogl. XX.

blaženstvo koje osjećamo ispunivši se potpuno.¹⁰⁶ Kada bi muškarci i žene počeli postajati 'sluge ljubavi' imali bi samo jednu neugodnost: strah da ne izgube prisustvo Ljubljenog, njegovo Svjetlo, njegovu Toplinu. U današnje vrijeme kruže knjige s iskustvima onih koji su bili klinički mrtvi i stigli na prag onostranosti, te vrativši se u život pripovijedali su o velikom svjetlu koje su vidjeli i o osjećaju mira koji su iskusili. Nitko se nije bio želio vratiti nazad. Upravo je tako. Ne može se približiti užarenoj peći bez da se ogrijemo ili čak spržimo. Kako bih samo željela da se više upoznaju naša mistična iskustva! Tko živi na zemlji bolje bi se razumio i nastavio bi s puno više povjerenja, poglavito sada kada su postali rijetkima 'učitelji duha' i kada, također i na duhovnom polju, prevladava načelo 'uradi sam', bez pozivanja na naša iskustva i bez oslanjanja na vrijednosti koje smo mi otkrili.«

¹⁰⁶ Navod uzet iz *Vita* XIV.

VIDJETI BOGA ZNAČI NIKADA NE PRESTATI ŽELJETI GA

Terezija dobro govori«, primijeti Makrina, sestra Grgura Niškog i Bazilija iz Cezareje. »Također i ja vjerujem da ljudima treba pomoći da se približe Božjoj tajni, čuvajući u njima živom svijest da se radi o tajni. Zbog toga sam se obrađovala kada je moj brat Grgur sastavio duhovno djelo *Sulla vita di Mosè*¹⁰⁷. Tumačeći slikovito Mojsijev lik, pokazao je tijek mističnog seljenja i uzdizanja duše k Bogu kao uspon na brdo Horeb. Iskustvo koje ovdje doživljavamo potvrđuje da je dragi Grgur imao pravo kada je napisao da sjedinjenje s Bogom nikada ne proizvodi sitost zato što je on bez granica, neograničen i potpuno neshvatljiv. Prema tome, naše 'viđenje Boga znači nikada se ne nasititi željeti ga, i neizbježno je da onaj tko vidi, samom činjenicom da može vidjeti, neprestano izgara od želje da vidi više'.¹⁰⁸ Naše je blaženstvo stalan pokret utemeljen na Božjoj beskonačnosti.«

Efrem Sirac, okrenuvši se prema Makrini koja se nalazi gotovo pokraj njega na desnom kraku Kolonade, suglasi se s poglavarom. »'Vrijeme je da ljudi razumiju', reče, 'da se Božji izgled ne dočarava tako da ga se predstavi našim razumom; on sluša bez ušiju, govori bez usta, djeluje bez ruku, vidi bez

¹⁰⁷ Djelo, smatrano najvažnijim duhovnim djelom Grgura Niškog, sastavljeno je između 390. i 392.

¹⁰⁸ *Sulla vita di Mosè* II 239.

očiju.¹⁰⁹ Sablazan utjelovljenja i križa«, nastavi, »nije li dovoljna da bismo shvatili da je Bog s onu stranu svih predstavljanja i ljudskih vrsta mišljenja? Ljudi su si previše uvrtjeli u glavu neke njegove slike, dopuštajući se zarobiti osjetnim stvarima i svojim sjetilima koja ih katkada varaju. Mnogi čak i ne znaju da posjeduju 'duhovna sjetila', tj. one sposobnosti duše koje čine potpuno nevažnim pribjegavanje tjelesnim osjetilima kao potrebnom stupnju u usponu prema Bogu. Željela bih da onaj tko sada živi na zemlji uđe u sebe i 'da se osluhne'. Tada bi mogao početi shvaćati da se oko izoštri kada se zatvore prozori. Što je gušći mrak oko nas, to nam zvijezde izgledaju svjetlije. Nije li možda napisano, dragi Benedikte Nursijski († oko 560.), na dovratniku vrata tvoga samostana u Subiacou: *Non nisi in obscura sidera nocte micant?*¹¹⁰ No, postoji svijetla tmina. Znam dobro«, doda Efrem, »da mrak sve straši. Međutim u hodu prema Bogu samo je jedan trenutak prijelaza, te oči ne trebaju mnogo vremena da se prilagode na ovu svijetlu tminu. Vi, sveti i svetece ovoga Trga, svi možete potvrditi da se Bog ne može drugačije shvatiti. To je prilagodba preko koje sudjelujemo u onome što je on, te poput njega postajemo veoma djelatni. Onaj tko nas vidi očima i tko nas sluša ušima, ne ljubi li nas možda srcem? I kako nas samo vidi, i sluša, i ljubi!«

»Upravo je tako«, umiješa se Makrina. »Moj je brat Grgur dobro napisao da onaj tko ovo iskusi 'prodire u ono što je nevidljivo i neshvatljivo i tu vidi Boga. U tome je, dakle, pravo spoznanje onoga što tražimo, u tome viđenju u neviđenju,

¹⁰⁹ EFREM, *Carmina Nisibena* 3.

¹¹⁰ »Zvijezde nikada tako ne sjaje kao u tamnoj noći.«

zato što ono što tražimo nadvisuje svako spoznanje, te je sa svih strana okruženo neshvatljivošću i tminom.¹¹¹ Tko za tolikim teži«, nastavi, »ne izbjegava zlo zbog ropskog straha od kazne niti čini dobro nadajući se nagradi, odnosno rabeći na polju kreposti gotovo trgovačko i poslovno ponašanje. Svako je očekivanje obećane ili željene nagrade na drugome mjestu: ovdje se računa samo prijateljstvo s Bogom i jedini pravi povod za strah jest bojazan da ga se izgubi.«¹¹²

¹¹¹ GRGUR NIŠKI, *Sulla vita di Mosè* II 320.

¹¹² Usp. još GRGUR NIŠKI, *Sulla vita di Mosè* II 320.

JEDNA JE JEDINA LJUBAV PREMA BOGU I PREMA BLIŽNJEMU

Sa sjevernog ravnoga kraka Kolonade mučenik Damjan (III. st.?), uzevši riječ, reče: »Predragi, govorim također u ime Kuzme, moga brata, s kojim sam radio kao liječnik u Kyrosu prije nego što smo postali mučenicima (oko 305.). Želio bih jednostavno objasniti da trapljenje nije svrha samo sebi. Ono je bitno u službi ljubavi, dapače svako trapljenje koje nema ljubavi, tuđe je Bogu. Njegovo se traženje ne može rastaviti od brige i ljubavi prema bližnjemu. Jedna je jedina ljubav kojom se ljubi Boga i bližnjega. Nemamo dva srca. Dopustite da to kažemo mi koji smo mnoge rado izliječili. Da smo Kuzma i ja bili nazivani liječnici *anargiri* (bez novca) to je zato što smo shvatili da se ljubav Božja otplaćuje jedino ljubavlju prema onome koji se nalazi oko nas. Konačno, treba dati besplatno ono što smo besplatno primili. Na stranu, dakle, misao da blizina Bogu nosi sa sobom udaljenost od ljudi.«

»Vaše me svjedočanstvo raduje«, izjavi Grgur Nazijanski. »Vi ste uistinu krvlju potvrdili vjernost onome Bogu koji vas je učinio nesebičnim slugama tolikih muževa i žena. Bog vas je darovao ljudima, a ljudi su vas doveli k Bogu. Osim toga niste tražili mučeništvo vođeni sebičnim osjećajima. Da, nisu u Crkvi nedostajali zanesenjaci, potpuno lišeni odgovornosti prema drugima, jedino zabrinuti za vlastito 'duhovno dobro'. Imao je pravo moj učitelj Origen kada je savjetovao izbjega-

vanje mučeništva kako bi spriječio da naši progonitelji imaju veću krivnju. Ovo je evanđeoski osjećaj. 'Kazna za onoga tko nas progoni', govoraše, 'bila bi oštrija u slučaju ako bismo zbog naše sebičnosti mislili samo na vlastitu korist i dopustili da nas ubiju kada to ne bi baš bilo potrebno.'¹¹³ Treba se brinuti o svima, čak i o onima koji nam čine zlo.«

Ante Padovanski, koji je više puta za života izbjegao napade krivovjeraca na sebe, osjeti se pozvanim iznijeti svoje mišljenje i reče: »Ljubav koju nas je Bog naučio ne gleda nikome u lice. Rekao sam i to ponavljam: 'Jedan je jedini plamen ljubavi, te se ona širi na Boga i na bližnjega; jedna je jedina, naime, zapovijed milosrđa. Drugoga treba ljubiti kada nam je dobro, a ne kada nam je zlo i to poradi ljubavi Božje. Pod pojmom drugoga treba shvaćati sve one na čijim se čelima blista zraka Božje slike, tj. sve ljude.'¹¹⁴ Tko, dakle, iako strastveno tražeći Boga, ne prestane se zanimati za muževe i žene svoga vremena, neka zna da nije sebičnjak kako to kažu oni koji misle da je mistika neodgovoran bijeg iz ovoga svijeta. S druge strane, neka dobro znaju: Bog će biti onaj koji će prosi-jati i ocijeniti namjere. Čaša vode osvijetljena suncem ne može sakriti niti najmanju prašinu. Nije li to istina, Terezijo Avilska?¹¹⁵ I nadalje, glede nerazdvojive veze između ljubavi Božje i ljubavi prema bližnjemu, moram priznati da mi je mnogo pomoglo što sam bio augustinski kanonik prije nego što sam došao u Red manje braće. Slijedeći nadahnuće oca sv. Augustina shvatio sam da čežnja za svetošću, što je on zvao *caritas veritatis* (čežnja za istinom), ne može biti odvojena od *necessitas*

¹¹³ ORIGEN, *Commento in Giovanni XXVIII* 18: PG. 14, 728 i dalje.

¹¹⁴ ANTE PADOVANSKI, *Discorso dopo la 1^a domenica di Pentecoste*.

¹¹⁵ Sliku čaše na suncu donijela je Terezija Avilska u svojoj knjizi *Vita XX*.

caritatis (potrebe za ljubavlju). Da, također i trapljenički život treba biti na službu zajednici: služi učvrstiti ljubav jedinstva ili *caritas unitatis* (ljubav prema jedinstvu), toliko potrebnu da od trenutka kada postanemo Isusovi učenici ne možemo živjeti 'na trošak drugih', nego 'u njihovu korist'. Dakle,... ne dolazi se sam u raj. Čovjek se kao pojedinac spašava preko zajednice.

Glede, zatim, uvijek prisutne opasnosti da se pogriješi u duhovnom hodu, pred očima sam imao riječi velikog učitelja iz Hipone: 'Gospodine - govoraše, a to sam također i ja toliko puta ponovio - osjećam da se moram tebi vratiti; tebi kojemu kucam da se otvore tvoja vrata; nauči me kako se može doći do tebe. Ti me na to nadahni, ti mi pokaži put i podaj mi ono što mi je potrebno za put. Neka te pravedno traži svatko onaj koga si osposobio da te pravedno traži. Učini da te također i ja tražim, ali me očuvaj od pogriješke da dok te tražim nijedna druga stvar ne dođe na tvoje mjesto. Ako se u meni nalazi čežnja za nečim suvišnim, očisti me i učini me dostojnim vidjeti te'.¹¹⁶ «

Terezija je Avilska sa zadovoljstvom poslušala ovu molitvu koju je za vrijeme zemaljskoga života ona sama učinila svojom. »Sada«, reče, »još jasnije vidim da je moj ljubljani Ivan od Križa (1542.-1591.) imao pravo kada mi je rekao da ljubav Božja i ljudska ljubav imaju isti izvor i istu svrhu. Ako se raste u ljubavi prema bližnjemu, raste se u ljubavi prema Bogu. Ako se svoje srce zatvori drugima, zatvara se također i Bogu.¹¹⁷ «

¹¹⁶ AUGUSTIN, *Soliloqui* I, I 5-6.

¹¹⁷ U ustvrđivanju ove povezanosti između ljubavi Božje i ljubavi ljudske, Ivan od Križa se poslužio duhovnim gledanjem Ivana Kasijanskog.

»Kad se dobro razmisli«, opet se umiješa Grgur Nazijanski, »radi se o vraćanju prema Bogu osjećaja ljubavi koji je stavljen u svakoga od nas. Imao je pravo Origen kada je rekao da 'je ljubav uistinu Božje djelo i dar, ali koju ljudi ne rabe uvijek za Božju svrhu i u svrhu koju on želi. Ovaj osjećaj ljubavi koji je Stvoriteljevim darom urođen razumnoj duši neki skreću na ljubav prema novcu ili na sklonost prema gramzivosti ili na stjecanje slave postajući željnima ispraznosti ili na traženje bludnica učinivši se zarobljenicima razvratnosti i putenosti ili pak raspršuju na druge stvari slične ovima djelotvornost jednoga tako velikog dobra'.¹¹⁸«

»Kako dobro govoriš, Grgure«, primijeti vidljivo zadovoljan Benedikt Nursijski. »Bog ne želi biti jedan od mnogih zakupnika našega srca, nego jedini posjednik. Uistinu je istinito da koliko mu se više približavamo, toliko se više približavamo jedni drugima. Put prema *Središtu* je put prema jedinstvu, poglavito ako je netko na putu prema ovome *Središtu*. Za vrijeme svoga prvog pustinjačkog iskustva u mjestu Vicovaro, kada su me neki pustinjaci pokušali otrovati, shvatio sam da je nebriga prema drugome vrlo često posljedica usamljene vjere, vjere izvan života. Samo živeći s drugima shvaćamo koliko smo nesposobni ljubiti. Zajednica, dakle, dovršava zadaću da upoznamo sami sebe. Nikada ne ću zaboraviti susret koji sam imao s pustinjačkom koji je se u jednoj špilji svezao lancima da ne bi grijesio i da se više ne bi mogao vratiti u život svijeta. Vidjevši ga u onome stanju shvatio sam da sluga Božji nema potrebu za lancima, nego samo za Kristovom ljubavlju. Zbog toga sam u Pravilu Krista stavio u središte, jedini 'lanac' koji

¹¹⁸ ORIGEN, *Commento al Cantico dei Cantici*, predgovor.

se ne driješi, ali sam također postojano tražio da 'nitko ne traži ono što smatra korisnim za sebe, nego poglavito ono što služi drugima'.¹¹⁹ Želio sam da pustinjački život, onako kako sam ga zamislio, za sve bude potvrda činjenice tako često zaboravljene, tj., kako se samo nakon uspjeha osobnog obraćenja može nastaviti prema mijenjanju ustroja. Duhovnost dolazi prije ustanove, ustroja, a obraćenje je zajedničko djelo Duha i našega htijenja. Tko misli samo na poboljšanje ustroja, pokazuje da ne pozna ljude. Zajednica, pak, bolje uspijeva ako je ujedinjena na namisli vrijednosti više nego na neposrednim probicima. Ne čini li vam se«, nastavi, »da se kriza Europe sastoji upravo u tome? Ovo ozemlje čijim sam zaštitnikom proglašen i koje je upravo u Pravilu koje držim u ruci imalo nacrt uređenja, postupno se ispraznilo od vrijednosti, od ponuda za uljudnošću i poglavito se označilo kao cjelokupnost industrijskih sila koje izvoze tehnologiju. Pa ipak, njegov je poziv potpuno drugačiji. S promatračnice na kojoj se sada nalazim tvrdim da kršćanska vjera može ponovno postati nadahnjujućim pobudom uljudnosti ako ova moja Europa ponovno stekne svijest o svojim korijenima. Gledajte«, nastavi zanesenim glasom onoga tko se osjeća osobno prozvanim, »europska stvarnost oblikovana je spajanjem grčkog i rimskog duha, te doprinosa barbarskih naroda koji su ponudili svježinu svoje životnosti. Kršćanstvo je bilo ono koje je povezalo njihove međusobne uljudbene razlike tako da postanu temeljni *humus* na kojem će se izgraditi ne samo povijest, nego i buduća sudbina europskoga čovjeka. Treba se vratiti upravo ovome pokladu vrijednosti!«

¹¹⁹ *Regola di Benedetto* 72.

Katarina Sienska, koja je velikom pozornošću slijedila Benediktov govor o jedinstvu vrijednosti, reče: »Mislim da ono što je izrekao Benedikt nalazi potvrdu upravo na ovome Trgu, među nama. Nije li istina da smo iako različitih uljudbi, jezika, naravi, svi zajedno povezani u priznavanju prvenstva krajnjih vrijednosti? Na ovome trijemu svjedočimo da je mnogostrukost bogatstvo, da različitost nije nespojiva s jednom vjedom, da se božanska tajna ne iscrpljuje, nego se rasvjetljava u mnogim oblicima naše svetosti. Duh, kojega nazivamo 'svetim' zato što nas čini sličnima Bogu, ne ljubi mnogostrukost manje od jedinstva. U suprotnom slučaju bili bismo svi istovjetni. Upitat ćete se«, nastavi, »kamo želim stići. Jednostavno je: mislim da bi oni koji nas gledaju s Trga trebali shvatiti da smo našim naporom približavanja Bogu, provodili pravi 'ekumenizam'. Put prema visinama, put trapljenja i veza s Bogom dovode do jedinstva. Osim toga, ovdje gore skupa iščitavamo povijest i imamo isti pogled na prošlost, a u svijetu je čak i pamćenje uzrok podjele. Treba radi toga izmiriti pamćenje i uvjeriti ljude da zidovi podjele ne dopiru do neba.«

»Drago mi je da si upravo ti, Katarina, rekla ove stvari«, primijeti Dominik. »Sjećam se da kada si živjela na zemlji tvoja te je ljubav prema slatkom Isusu i prema kršćanstvu navela pisati protiv 'opakih nevjerničkih pasa', kako si ih ti zvala. Za tebe je tada činjenica da su Turci držali u vlasti Svetu zemlju i progonili kršćane bila toliko nepodnošljiva da si pozivala papu, kralja i plemiće na oružje.¹²⁰ Ti koja si se dala na posao

¹²⁰ Glede ovoga značajno je djelo *Lettera CCLXX* koje je Katarina uputila papi Grguru XI.

vraćanja mira među kršćane, nakon toga si ih poticala da unište 'nevjerničke pse'.«

Smijući se, Katarina odgovori: »Dragi oče, znaš da se stvari odavde gore vide na različit način nego na svijetu. Da, priznajem da sam bila strastvena i nagla iako vođena dobrom voljom; priznajem da nisam znala prepoznati dobro koje je posijano izvan naše njive. Ali tko od nas«, reče okrećući se prema skupu, »nije dijete svoga vremena? Sada znam da se sveci mogu pronaći i izvan vidljivih granica Crkve. Razumijem da se djelovanje Duha 'svetoga' ne ograničava na same kršćane, nego se širi izvan kršćanstva, na 'Crkvu koja počinje s Abelom', kako ju je zvao otac Augustin, i koja obuhvaća sve časne ljude koji vjeruju ili ne. Postoji prikriveno kršćanstvo koje je djelo Duha Svetoga koji puše gdje i kada hoće i ne dopušta da ga itko zarobi; ponekada je to opravdanje vrhovne vlasti naučavanja i upravljanja ili vjerske zasljepljenosti i lažne vjerske samouvjerenosti. Nitko ne 'posjeduje' Duha, nego svatko može, dapače, treba ga svakodnevno zazivati: 'Dođi, Duše Sveti'. On ne dopušta da ga svežu ljudske ustanove i nije uzeo na se naše granice i naše zatvorenosti. Prisutan je, da, u Crkvi, ali u isto je vrijeme uvijek nadvisuje. Ako, dakle, podiže svece i izvan naše zajednice, potiče nas gledati s onu stranu, rušiti ograde, budući da, kao što sam prije rekla, zidovi podjele ne dotiču nebo. Uostalom, bilo bi ludo temeljiti našu nadmoć na nehtijenju naučiti ono što se dobra nalazi izvan Crkve. A zatim«, zaključí, »ako se o osrednjim stvarima, onima koje se odnose na povijesno posredovanje, mogu hraniti i različita mišljenja, svi smo suglasni u krajnjim vrijednostima, zar ne?!«

Razmjena mišljenja koje je započela Janja produžila bi se još u noć. Kolike bi stvari svjedoci nadnaravnoga mogli i htjeli izreći! No, noć se približavala svome kraju i Trg se brzo trebao ispuniti mnogim drugim glasovima, a zna se da sveci i sveticice vole slušati kada drugi govore.

PORUKA SVETIH NA POČETKU TREĆEGA TISUĆLJEĆA

Na ovome mjestu Toma preuze riječ. »Predragi«, reče, »prije nego što se vratimo u svoju šutnju, vjerujem da i mi trebamo poslati poruku na početku ovoga tisućljeća. Nije li trenutak da sada mi, muževi i žene prošlosti, uputimo poruku muževima i ženama sadašnjosti? Zamijenimo za trenutak strane i dopustimo da naša prošlost prosuđuje i rasvjetljava sadašnjost, a ne obratno.«

Nije trebalo čekati pristanak sabranih, te je svatko izrazio svoje odobravanje Tomina prijedloga plješćući rukama ili kimanjem glave. U biti je tražio od 139.-ero da iz riznice svoga iskustva ponude prikladne savjete muževima i ženama 2000. Ostalo je samo utvrditi kako nastaviti.

Franjo Saleški (1567.-1622.), koji je sve do sada šutio, reče: »Čini mi se prikladnim da svatko od nas govori onom stалеžu ljudi kojemu je pripadao za zemaljskoga života.« Prijedlog se drugima svidio, pa je sam Franjo bio prvi koji je otvorio razgovor. »Ako se slažete«, nastavi, »možemo na početku opravdati razlog našega zahvata. Kako biste počeli?«

»Ja bih«, reče Ante Padovanski, »u svrhu poticanja nade, podsjetio da je ovdje već pripravljeno mjesto za one koji su na sliku Božju, tj. za sve. Svatko je bio izabran prije stvaranja svijeta (*Ef* 1,4) i bio predodređen biti sličan Kristu (*Rim* 8,29). Istina je, iako je isti predmet blaženstva, mjesta su ovdje

različita i svatko je onoliko slavan koliko je zaslužio. Svi, ipak, imaju udio u istom Božjem svjetlu, iako u njemu svi ne sudjeluju na isti način.« »Ja«, umiješa se Terezija, »mislim da je prikladno posvijestiti da se nitko ne poznaje tako dobro kako ga poznaje onaj tko ga gleda izvana i gleda ga s ljubavlju.¹²¹ Svako vrijeme gleda svijet svojim očima i ima naročito dobar pogled na određene istine i na određene pogriješke. Sada, iz ovoga svjetskog kazališta gdje se nalazimo, mislim da nitko ne vidi bolje od nas. Mi gledamo stvarnost iznutra, pa zbog toga treba posvijestiti, kao što sam to napisala u svome Životopisu, da se spasenje duše sastoji u druženju s prijateljima Božjim.¹²²«

»Nema dvojbe«, reče Antonino, firentinski biskup (1389.-1459.), »treba postojano tražiti da se nitko ne pouzdava previše u sebe odričući se pomoći drugih,¹²³ napose naše.«

»Ja bih želio«, reče opat Ante (oko 251.-356.) »da se današnji kršćani prisjete kako su se mnogi, među njima i redovnici, toliko trudili da su dospjeli čak do ludosti računajući samo na svoje osobne snage i odbacujući Božju zapovijed koja kaže: 'pitaj svoga oca i on će ti kazati'.¹²⁴«

»Posebno u ovim danima vidne jednostranosti i sebeljublja«, dometnu Ignacije Antiohijski, »kada je sudu svakog pojedinca pripušteno odlučiti što je dobro a što je zlo, potrebna

¹²¹ Usp. TEREZIJA, *Vita* XVI.

¹²² Usp. *Vita* XXIII.

¹²³ Ante posebno naglašava potrebu imati »duhovnog oca« u: *Opera a ben vivere*. Usp. P. BARGELLINI (uredio), *S. Antonino di Firenze. Pagine scelte* (s uvodom), 71.-73.

¹²⁴ *Sentenze dei Padri. Raccolta alfabetica* 37.

su uporišta, vođe, prijatelji. Pogledajmo okolo: današnje se društvo predstavlja kao društvo trgovine, gospodarskih pro-bitaka i moći, te mnogi, gladni prijateljstva, malaksavaju i umiru u osamljenosti. Nikada se neću umoriti govoriti da će sebi ljublje, također i na duhovnom polju, biti pobijeđeno. To će lakše uspjeti ako se od pojma *Ecclesia sacramentorum* prijeđe na onaj *Ecclesia sanctorum*. Od Crkve koja je sastavljena od brige za ustroj na Crkvu koja je u prvom redu zajednica. Pod Crkvom podrazumijevam kršćanski 'mi', životni okoliš, okoliš sporazumijevanja, razmjene iskustava, uzajamne pomoći. Oh, da, u moje vrijeme, u tako malenim zajednicama, bilo je lako imati svijest 'mi'. Kada smo tada govorili o Crkvi 'kući' ili Crkvi 'obitelji' ili 'tijelu', ali još ne kao u IV. st. o Crkvi kao 'gradu', ove su slike bolje pristajale našoj stvarnosti. No, također je istina da mi, kršćani prvih naraštaja, nismo mogli računati, kao današnji ljudi, na čete 'svetaca i svetica' koji nude svoju zaštitu i svoja životna iskustva onome tko to traži. Probitci i nedostaci življenja u jednome vremenu namjesto u drugome!«

»Dobro govoriš, Ignacije«, primijeti Nikola iz Tolentina. »Ovdje smo upravo zato da bismo pomogli onome tko je još na putu i to možemo dobro učiniti zato što smo čuli, vidjeli i dodirnuli (usp. *1 Iv* 1,1). Ipak, treba staviti na stranu pogrešna shvaćanja onih koji drže da nas trebaju oponašati. Svetost je sveukupnost, budući da obuhvaća svaki životni izričaj, ali nikada nije samosvojna u tom smislu da bi naši oblici traženja Boga bili isključivi. I svetost je također podvrgnuta inačicama, ne u sadržaju, zacijelo, nego u izričajima. Stoga bih, u poruci upućenoj kršćanima 2000., da se izbjegn timerazumi, uveo ono što je otac Augustin, uobičajenom jasnoćom i

prodornošću, napisao u *Lettera CXXXVIII*: 'Nije istinit izričaj koji kaže - tvrdio je - da stvar koja je jedanput dobro napravljena ne treba jamačno biti promijenjena. Nakon što su se promijenile prilike doba sâmno ispravno pravilo zahtijeva da se promijeni ono što je prije bilo dobro učinjeno, dok za to vrijeme neki kažu da se ne bi djelovalo dobro ako bi se mijenjalo; istina naprotiv proglašava da se čini zlo ako se ne mijenja, budući da će i jedna i druga stvar biti dobro učinjene ako budu različite prema različitosti doba.¹²⁵ No, ponavljam«, dodala Nikola, »oblici su oni koji se trebaju promijeniti, a ne temeljne vrijednosti.«

»U našoj poruci«, umiješa se Ilarije iz Gaze (291.- oko 371.), utemeljitelj palestinskog pustinjaštva, »pojasnio bih da mi ne trebamo biti preslikavani. Jednostavno trebamo pokazati koliko svatko može od sebe napraviti. Kao uzori pružamo nadahnuće, a ne uzimamo ga. Neka bude potpuno jasno: mi nismo 'izvornici' ili, bolje, da, izvornici smo, ali u smislu da se nitko ne može staviti u našu kožu kao ni mi u njegovu. Gdje bi završilo plodno stvarateljstvo Duha ako bi netko trebao postati preslik nekoga drugog?! Bog se ne ponavlja. Od onih koji su me pitali za savjete nisam tražio da žive kao ja, niti sam želio točno utvrditi smisao njihova života. Zadovoljio sam se reći da on ima smisao, značenje. Svatko nakon toga treba pronaći svoj smisao života; ne možemo ga mi dati. Nijedno postojanje ne može biti postojanje sastavljeno od oponašanja.«

Na ovome mjestu, Spiridon Kretske (IV. st.), koji je bio oženjen te kao biskup vodio jednostavni život pastira stada, reče: »U skladu s onim što je rečeno do sada treba, dakle, raz-

¹²⁵ *Lettera CXXXVIII* 1,4.

biti dojam da je svetost predodređena za odabrani krug ljudi. Neki na žalost misle da su sveci izuzetne osobe, gotovo predodređene, te kada čuju govor o 'duhovnosti' osjećaju neugodnost. Trebalo bi, dakle, razjasniti da svatko može imati jednu svoju duhovnost ili svojstven život prema Duhu. Neki«, nastavi, »u susretu s određenim riječima kao što su duhovnost, pokora, savršenstvo, slični su djeci u susretu s krabuljama: prestraše se i pobjegnu. No, ako im se pokaže da je krabulja od papira i da se iza nje nalazi stariji brat ili sestra, tada zadobiju povjerenje i počnu se zabavljati. Bio sam jednostavan čovjek te kažem da ne smijemo prestrašiti ljude previše teškim riječima. Zašto, dakle, govoriti o savršenstvu a da prije ne reknemo da se treba truditi biti cjelokupni, sazreti? Određene riječi ili se dobro objasne ili se ne rabe. Riječ *teléiosis* (savršenstvo), dopustite da to kažem ja koji sam Grk, ne treba biti shvaćena kako su to činili moji sunarodnjaci predstavljajući je kao vrh htijenja koje treba dosegnuti. Ne, za nas kršćane savršenstvo - ako se i dalje želi rabiti ovaj pojam - ne označuje samo odredište, nego je sam kršćanski život od trenutka kada je Duh uliven u naše srce (usp. *Gal* 4,6), te njegovim posredstvom "Božja agapa" (*Gal* 5,5). Biti, dakle, svet ili savršen ili zreo čovjek znači nasljedovati Boga u njegovoj dobroti prema svima (usp. *Mt* 5,45; 7,11) kao što je to Isus činio.«

»Potpuno se s tobom slažem«, reče Franjo Saleški. »Nije nam potreban Vatikanski sabor da bismo to shvatili. Ja sam to izrazio u svome djelu Filotea prije oko 300 godina: 'Glede onoga što se odnosi na mene također i ja ne znam i ne poznajem drugo savršenstvo doli ljubiti Boga svim srcem a bližnjega kao samoga sebe. Varaju se oni koji izmišljaju druge savršenosti. Oni koji sve nade polažu u strogost ili u često pristu-

panje sakramentima, u molitvu, u kontemplaciju ili u izvanredne milosti, varaju se budući da zamjenjuju učinke za uzrok, potok za izvor, grane za korijenje, sporedno za glavno i, često, dušu za tijelo.¹²⁶ Svako stanje«, nastavi, »traži vježbanje neke posebne kreposti: drugačije su kreposti svećenika, drugačije kraljevića, drugačije vojnika, drugačije udane žene, drugačije udovice. Svatko se treba posvetiti na poseban način u odnosu na ono što se traži kao svojstvo života na koji je pozvan.¹²⁷ Uostalom, dovoljno je baciti pogled na svijet: prilikom stvaranja Bog je zapovjedio biljkama da rađaju svojim plodovima, svaka prema svojoj vrsti. Na isti način nalaže kršćanima, koji su živuće biljke njegove Crkve, da rađaju plodovima pobožnosti, svaki u suglasju s vlastitom prirodom i pozivom. Pogrešno je htjeti odstraniti pobožni život iz vojarne, iz obrtničkih radnji, iz srca načela, iz zajedničkog života bračnih drugova. Istina je da se kontemplativna pobožnost, pustinjačka i redovnička ne može provoditi u spomenutim vrstama poziva; no, osim ove tri vrste pobožnosti, postoje još mnoge druge s namjerom da se usavrši one koji žive u svijetu.¹²⁸ Važno je«, zaključi, »da se ne procjenjuje što je dobro, a što je zlo na temelju onoga što se treba činiti ili izbjegavati, nego poglavito izražava li spremnost ljubiti Boga i bližnjega.«

¹²⁶ Ove su riječi Franje Saleškog crpljene iz J. P. CAMUS, *L'esprit du bienheureux François de Sales*, I, odl. 29.

¹²⁷ Navod je uzet iz *Filotea* III. 1.

¹²⁸ Odlomak uzet iz *Filotea* I 3.

SVETI BISKUPI SVOJOJ DANAŠNJOJ SUBRAĆI

Svi su izgledali zadovoljni s tijekom doprinosa uperenima na sastavljanje poruke ljudima novoga tisućljeća. Ne bi zacijelo s tim bili prestali da ih sve nije četverostruki brencaj koji je dolazio sa svoda sa zvonima podsjetio da se približava zora i s njom nemogućnost nastaviti razgovor. »Predragi«, preuze Franjo Saleški, »shvaćam da više nismo naviknuti gledati u sat i prema tome se ravnati, no sada sunčeva vremenska mjera također uvjetuje i nas te, kako smo odlučili, trebamo sada ponuditi svoju poruku staležu osoba kojemu smo pripadali za života.«

»Ako dopuštate«, umiješa se Ivan Zlatousti, »ja ću započeti obraćajući se svojoj subraći u biskupstvu. Dok sam živio uputio sam im spis o svećeničkom dostojanstvu.¹²⁹ Činilo mi se tada ispravnim podsjetiti na veličinu naše zadaće, na preuzete obveze. Oh, sigurno, učinio bih to i danas, samo što bi prve riječi koje bih uporabio bile tješnije. Dobro znam da smo kao poglavari zajednice u središtu pozornosti i predmet prosudbi budući da nemamo osobnog života koji bi bio zaklon za naše granice. 'Pučka čuvenost što više osobu čini glasovitijom i slavnijom, toliko joj više pribavlja pogibelji, nemira i gorčine. Tko ima tako nasilničkog gospodara, jamačno si ne može

¹²⁹ Djelo *Sul sacerdozio* sastavljeno je oko 386.

dopustiti trenutak odmora, zaustaviti se na čas.¹³⁰ »Činjenica je«, nastavi, »da nas svi žele prosuđivati ne kao bića od mesa, nego kao anđele otporne na slabosti.¹³¹ Stoga vrijednuju naše pogrješke i naše slabosti ne prema važnosti onoga što je učinjeno, nego prema dostojanstvu koje posjedujemo.¹³² 'Trebamo položiti račun čak i o jednom jedinom pogledu. Ono što činimo sa svom jednostavnošću ljudi mjere nevjerojatnom upornošću: čak mjere svojstvo glasa, izraz lica, jačinu osmijeha. Tome i tome se, govore, smiješio dugo i radosna lica, govorio mu je toplim glasom; za to vrijeme o meni se brinuo malo i hladno. Kada biskup govori mnoštvu, ako svoj pogled ne baci posvuda, većina to smatra uvredom.¹³³ Malo njih ima hrabrosti ispraviti nas, ali mnogi osjećaju da im je dužnost ocjenjivati nas. Ne bih zacijelo želio reći da su ocjenjivanja neopravdana. I mi se također svaki dan gledamo u zrcalu savjesti i nije nam teško prepoznati nedostatke i bore koji se ne brišu tijekom godina, nego se proširuju. Ako ih netko od nas, zbog nekog razloga, ne vidi, dobro je da se počne brinuti. Zovu nas, naime, 'episkopima' upravo zato što je naša zadaća držati oči dobro otvorenima, istraživati, bdjeti.¹³⁴ No, određene prosudbe onesposobljavaju i vode prema malodušnosti. Jednoga sam dana rekao da 'se rat sviđa onima koji ga nisu

¹³⁰ Navod iz *Commento al Vangelo di Matteo. Omelia XL 5.*

¹³¹ Navod iz *Sul sacerdozio* III 14 c.

¹³² Usp. *Sul sacerdozio* III 14 b.

¹³³ *Sul sacerdozio* III 18.

¹³⁴ Od grčke riječi *episkopos* koja je sastavljena od prijedloga *epi* (=iznad) i glagola *skopein* (=gledati).

iskusili'¹³⁵; za nas biskupe, nakon izbornog ushićenja i slavljeničke buke, život postaje neprestana bitka i ne postoji naslov, ne postoji prvo mjesto, ne postoji pozlaćeni križ i prsten koji nam to mogu platiti. Svima smo izloženi i često ne možemo ponuditi drugima ništa drugo nego neplodno sažaljenje iskusujući nemogućnost svoga djelovanja. Da zatim ne govorimo o molitvi od koje ostaje samo oblik, budući da smo rastrzani na sve strane obvezama koje su mnoge, neprestane i ponekada tako daleke od naše uloge duhovnih vođa. Pozvani smo biti 'milost' onima koji nas susreću, tj. 'djelotvoran znak', prema tvome izričaju, Toma«, reče gledajući učitelja dominikanca. »No, među nama neki su 'znak' bez da su djelotvorni ili su djelotvorni bez da su znak. Unatoč svemu rekao bih biskupima 2000. da ne gube duh. Neka se prisjete da nisu sami u vršenju vlastite zadaće.«

»Istina je«, reče Leon Veliki († 461.). »Kakvo bismo imali povjerenje da se Gospodin nije udostojao, osim biti pastirom stada, također biti pastirom pastira? On zacijelo bježi tjelesnom pogledu, ali se osjeća u dubini srca: odsutan je svojim tijelom, ali ne svojim božanstvom što ga čini prisutnim uvijek i svagdje.¹³⁶ Djelovanje pastira bilo bi promašeno kada Krist ne bi s njim surađivao. On je onaj tko pomaže nositi ovo breme. Ako bismo bili sami u nošenju bremena službe, ono bi bilo ne samo teško nego potpuno nepodnošljivo. Prisjetimo se izraza Sv. pisma: povjeri Gospodinu svoju brigu i on će to riješiti.«

¹³⁵ *Omelia III sugli Atti 5.*

¹³⁶ LEON VELIKI, *Omelia V 2.*

Grgur Nazijanski koji je nerado preuzeo svećeničku, a zatim biskupsku službu, prvu da bi udovoljio ocu, drugu da bi pomogao prijatelju Baziliju, reče: »Braćo biskupi 2000., znam koliko je težak jaram koji nosite. Još ne govorim o ratu koji je u nama, u našim strastima i koji vodimo danju i noću, čas tajno, čas javno, poradi slabosti našega tijela; poradi prijevare koja nas poput vala žestoko podiže, baca, drma preko osjećaja i drugih uživanja ovoga života; poradi blata i taloga u koji smo uronjeni i zakona grijeha koji vojuje protiv zakona duha.¹³⁷ Ne, govorim o poteškoćama u 'vođenju čovjeka, koji je najvišestrukije i najslženije od živih bića. Uistinu se radi o umjetnosti nad umjetnostima, znanosti nad znanostima.¹³⁸ Nitko to nema po prirodi. No, važno je da ste uvijek spremni učiti, slušati, popravljati, poboljšavati. U moje vrijeme pripravnici za biskupstvo bili su birani među pustinjacima, budući da se smatralo da biskup treba poglavito biti duhovan čovjek sposoban vrjednovati svako istinsko iskustvo kršćanskoga života svojom proročkom službom. Upamtite to. Vaša je prava zadaća pomoći susresti Boga. No, često vidimo kako dušobrižništvo postavljate tako kao da bi vaši vjernici trebali ispunjati rubrike već određenog nacrtu, te kao da bi njihova uloga bila dati život jednome sustavu pokušavajući ga, ako je moguće, učiniti cvjetajućim. Niste poduzetnici na čelu industrije. Nije dovoljno posadašnjiti bogoslovlje ili domisliti dušobrižnička htijenja. Obnova koja ima važnost poglavito je ona duhovna. Ne zaboravite da je Crkva ljudsko-božanska i da uporišnu točku ima u Božjem trojstvu. Zbog toga duhovna ustanova

¹³⁷ GRGUR NAZIJANSKI, *Fuga* 91.

¹³⁸ Navod uzet iz GRGUR NAZIJANSKI, *Fuga e autobiografia* 16.

koja djeluje sama od sebe istrošena je i ne uspijeva razviti svoje značenje u cijelosti. Ne izgubite iz vida, molim vas, kontemplativnu protegu vaše službe. Ona jamči da se nećete raspršiti na bezbrojne zauzetosti koje će vas vezati za put i skloniti vam odredište ispred očiju. Ne tražimo od vas da budete usamljeni trapljenici, ali vas molimo da se ne preoblikujete u upravitelje, trgovce, poslovne ljude.«

Okrećući se Ivanu Zlatoustom koji mu je bio vrlo blizu, Grgur nastavi: »Dragi Ivane, čini mi se da su riječi o biskupima koje si izustio tumačeći Ivanovo evanđelje izrasle iz sadašnjosti. Dobro je da nas podsjećaš na njih ne da bi prekorio biskupe i vjernike, već da bi ih naveo na razmišljanje o sebi. Zaista je služenje nositi zrcalo da bi se netko drugi ogledao u njemu.«

»Da, sjećam se da sam propovijedajući navodio stanje u kojemu se nalaze mnogi biskupi koji su pritiješnjeni tvarnim brigama više nego upravitelji, rizničari, trgovci, te, namjesto da se brinu jedino o dušama, pritiješnjeni su istim djelovanjima i istim brigama zbog kojih se uzrujavaju više od ubirača dažbina, poreznika, računovođa i nadglednika državnih prihoda: zbog tih stvari svaki si dan razbijaju glavu. Ne govorim to da bih se tužio, dodah tada, nego da bi se dogodila kakva promjena na bolje i pronašao se kakav lijek. Zanemarujući molitvu, naučavanje i svako drugo sveto djelovanje, neki crkveni ljudi provode čitavo vrijeme u razgovoru s trgovcima žita, s prodavačima vina i drugih proizvoda. Iz toga proizlaze svađe, opreke, te se svaki dan isprepliću različite i grube nepravde. Bilo bi prikladno danas ponoviti biskupima glede crkvenih dobara, zaključih, ono što je Gospodin jednoga dana

reкао: 'Prodaj svoje bogatstvo, podaj ga siromasima i slijedi me'. Drugačije nije moguće slijediti Gospodina ako nismo slobodni od svake zapreke.¹³⁹ Ne vjerujte, dakle, draga braćo u biskupstvu, da činite nešto dobra zato što se neprestano zalažete. Oprostite što podsjećam, ali ništa ne vrijede opravdanja onoga koji tvrdi da je njegova tvarna zauzetost ipak na korist Crkve. Nije djelovanje ono koje ima važnost, već zašto, u koju svrhu djelovati. Veliki papa Grgur Veliki, nadahnuvši se onim što smo Grgur Nazijanski i ja napisali o biskupima, pogodio je u središte izjavivši da 'neki od vas, zaboravljajući da su dobili ovlast upravljanja braćom za dobro duša, svom pozornošću predaju se vremenitim poslovima nadajući se da će ih dobro završiti kada ih moraju obaviti. Iskusuju radost kada ih djelovanje potpuno obuzme i u brizi su kada se ne miješaju u zemaljske stvari. Događa se tako da su, dok uživaju u zadovoljstvu, zaokupljeni zemaljskim brigama, zaboravljajući nultarnje kreposti kojima bi druge trebali privoditi.'¹⁴⁰

Okrećući pogled prema ostalim svecima Kolonade, Ivan Zlatousti reče: »Predragi, mislite li da sam u svome govorničkom zanosu bio previše oštar i prosuđujući prema današnjim biskupima? Htio sam im staviti na službu svoje iskustvo. Ništa više.«

»Opusti se«, ohrabri ga biskup Euzebije Verčelski (IV. st.). »Ti si, Ivane, učinio ono što bi svatko od nas trebao učiniti: nisi branio istinu na štetu ljudi, niti ljubio ljude toliko da bi

¹³⁹ Navod iz IVAN ZLATOUSTI, *Commento al Vangelo di Giovanni. Omelia LXXXV* 4.

¹⁴⁰ Navod iz djela GRGUR VELIKI, *La regola pastorale* II 7.

izokrenuo istinu da bi im ugodio. Ono što si rekao našoj braći u biskupstvu 2000., posvema potpisujem. Kada bih mogao, bio bih spreman vratiti se u izgnanstvo i još patiti pod rukom biskupa Patrofila ne oduzevši jednoga zarez a onomu što ste ti i Grgur Nazijanski ustvrdili. Uostalom, i ti si, Ivane, iskusio progonstvo zbog svojih prosudbi carice i onih biskupa kojima si bio primjerom njihove udaljenosti od ideala kojega bi trebalo utjeloviti.«

SVETI SVEĆENICI S KOLONADE SVEĆENICIMA 2000.

Franjo Saleški, predsjedavajući zbora, reče: »Prijetelji i prijateljice, mislim da je sada prikladno oblikovati poneku misao za poruku koju želimo upraviti današnjim svećenicima. Tko počinje?«

Filip Neri, koji se za vrijeme svoga života nekoliko puta odrekao kardinalske časti da ne bi promijenio svoje stanje jednostavnoga svećenika, započe: »Među nama, na ovoj Kolonadi, malo je svećenika koji također nisu i redovnici. Budući da pripadam onima u manjini, govorit ću prvi. Dok sam živio u Rimu uvijek sam uznastojao oko duhovne obnove svećenstva. Ipak, nikada se nisam usredotočio na njihove poteškoće, nego na osobe i na taj sam im način vrlo pomogao. Sada, kao što je to već učinio Ivan obraćajući se svojim kolegama biskupima, također i ja osjećam obvezu uputiti svećenicima 2000. nekoliko riječi utjehe. Želio bih pozvati ih da obnove radost zato što su izabrani za svećeništvo, kao što sam ja bio radostan kada sam bio zaređen u 36. g. Duh Sveti koji nam je dan u trenutku ređenja, Duh je radosti. To sam shvatio već u Firenci kada mi je kao dječaku pod ruku došao spis Jeronima Savonarole u kojemu sam, između ostalog, pročitao: 'Oni koje je prosvijetlio Duh Sveti neka pokušavaju pobijediti žalost, biti vedri i pronaći svoju radost i svoje potpuno dobro u Isusu.'¹⁴¹ Kada

¹⁴¹ J. GUELLEN, *Philipp Neri oder Humor und Lebensfreude*, u: I. FRANK, *Heiligenpredigten*, Styria, 1976., 197.

bih mogao s visine ovoga trijema, vikao bih svim svećenicima koji prolaze Trgom: 'Budi glasnik radosti. Na to si pozvan službom. Nisi postao namještenikom Crkve kao ustanove, nisi sveti činovnik, nego si apostol koji žarom svoga zanosa treba ponuditi svjetlo i toplinu onome tko mu se približi.' «

Franjo Saleški, koji je predsjedavao zboru, potaknut žestinom zanosa ne uspi se suzdržati od tumačenja Filipovih riječi, te reče: »'Da, svećenici trebaju biti upravo glasnici radosti. Jao onima koji zabranjuju svaku radost, svaku hranu, svaki osmijeh; jao onima koji bi željeli da se uvijek bude u crkvi, uvijek spremni postiti. Izdajice su čovječstva. Svećenik ne smije biti takav. Poglavitito bi trebao reći: hranjeni svakom radošću, osim radosti grijeha.¹⁴² Oprosti mi, Filipe, ako sam te prekinuo, ali ti poznaješ moju vatrenu narav i znaš da je put od srca do jezika kod mene kraći nego kod drugih. Nastavi, molim te.«

Filip mu se lijepo nakloni, na pola puta između znaka poštovanja i duhovitog pokreta, te nastavi: »Dobro govoriš, kao svećenici trebamo isijavati radost zato što se u njoj sve nalazi: nada u Boga, sinovsko povjerenje, punina značenja. Bilo bi mi drago da današnji svećenici uzmu u ruku pismo koje je prije mnogo godina napisao Pavao VI. o radosti.¹⁴³ Dobro znate«, nastavi s ponosom, »da je ovaj papa bio vrlo blizu oratorijancima. Rekavši ovo ne odbacujem, zacijelo, potištenost, osjećaj osamljenosti, obeshrabrenosti, razočaranja koji katkada prate svećenički život. Iz iskustva znam da smo, kao crkveni vođe, prvi izloženi napadima, ranama, padovima. Katkada, u

¹⁴² FRANJO SALEŠKI, *Sermone per il mercoledì delle ceneri – anno 1662*, u: *Opere* VIII, 82.-83.

¹⁴³ Radi se o Apostolskoj pobudnici *Gaudete in Domino* koja je objavljena u svibnju 1975.

pokušaju da druge podignemo mi smo oni koji su povučeni prema dolje. U vršenju službe, zatim, sva snaga kojom raspolazemo nalazi se u našoj riječi. Nikoga ne možemo prisiliti, možemo ga samo uvjeriti. Ipak nam ponekada nedostaje riječi poradi nesklada našega života, poradi iskušenih razočaranja ili, jednostavnije, poradi nesposobnosti ili umora. Klonu nam ruke i hvata nas strah da će nam onaj tko nas sluša - kao što si ti to rekao, Jeronime - videći kako živimo i slušajući naše riječi, reći: 'Vrlo dobro! A zašto ti to ne činiš?!'¹⁴⁴ Ponavljam današnjim svećenicima: ne klonite duhom, ne povlačite se kao puževi u kućicu sa svoje dužnosti i nećete pasti u napast zanimati se samo za zidove svoje crkve ili, čak, napustiti polje. Htio bih vas ohrabriti istim riječima koje su mene ohrabrivale u trenucima duševne muke. Da, također i ja, 'Dobri Pile', svetac radosti, znam što su duševne muke. Kada mi je papa Pavao IV. zapriječio ispovijedati i zabranio priređivati moje izletehodočašća u Rim, klonuo sam duhom. Napast da se povučem živjeti u miru jako me je tresla. Tada mi je pomogla knjiga sa svim pismima Ambrozija Milanskog koju mi je poslao Karlo Boromejski. Otvorivši je na sreću, pronađoh se u *Pismu XVII*. koje je veliki milanski biskup poslao nekim svojim obeshrabenim svećenicima. Zaronivši u teret njihove zbunjenosti i razočaranja, napisao je: 'Čemu mi služi u svećeničkom staležu podnositi nepravde, biti pritisnut poslom kao da me moje polje ne može prehraniti ili, ako nema polja, kao da se ne mogu dati u trgovinu?'¹⁴⁵ Ovoj je vrsti prigovora Ambrozije suprotstavljao svoje duboko uvjerenje da se ne ostaje sam u naporima učinjenim za Krista. 'Ma gdje su dvojica - pitao je se

¹⁴⁴ JERONIM, *Lettera a Nepoziano sacerdote*.

¹⁴⁵ *Lettera XVII 2*.

- ako ne tamo gdje je Krist i onaj koga on brani? Ako nakon toga onaj tko je s Gospodinom Isusom padne, Isus će ga podići. Da, on radi da bi podigao mene koji sam oboren.¹ I zaključi: 'ne govori o svome Bogu: tlači me, i o svome stanju: beskorisno je, zato što je pisano: Ne ostavljaj svoga mjesta (*Prop* 10,4). Protivnik ti ga želi uzeti; hrani čežnju prema nadi i daru koji si primio. Tko god da si u svećeničkom staležu, zapamti: pripadaš Gospodinu. Ne udaljavaj se da bi najzad mogao reći: Svega si me proniknuo; poznavao si me od utrobe moje majke (*Ps* 138,23). On će zatim, kao dobrome sluzi, reći: 'Dođi k meni, odmori se.'¹⁴⁶«

Karlo Boromejski (1538.-1584.), koji je do sada šutio, reče: »Filipe, budući da si me upleo podsjetivši na knjigu koju sam ti poslao, dopusti da i ja nešto dodam. Vjerujem da Franjo Saleški neće imati ništa protiv ako ja, biskup, kažem koju riječ svećenicima 2000. Istina je da sam bio svećenik samo pet mjeseci prije nego što sam postao milanski nadbiskup¹⁴⁷; ali iskustvo u ovoj velikoj biskupiji bilo je poput knjige koju sam rado darovao onima koji su je tražili. Dakle«, nastavi, »govoreći današnjim svećenicima, uputio bih im ni manje ni više nego isti poziv koji sam uputio župnicima, ispovjednicima i propovjednicima grada Milana 3. siječnja 1584. Uzevši za polaznu točku tekst *Lk* 2,8 usporedio sam svoje svećenike s pastirima koji su noću čuvali svoje stado. Oni su bili budni kada su svi drugi spavali. Ne bi li takvi trebali biti također i današnji svećenici? Treba držati oči otvorenima i ne dopustiti da

¹⁴⁶ *Lettera* XVII 13-14.

¹⁴⁷ Karlo Boromejski zaređen je za svećenika 17. srpnja 1563., a pet mjeseci poslije za biskupa (7. prosinca 1563.).

nas pobijedi obamrlost, pospanost. Prva vrsta duhovnoga sna koja obuzme svećenika jest neznanje. Nitko nije nikada tako mudar da dostojno nosi težinu svoje službe. Uvijek postoji potreba za napredovanjem. Već sam u svoje vrijeme bio žalostan gledajući kolike su mogućnosti posadašnjenja postojale u Milanu; koliki učitelji, tečajevi, sastajališta. Ipak, mnogi nisu u tome sudjelovali, uvjereni da su već prilično naučili. Netko je držao dovoljnim to što je položio ispit iz dušobrižničke skrbi. Zbog toga, draga braćo u službi, ponavljam vam nagovor koji sam imao svojim milanskim svećenicima: 'Neka se ne dogodi da se među vama pronađe netko tako malodušna duha i zamračena uma da se usudi reći: došao sam do svećeništva, zbog čega bih dalje trebao trošiti vrijeme na učenje? Ne zadovoljite se onim što ste učili i što će se brzo zaboraviti. Niste se uhvatili u koštac s učenjem samo zato da biste došli do svećeništva, nego radi ljubavi prema znanosti i radi rasta u krepostima.¹⁴⁸ »Dobro znam«, nastavi, »da ste vi svećenici velikog grada Milana izloženi napasti neprestanog djelovanja. Upravo zbog toga svakom pojedinom od vas govorim: 'Ne zanemarite brigu o samima sebi i ne dajte se drugima tako da ne oстане ništa od tebe samome tebi. Zacijelo da trebaš imati pred očima duše čiji si pastir, ali ne zaboravi samoga sebe.'« Dok je Karlo govorio o potrebi učenja i pronalaženja vremena za sebe, Jeronim, jedan od malog broja svećenika s Kolonade, vidljivo zadovoljan, odobravao je glavom. Onaj koji je trošio život posvećujući se bogoslovnoj znanosti da bi što više

¹⁴⁸ Navodi su uzeti iz djela KARLO BOROMEJSKI, *Omelia XIII – Ai parroci, ai confessori e ai predicatori del clero secolare della città di Milano*, u: SV. KARLO BOROMEJSKI, *Omelle sull'eucarestia e sul sacerdozio*, Paoline, Milano, 251.-253.

privukao ljude Bogu i njegovoj riječi, reče: »Današnjim svećenicima ponovio bih ono što sam napisao svećeniku Nepozianu koji je tražio savjet. 'Pazi - rekoh mu - da svećenik treba dati okus svojoj propovijedi čitajući Sv. pismo. Ne želim te čuti kako besadržajno govoriš, grdiš, govoriš u prazno, nego trebaš biti dubok u bogoslovlju i dobro poznavati tajne svoga Boga. Samo se komad drveta može usuditi pokušati objasniti ono što ne zna. Na žalost nije malo onih koji podižu zidove, ali potkopavaju Crkvu od njezinih temelja. Mramor je dobro sjajan, na stropu s pregracima blista se zlato, oltar je istaknut dragim kamenjem; samo se Kristovi službenici uopće ne ističu.¹⁴⁹ Oprostite ako sam pomalo oštar. Ne bih to bio kada ne bih držao da je svećenikov glavni posao služba naviještanja. Uistinu vjerujem da ako želimo da netko vjeruje u Boga moramo mu Boga učiniti 'vjerodostojnim', ali se to ne događa bez truda i muke.«

Ivan Zlatousti, koji je dvanaest godina vršio službu svećenika propovjednika u Antiohijskoj biskupskoj crkvi¹⁵⁰, reče: »Kada bi zadaća svećenika bila samo podjeljivati sakramente, ne bi bile potrebne posebne osobine. No, navješćivanje evanđelja je sasvim druga stvar: treba nastojati oko htijenja, mijenjati namisli, čupati pogrješku, sijati istinu.¹⁵¹ Sva snaga koju posjedujemo nalazi se jedino u našoj riječi. Nemamo drugog oruđa ili načina liječenja osim naučavanja koje se provodi ri-

¹⁴⁹ *Lettera a Nepoziano* LII 8.10.

¹⁵⁰ Ivan je vršio službu propovjednika 386.-398. Naslov Zlatousti (»zlatna usta«) kojim su ga počeli zvati malo poslije njegove smrti, podsjeća nas na spomenuto njegovo djelovanje.

¹⁵¹ Usp. IVAN ZLATOUSTI, *Commento alla 1 Corinti – Omelia* III 2-3.

ječju. Ako nam ona bude nedostajala, sve će ostalo biti beskorisno.¹⁵² Zbog toga molim, dapače preklinjem svećenike 2000., da se odlučnije posvete službi naviještanja pripravlajući se na odgovarajući način. Nije potrebno previše riječi, nego malo, ali dobro izrečenih. Onaj tko je pozvan raspršiti ne-znanje drugih i upozoriti ih na bitku protiv đavla koja predstoji, neće se moći okoristiti vlastitim neznanjem.«¹⁵³

»Bien dicho: dobro rečeno!«, umiješa se Terezija Avilska. »Budući da nema mnogo biskupijskih svećenika prisutnih na ovoj Kolonadi, dodat ću i ja koju riječ našoj poruci. U svome životu dolazila sam u doticaj s mnogim svećenicima. Shvatila sam da oni koji su samo kreposni služe samima sebi, ali malo drugima; za to vrijeme drugi koje hrani *letras*, bogoslovni nauk, ako i nemaju molitveni duh, jednako su korisni. Ne govorim ovo bez da sam to iskusila, budući da mi se to dogodilo s više od nekoliko osoba.¹⁵⁴ U ovo vrijeme kada je svatko prepušten samome sebi, željela bih podsjetiti svećenike 2000. da ne izgube iz vida svoju ulogu duhovnih ravnatelja, prijatelja, pratitelja. Vjerujete li da bih ja, Terezija, bila na ovome trijemu da nisam pronašla osobe koje su sposobne voditi me?! Zbog toga kažem i ponavljam: trebamo moliti bez prestanka za one koji nas prosvjetljuju.¹⁵⁵ Svećenicima posvjećujem da je njihova zadaća susresti Boga i napredovati u njegovu poznavanju.«

¹⁵² Usp. IVAN ZLATOUSTI, *Sul sacerdotio* IV 3.

¹⁵³ Usp. *Sul sacerdotio* IV 3.

¹⁵⁴ Usp. *Vita* XIII.

¹⁵⁵ Usp. *Vita* XIII.

Franjo Saleški rukom učini znak da se želi umiješati. »Vjerujem«, primijeti, »da imamo dovoljno sastavnih dijelova da bismo u glavnim crtama izradili nacrt za naš poziv današnjim svećenicima. Prepustimo sada riječ redovnicima.«

PAPE PROŠLOSTI PAPAMA 2000.

Papa Martin I. († 655.), koji je do ovoga trenutka šutio, reče: »Oprosti, Franjo, govorilo je se o biskupima i svećenicima; možemo li koju riječ također kazati i za pape 2000.? Možda imaju manju potrebu od drugih za savjetima i poticajima? Tko je više gore, više je sam. To svi kažu, ali uistinu je malo onih koji znaju što to znači. Dopustite sada da vas podsjetim na strah koji me je obuzeo kada, napuštena od svećenstva i od rimskoga puka, bizantski car Kostancije II. poslao ravenkog egzarha da me uhapsi pod optužbom da sam si prisvojio biskupstvo, prihvatio krivovjerne nauke i slao novac Saracenicima. U tome trenutku, da bih izbjegao nepotrebno prolijevanje krvi, dobrovoljno sam se predao misleći da će mi svećenstvo i narod biti vjerni. Naprotiv, ostadoh gotovo sam u dugom stradanju koje me je čekalo. Bijah utovaren na brod bez da sam mogao doći u doticaj s bilo kim, bez da sam mogao sići na kopno, štoviše bez da sam se mogao oprati, i to mjesecima. Kada je brod koji me je prevezio 17. rujna 654. stigao u Carigrad, kako bijah zbog slabosti ispružen na svome ležaju, tijekom čitavog jednoga dana ostadoh izložen napadajima ljudi. A kada su me sudili prisilili su me da stojim na nogama, unatoč kostobolji; koliko sam morao trpjeti! Sjećam se da sam za jednoga od dugih ispitivanja kojima sam bio podvrgnut, rekao: 'Činite od mene ono što hoćete; bilo kakva smrt za mene će biti blagodat.'« Dok je Martin govorio, obu-

zelo ga je ganuće sve do plača. Nakon što je pribrao snagu, nastavi: »Još u srcu nosim ranu da sam bio javno osuđen i ponižen. Bile su mi skinute oznake papinstva, te mi je čak tunika razrezana odozgo prema dolje tako da sam ostao gotovo gol, izložen zimskoj hladnoći. U takvome stanju svezana su me odvukli u samicu osuđenih na smrt. Kada je osuda na smrt promijenjena u izgnanstvo, premješten sam na Krim gdje sam proživio nekoliko mjeseci. Sve bi mi bilo puno lakše da me nije bila napustila moja Crkva iz Rima. Oh, ne tužim se na to što je bio izabran rimski biskup dok sam ja još bio živ, dapače, kao što znate, u svome sam mu posljednjem pismu zajamčio svoju molitvu.¹⁵⁶ Veća je žalost proizišla iz osjećaja da sam sâm, bez utjehe, bez savjeta. Zbog toga držim da je poneka riječ za moje nasljednike u trećem tisućljeću više nego potrebna.«

»Martin ima pravo« - umiješa se Bernard - »ne možemo ostaviti ove jadne ljude samima sebi. Što se tiče savjeta koji bi se mogli dati, ograničavam se na ponavljanje onoga što sam napisao svome učniku koji je postao papa pod imenom Eugen III. U knjižici koju mu poslao,¹⁵⁷ napisah: Prisjeti se da biti zvan 'vrhovni prvosvećenik' ne znači 'savršen', kao da bi svetost bila povezana s čašću. Zvan si 'vrhovni' ne zbog ljudske zasluge, nego zbog razloga službe.¹⁵⁸ U isto vrijeme, pak, dopusti mi da te podsjetim da je sveta rimska Crkva, čija si ti

¹⁵⁶ Usp. I. DANIELE, *Martino I* (natuknica), u: BS VIII, 1293.-1298.

¹⁵⁷ Radi se o *De consideratione*, asketskom djelu koje je Bernard napisao za papu Eugena III. između 1149. i 1152.

¹⁵⁸ *De consideratione* II 7.

glava milošću Božjom, majka a ne gospodarica svih Crkava; ti nisi vladar biskupa, nego jedan od njih; ti si dapače brat svih onih koji ljube Boga i prijatelj svih onih koji ga se boje.¹⁵⁹ Tvoja je stolica promatračnica s koje paziš na sve da bi služio kao što to kaže tvoje ime 'biskup'¹⁶⁰. Glede službe mislim da bi bilo korisnije ako bi izabrao suradnike sa svih strana svijeta.¹⁶¹ Nakon toga budi pozoran da ne buče radi namjere da bi stigli na mjesta s kojih se vlada, niti da pobjesne kada ih budu trebali napustiti.¹⁶² Što se tiče tebe, preklinjem te da ne uložiš sve svoje vrijeme u poslove, primanja, putovanja. Ne trebaš spašavati samo duše onih koji su ti povjereni. Moraš misliti i na svoju. Možda ćeš me upitati: Što želiš da učinim? Ne potičem te da odbaciš ove poslove, nego samo obustaviti ih da bi se pobrinuo za sebe. I ti si čovjek. Da bi tvoja odanost bila potpuna, ti se, dakle, moraš dati ne samo drugima, nego također samome sebi. Budi ne samo njihov, nego također i svoj. Ako netko nije dobar prema sebi, kako će to biti prema drugima?!¹⁶³ Evo«, zaključi, »to su prijedlozi koje bih poslije 850. g. ponovio onome tko zauzima Petrovu stolicu.«

»Tvoje riječi, Bernarde«, reče papa Leon Veliki, »zaslužuju pozornost. No, ja bih želio svrnuti pozornost na nešto drugo. Svi znaju da je sa mnom papinstvo postiglo ugled i čudorednu vlast kakvu nikada prije nije posjedovalo. Također je i nauča-

¹⁵⁹ *De consideratione* IV 7.

¹⁶⁰ *De consideratione* II 6.

¹⁶¹ Usp. *De consideratione* IV 4.

¹⁶² *De consideratione* IV 4.

¹⁶³ Usp. *De consideratione* I 4-5.

vanje o prvenstvu rimskoga biskupa našlo u meni odlučnoga podupiratelja. *Sollicitudo et potestas*: ovim izrazima obilježio sam svoju službu rimskoga biskupa.¹⁶⁴ Ipak, briga za sve Crkve nije bio moj pronalazak koji bi se mogao svesti na žed za vladanjem. Naslijedio sam postupak svojstven rimskoj kršćanskoj zajednici: zanimati se za sestrinske Crkve, pomagati im, upravljati ih.

Ti Klemente«, reče okrećući se tome rimskome biskupu, »nisi li možda u ime svoje Crkve napisao pismo korintskoj kršćanskoj zajednici da bi joj pomogao nadvladati raskol koji je u njoj nastao? Tvoje posredovanje nije bilo odbačeno¹⁶⁵ upravo zato što je izražavalo zanimanje, uzajamnu odgovornost među zajednicama pozvanima dijeliti i zadržati isti izbor. Govorim to upravo zato što vjerujem da moji nasljednici 2000. imaju pravo osjetiti se u većoj mjeri potpomognuti od svoje Crkve. Na kraju krajeva pape smo ukoliko smo biskupi ovoga grada. Ako je, stoga, ispravno da Crkva grada Rima podupre svoje pastire u zauzetosti prema Crkvama sestrama, potrebno je da se jedan papa prije svega zanima za svoju zajednicu. Prije nego što počne propovijedati drugima, treba subraći biskupima pokazati kako se vodi jedna Crkva. Briga za sve Crkve«, doda, »započinje od vlastite.«

¹⁶⁴ Leon je svjestan sveopće brige za Crkvu koju dijeli s biskupima pojedinih Crkava, odgovornima ne samo za vjernike njima povjerenima (usp. *Omelia V* 2, str. 69 kao i *Omelia III* 4, str. 61, u: *Omeliæ – Lettere di S. Leone Magno*, uredio T. MARIUCCI, Torino 1969.).

¹⁶⁵ Činjenica da je *I Lettera di Clemente* pronašla suglasnost unutar korintске zajednice zaključuje se iz toga da je oko 170. g. uzeta za redovno čitanje u ovoj Crkvi.

»Dopusti«, reče Ignacije Antiohijski okrećući se Franji Saleškom, »da također i ja prozborim jednu riječ. Svi poznaju pismo koje napisah rimskoj zajednici kao onoj koja 'predsjeda bratskoj gozbi'¹⁶⁶. Ove su riječi bile tumačene kao potvrda prvenstva Rima, dok je mene zanimalo podvući da se razlozi za takvo prvenstvo nalaze u bratskoj gozbi. Evo, tražio bih od rimskih biskupa trećega tisućljeća da dopuste da se jasno vidi da njihovo zanimanje za kršćanske zajednice grada Rima, kao i za vatikanska tijela kojima predsjedavaju, ima svoje korijene i svoja posljednja opravdanja u bratskoj gozbi. Tu se nalazi temelj njihova djelovanja, a ne zacijelo u želji za upravljanjem Crkvom kao da je ona vojska. Stavimo na stranu ovo poimanje zajednice«, reče Ignacije gledajući u Klementa. »Ti si ga rabio, zacijelo, da bi rekao da među nama mora biti suglasje, a ne da bi ustvrdio da su kršćani vojnici a Crkva vojarna!¹⁶⁷«

»Da«, reče papa Fabijan († 250.), »onaj tko naređuje u vojarni - jednostavnom činjenicom da ima vlast - uvijek ima pravo. U kršćanskoj zajednici, naprotiv, također i onaj tko predsjeda može ponekada pogriješiti. Važno je da je sposoban vratiti se na svoja stajališta. Istina se također brani kada priznamo da smo pogriješili. Ovo govorim iz osobnoga iskustva. Kada sam, dakle, primio vijesti o Origenovu krivovjerju, toj najvećoj zvijezdi među kršćanskim bogoslovcima, isključio sam ga iz zajedništva s Rimskom Crkvom. Poslije sam se, kada sam primio njegovo pismo, uvjerio da su prethodne obavijesti o njemu bile napuhane poradi nesklonosti i stranča-

¹⁶⁶ IGNACIJE, *Ai Romani. Iscr.*

¹⁶⁷ Usp. *I Lettera di Clemente* 37.

renja. Zbog toga ne samo da sam ga ponovno pripustio zajedništvu, nego sam ga štoviše uzeo u obranu.¹⁶⁸ Taj mi je događaj potvrdio da smo u nuždi mi pape sposobni ne samo ispraviti pogriješke koje je kršćanska zajednica učinila tijekom povijesti, nego također uvidjeti i ispraviti one koje su učinjene za našega papinstva. Nije li možda jedan takav dokaz poniznosti u suglasju s apostolom Petrom koji je znao promijeniti stav prema poganima, unatoč različitom mišljenju nekih apostola i jeruzalemske braće?!«

¹⁶⁸ O ovome usp. EUZEBIJE IZ CEZAREJE, *Storia ecclesiastica* VI 36.

SVETI REDOVNICI S KOLONADE DANAŠNJIM REDOVNICIMA

Hvala onima koji su sudjelovali«, reče Franjo Saleški, »no, vrijeme je da mislimo i na redovnike 2000. Tko preuzima riječ?«

»Mislim da ja mogu početi«, reče Romuald Kamaldulški (952. - oko 1027.). »Ne ću govoriti o sebi, o mojoj burnoj mladosti koju bih sada označio grješnom. Sjećam se samo da sam se, tjeran neutaživom žeđu za užitkom, a koja je često bila razočaravajuća, dao u potragu za 'još više'. U temelju moga redovničkog života upravo je to *još više*. Ne vjerujem da se drugačije može shvatiti i opravdati izbor da postanem redovnik i pustinjač. Radi toga muževima i ženama koji su danas prigrlili ovo stanje jednostavno bih rekao: prisjeti se da si izabrao *još više*.«

Efrem Sirac, na drugoj strani Kolonade, reče: »Romuald ima pravo. I ja vjerujem da se treba uporno ostati, poglavito danas, pri smislu *još više* koji označava redovnički život. Naposljetku, od nas koji smo primili poziv postati *ibidaya o monachoi*, tj. postati poput Krista u svemu, također izvanjski oponašajući njegov način života,¹⁶⁹ zatraženo je da se uputimo

¹⁶⁹ Moguće je da je riječ *monachos* imala u sirijskoj zajednici u kojoj je živio Efrem jednako značenje kao i riječ *ibidaya*, posebnost, savršeni Kristov učenik kojemu je pridodan jednaki po časni naslov kao i Kristu. Kao i on zvan je »posebnim« Sinom (*monoghenes* na grčkom, a odatle pojam

prema Bogu dobro znajući da se na svijetu nikada neće moći potpuno utažiti takvo htijenje. No, kao što sam pisao, 'ožednjeli je već zadovoljan kada pije i nije žalostan ako uvijek ne vidi izvor'.¹⁷⁰ Važno je samo da zna svjedočiti koliko je ugodno imati takvu žed.«

»*Querere Deum* (tražiti Boga) neprestano: to je vaš poziv«, umiješa se Benedikt. »Ipak bi se prevario tko bi pomislio da ovaj poziv od nas stvara izabranu skupinu, skupinu namijenjenu samo posvećenima. Mi jednostavno želimo potvrditi i produbiti krsna obećanja koja se odnose na sve. Svakome je kršćaninu naložena dvostruka zapovijed: ljubiti Boga iznad svega i ljubiti blišnjega kao same sebe i više od toga. Ako postoje razlike, one se nalaze u oblicima i u jačini življenja tih zajedničkih obaveza. Načini stvaraju razliku, a ne svrha koja je svima jednaka.«

Franjo Asiški, ne krijući svoje zadovoljstvo zbog Benediktovih riječi, reče: »Zahvaljujem ti, oče. Upravo u doticaju s tvojim redovnicima otkrio sam svoj poziv. Iako idući različitim putem, naučio sam od njih kako smo mi redovnici, živeći zajedno, pozvani spasiti smisao zajedništva unutar Crkve koja bi, gledajući izvana, mogla izgledati samo kao ustanova, ustroj. Uvijek sam mislio da naša bratstva trebaju biti protuotrov protiv otrova sebeljublja koje navodi na pomisao da je vjera osobna stvar. Gledajte. Govorim to iz iskustva. Živeći u zajednici naučio sam prihvatiti razlike, naučio sam suočiti se s

monachos) i na sirijskom *ibidaya*, tako da onaj tko ga izbliza slijedi, postaje *Cristophoros* i dobiva njegovo ime.

¹⁷⁰ EFREM, *Commento al Diatesseron*, u: G. TURBESSI, *Cercare Dio*, Rim 1980., 192.

drugima. Poglavitito sam shvatio da ih trebam. Da, danas više nego ikada prije, zamolio bih one koji dijele naš životni izbor da postanu učiteljima razgovora i svjedocima glavne vrijednosti prijateljstva. Nisi li ti to bio, Ivane Zlatousti, koji si izjavio da se smisao redovničkoga života nalazi u vjernom oponašanju jeruzalemske zajednice gdje su svi imali jedno srce, svaka im stvar bijaše zajednička, gdje su se svi osjećali svjedocima Isusova uskrsnuća, uživali naklonost puka i nitko od njih ne bijaše u potrebi?¹⁷¹«

»U pravu si, istina je«, reče Ivan. »Vjerujem da je zadaća redovničkog života upravo sveopćoj Crkvi posredovati jeruzalemsko iskustvo pokazujući da nije neostvariva zamisao ljubav jednih prema drugima, dijeljenje istih vrijednosti i istoga kruha. Kršćanska vjera nije osobna stvar i zajednica nije nešto što je suvišak i čega bi se moglo odreći. Kažem to i ponavljam: ne živi se za sebe, ne može se biti kršćanima samo za sebe, ne spašava se bez drugih. Bog je onaj tko nas je povezao. Tko to zaboravi poriče svoju narav.«

Atanazije Aleksandrijski (300. - oko 373.), okrenuvši se prema Ivanu koji je postavljen uz njega, reče: »S visine ovoga Trga, čuvši govore papa i gledajući u mnoštvo ljudi koje mi prolazi ispred očiju, imam dojam da je potreba za svetim čak porasla s obzirom na prošlost, ali mi se čini da se traži pojedinačno i bez posredovanja vjerskih ustanova. Nije li istina da danas nastaju tolika posebna bratstva utemeljena na jakoj osobnoj odgovornosti, jednakosti, osjećajnoj jakosti? Upitat ćete se zašto to govorim. Jednostavno je. Kada sam napisao

¹⁷¹ Usp. *Dj 2*, 42-47.

životopis velikog opata Ante želio sam dati odgovor na one potrebe koje su u Crkvi moga vremena bile naročito istaknute. Nakon razdoblja progonstva kada je nastala državna Crkva koja je postala Crkvom mnoštva, bila je potreba podsjetiti da se kršćaninom ne rađa, već postaje. Antin život tada mi se činio kao odgovor onima koji su bili u traženju kršćanstva koje se nije prilagodilo ovome svijetu, prisutno da, ali ne tako pomiješano da bi se shvaćalo samo kao ustanova i stopljeno sa stvarnošću carstva. Ne bi li ovo danas trebala biti zadaća redovnika i redovnica: pokazati da unutar velikog sustava koji nazivamo Crkvom postoji srce koje kuca? Upravo tako. Razmišljajući o Origenovim spisima, slavom moje aleksandrijske Crkve iz Egipta, shvatio sam da su slova Sv. pisma, Kristovo tijelo i Crkva poput odjeće koja prekriva duhovne istine koje se trenutno ne vide. Ako se zadaća svećenika sastoji u tome da iznosi na vidjelo istinu Božje riječi prekrivenu plaštem slova,¹⁷² uloga muževa i žena koji žive prema Duhu sastoji se u iznošenju na vidjelo Kristove tajne skrivene iza njegove ljudskosti i tajne Crkve-zajednice koja se krije iza Crkve-ustanove. Govoreći osobama koje su, poput Ante, izabrale prisnost Kristova nasljedovanja, rekao bih upravo ovako: pozvani ste pokazati duh koji se nalazi iza tvari, trebate vidljivo evanđelje preoblikovati u duhovno,¹⁷³ pozvani ste pokazati da je jedno jednostavno vjerovati u Boga, drugo poznavati ga.¹⁷⁴«

Atanazijeve riječi zbor je jednodušno prihvatio izrazivši se poklikom. Između svih, pak, opat Ante izgledao je zadovoljan

¹⁷² O ovome usp. ORIGEN, *Commento al levitico* I 6-9.

¹⁷³ Usp. ORIGEN, *Commento al Vangelo di Giovanni* I 8.

¹⁷⁴ Usp. ORIGEN, *Commento al Vangelo di Giovanni* XIX 3,16 sl.

na poseban način. Osjećao se ugodno u riječima aleksandrijskog biskupa i reče: »Pogodio si u središte, Atanazije. Rado stan sam da si se prisjetio velikog Origena. Iz tvojih je riječi jasno proizišlo da traženje Boga ne znači okrenuti leđa drugima. Mi koji smo prisutni na ovoj Kolonadi dobro znamo da je tijekom stoljeća, poglavito na Zapadu, nastao raskol između osobnog trapljenja i crkvenog života. Ipak mislim da osobni život koji je upravljen prema samoposvećenju i bez uporišta u čitavoj Crkvi nije u suglasju s evanđeoskom porukom. Ja sâm, kada sam odlučio živjeti poput pustinjaka, nisam izabrao udobnu osamu. Griješe oni koji misle da je osama živjeti za sebe, dok bi ostajanje u zajednici bilo živjeti za druge. No, upravo u trenucima osame možemo se više približiti jedni drugima. Osama ili zajednički život nije nešto savršeno. U trapljeničkoj pustinji postoji također toplina druženja. Glede toga rado se prisjećam odgovora koji je jedan od mojih redovnika dao pustinjaku koji me je želio susresti. Kada je ovaj upitao: 'Gdje je Ante?', odgovoreno mu je: 'Tamo gdje se Bog nalazi, tamo je Ante'.¹⁷⁵ Reci mi, ne bi li tako trebalo biti s onima koji u potpunosti nasljeđuju Krista? Tamo gdje je Učitelj, tamo je učenik.«

»Ako se Učitelj nalazi među odbačenima, potlačenima«, umiješa se odlučno Franjo Paolski, »jasno je da tamo trebamo biti također i mi. Mi smo«, nastavi, »pozvani na slobodu koja nam dopušta biti na strani onoga tko nepravedno pati. Nema mo ništa što bismo izvrgli opasnosti, ništa što bismo branili ili čuvali osim naše vjernosti Kristu i čovjeku. Sjećate li se kada mi je napuljski kralj ponudio zlatnike da bih podigao novi

¹⁷⁵ ATANAZIJE, *Vita di Antonio* 28.

samostan u Napolju? Odlučno sam to odbio, no, budući da je tvrdoglavo zahtijevao, uzeh jedan novčić, razlomih ga pred njegovim preneraženim očima i iz njega briznu krv. Tada uzviknuh: 'Kralju, ovo je krv tvojih podložnika koje ti tlačiš i koja traži osvetu pred licem Božjim'.¹⁷⁶ Zaista bih želio da se današnji redovnici i redovnice prisjete da su pozvani jasno govoriti, uvijek i sa svima.«

»U potpunosti potpisujem«, reče Ante Padovanski. »Potvrđujem da je naša uloga: podići glas u korist onih bez glasa, raskinuti lance koji vežu slabe. No, poglavito treba položiti račun o stvarnosti. Od nas se traži mnogo više nego neplodno sažaljenje na daljinu. Trebamo plakati ne *nad* drugima, nego s drugima. Mislite li da bih se toliko založio u borbi protiv lihvarstva, da nisam osobno ustanovio štetu koju proizvodi? U moje su vrijeme dužnici koji nisu mogli vraćati dug plaćali svojim životom. Na kraju snagom tvrdoglavog nastojanja dobih od Padovanske općine Statut u kojemu se govorilo: 'Godina 1231., 13. ožujak. Nakon zamolbe časnog brata i blaženog Ante, ispovjednika Reda manje braće, ustanovljeno je i zapovjedbano da od sada pa na dalje nitko ne smije biti držan u zatvoru poradi svojih novčanih dugova, kako onih bivših tako sadašnjih ili budućih, u slučaju da bude spreman odreći se svoga imanja'¹⁷⁷. Ne čini li vam se ovo lijepim uspjehom?«

Lujo Bertràn (1526.-1581.), zaštitnik Kolumbije, glavom je odobravao i, uporno gledajući u Ivana di Matha koji mu je

¹⁷⁶ Usp. F. RUSSO, *Francesco di Paola* (natuknica) u: BS V, 1169.

¹⁷⁷ A. GLORIA, *Statuti del Comune di Padova dal sec. XII all'anno 1282*, 178.

bio blizu i koji je toliko učinio za spas robova, reče: »Predragi, vidite kako su me ovdje predstavili. U lijevoj mi je ruci položen samokres pretvoren u križ. Razlog vam je jasan: moje propovijedi protiv kastiljanskih 'conquistadores', koji su ubijali Indiose poradi lakih razloga ili su ih držali na rubu da bi zapriječili njihovu evangelizaciju, stvarale su vrlo veliku neugodnost. Jedan od njih, osjetivši se prozvanim, htjede me ubiti samokresom koji je se čudesno preobrazio u križ.¹⁷⁸ Tada mi je više nego ikada postalo jasno da je moja zadaća braniti one koji su bez obrane jedinim samokresom koji nam je dopušten: križem.«

»Također i ja«, reče Gajetan iz Thiene (1480.-1547.), utemeljitelj teatinaca, »vjerujem da moramo tvrdoglavo nastojati oko društvene uloge koju bi redovnički život trebao danas imati. Nisu li mnoge naše kongregacije rođene s dobro naznačenom praktičnom svrhom? Moja, na primjer, nastala je da bi bila na pomoć bolesnima, siročadi. Da bih potakao veću pravdu, prionuo sam utemeljenju Zalagaonice (1539.) iz čega je kasnije nastala Napuljska banka. 'Služiti patničkom Kristu u siromašnima, budući da on čeka a nitko se ne pokreće': to je moj životni nacrt. Je li danas manje siromašnih nego u prošlosti?! Oblici siromaštva se mijenjaju, ali su siromasi, kako je Isus rekao, uvijek s nama.¹⁷⁹«

Franjo Saleški, slijedeći sa zanimanjem tijekom razgovora, sa žaljenjem primijeti brencanje zvona koja su naviještala približavanje dana. »Treba još prikupiti upute za današnje laike.

¹⁷⁸ Usp. A CARDINALI, *Luigi Bertràn*, u: BS VIII, 342-348.

¹⁷⁹ Usp. *Iv* 12, 7.

Nakon toga ostaje još sastaviti našu poruku. Ne vjerujete li da bismo mogli dovršiti naš razgovor o današnjim redovnicima?«

»Vjerujem da će biti dovoljno«, primijeti Franjo Asiški. »Ne smijemo ih zagušiti savjetima. Govor o našem iskustvu ne smije zamijeniti njihovo. Ne zaboravimo da je također i danas Duh na djelu. Glede poruka i svjedočanstava«, doda, »nastavljam predlagati ono što sam napisao svojoj braći: 'da rabe kratak govor, budući da je Gospodin na zemlji govorio s malo riječi'.¹⁸⁰«

¹⁸⁰ FRANJO ASIŠKI, *Regola bollata IX*.

SVETI LAICI PROŠLOSTI DANAŠNJIM LAICIMA

Tko će nešto reći o laicima«, upita Franjo Saleški.

Josip, Isusov otac, koji je poslije uvodnih riječi ostao u svojoj uobičajenoj šutnji, podignu svoj cvijećem urešeni štap koji je držao u ljevici pokazujući da želi govoriti. »Dopustite«, reče, »da ja budem onaj koji će započeti razgovor o laicima polazeći od jedne činjenice. Pogledajmo okolo. Koliko nas je na ovoj Kolonadi? Ako se izuzmu oni od vas koji su se posvetili mučeništvom, bit će nas uistinu vrlo malo. No, to se razumije. Kada smo bili postavljeni na ovaj Trg, nismo imali vlastitu vrstu svetosti. Pozivam vas pregledati Legende i Djela mučenika koje već tri stoljeća proučavaju isusovci iz Brisela i Amsterdama.¹⁸¹ Pregledajte ih i otkrit ćete da je 96% svetaca koje je Crkva priznala sastavljeno od klerika, svećenika i biskupa, redovnika i redovnica. Danas je stanje nešto promijenjeno, ali - kako dobro znate - ne previše, budući da je novih blaženih i svetih 'laika' nešto više od 20% ukupnog zbroja. Gledajući stvari s visine ne sablažnjavamo se. Gledamo povijest iznutra i dobro znamo da u prošlosti opće mišljenje nije cijnilo laičku vrstu svetosti, koja, dapače, čini se da nije ni

¹⁸¹ Radi se o skupini isusovaca istraživača životopisa svetaca, nazvanima »bolandisti« poradi isusovačkog pisca životopisa svetaca Ivana Bollandusa († 1665.) koji je začetnik ovoga zanimanja. Iz njegova rada dolaze nam *Acta sanctorum*, *Analecta Bollandiana* i *Subsidia hagiographica*.

postojala. Koliki su mislili da se dobar otac ili majka obitelji neće spasiti snagom braka, nego unatoč njemu?! Život u kući ili rad na polju nisu smatrani putem prema svetosti, nego posljedicom grijeha: 'u znoju lica svoga kruh svoj ćeš jesti' (*Post* 3,19). Reći ćete, što učiniti? Treba se prisjetiti da se poziv na svetost ne odnosi samo na neke, budući da je ljubav poziv svakog ljudskog bića.«

Evandelist Marko, koji je u svome Evandelju donio Isusov susret s bogatim mladićem (usp. *Mk* 10, 17-30), reče: »Da se izbjegnju nesuglasice, želio bih pojasniti da nije ispravno na ovome tekstu moga Evandelja utemeljiti razliku između *zapovijedi* koje obvezuju sve kršćane i savjeta pridržanih izabranom staležu. Takvo razlikovanje treba biti shvaćeno unutar različitih povijesnih, društvenih i osobnih okolnosti, no ni ja niti Luka i Matej nismo željeli reći da je svetost pridržana samo za izabranu skupinu. Isusove se riječi, dakle, odnose na sve njegove učenike. Lik bogatog mladića simbolično je uporabljen da bi se pokazala negativna snaga bogatstva. No, od svih, ponavljam, od svih kršćana traženo je odlučno se opredijeliti u slučaju da postoji potreba za tim. Ne traži se od njih da napuste kuću, obitelj, posao, nego Isus svima nalaže da ne okolišaju kada je u pitanju njegovo nasljedovanje.«

Pavao (IV. st.), vojnik i rimski dvorski dostojanstvenik, mučen zajedno s bratom Ivanom za vrijeme cara Julijana, reče: »Uvijek sam mislio da je vjernost Kristu najvažnija stvar u životu. I nije mi bilo potrebno biti klerikom ili redovnikom da bih to shvatio. Pred 'posljednjim stvarima' svi smo jednaki i od svih se zahtijeva ista obveza. Kada bi ovaj obelisk«, reče pokazujući na njega desnicom, »koji je najprije pripadao Ne-

ronovu trkalištu i u središtu je Trga od 1586., mogao govoriti, rekao bi vam koliko je stotina laika više željelo smrt nego beskorisnost života bez Krista. Današnjim laicima, dakle, zajedno s mučenicima koji su ovdje prisutni, rekao bih: 'Svjedoci ste ako slijedite zakone vaše savjesti i ne očekujte da uvijek budu u suglasju s onima općeg mišljenja ili države'. Pojedini su od nas na ovoj Kolonadi«, doda, »bili vojnici koji su služili svome narodu i svome kralju, no kada je od nas zatraženo da izdamo svoju savjest, oduprli smo se po cijenu života. Ti si nam, Marko«, reče okrećući se prema evanđelisti, »to pomogao shvatiti donijevši Isusovu izreku 'podajte caru carevo, a Bogu Božje' (Mk 12, 13-17). Shvatili smo da se može biti carevim građanima, a u isto vrijeme građanima Božjim. Isusove nas riječi, dakle, podsjećaju da država nije nešto savršeno, nego je ograničena, vremenska i privremena, upravo kao što je car samo čovjek. Nitko se ne može staviti na Božje mjesto i uživati prava koja pripadaju samo njemu. Laička politička zadaća može se ostvariti samo uz uvjet da se ne smatra savršenom ni jedna ljudska ustanova i da ona bude upravljena pojedinim osobama nudeći im mogućnost dostići najviši vrh poduhvata, odgovornosti, duhovnog života. Uostalom«, zaključio, »dobro je da se laici prisjete da ne mogu pobjeći iz svijeta, nego ga trebaju iznutra preoblikovati. Ono što današnji ljudi zovu 'zadaća utjelovljenja' poglavito spada na njih.«

Ivan Zlatousti, koji je u svoje vrijeme bio jedan od malobrojnih koji je istakao zadaću laika da teže prema »savršenosti« i koji je bio prvi učitelj bračne duhovnosti, reče: »Iako potvrđujem ulogu laika u izgradnji društva prožetog kršćanskim vrednotama, želio bih podvući da im je život savršenosti otvo-

ren ne manje nego drugima. Prisjećam se onoga što sam kazao u svojim propovijedima: 'Zakoni koje je Isus dao odnose se na sve. Sve zapovijedi zajedničke su nam s redovnicima, izuzevši ženidbu'.¹⁸² Znam da bi mi netko danas, kao i prije 1600 g., mogao reći: 'Ja nisam niti redovnik niti pustinjač, imam ženu i djecu i brinem se o svojoj obitelji'. Ponovio bih mu, dakle, veliki bič naših vremena: 'Vjerovati da je tekst evanđelja pridržan samo redovnicima i pustinjacima, dok ste ustvari vi oni koji više od njih imaju potrebu za tim'.¹⁸³ Nije li možda istina«, nastavi, »da u Crkvi svi primamo iste milosti? U Starom zavjetu ne bijaše tako; sada, naprotiv, svi jedemo od istog tijela, svi pijemo iz istog kaleža, svi molimo kao što moli svećenik. Oblikujemo jedno jedino tijelo i razlikujemo se jedni od drugih kao što se udovi razlikuju od drugih udova.¹⁸⁴«

»S jednom razlikom«, primijeti zamišljeno Katarina Sienaška, »da se udovi tijela uvijek potpomažu i u međusobnoj su ljubavi, dok među kršćanima nije uvijek tako. Kada je glava bolesna, potpomaže je ruka; ako je prst koji je tako malen ud bolestan, glavi se neće gaditi pomoći mu, iako je prva i najčasnija od svih ostalih dijelova tijela. A tako i svi ostali udovi. Ali među vjernicima... Ipak«, nastavi, »nebeski mi je Otac objavio da je u smrtnom životu ljude povezao vezom ljubavi. Želio to čovjek ili ne, on nas je povezao. Ako raskinemo osjećaj ljubavi prema drugome, još smo povezani potrebom. Ovako mi je rekao dobri Bog: 'Želio sam da uporabite ljubav

¹⁸² *Commento al Vangelo di Matteo – Omelia VII.*

¹⁸³ *Commento al Vangelo di Matteo – Omelia II 5.*

¹⁸⁴ Usp. *Commento alla 2 Corinti – Omelia XVIII 3.*

ili u činu srca ili barem u vanjskim činima, tako da ako izgubite osjećaj za nju poradi svoje pakosti, barem ste prinuđeni zbog svoje potrebe rabiti je. Tako se obrtnik utječe radniku, a radnik obrtniku; jedan drugoga trebaju, budući da jedan ne zna raditi ono što zna raditi drugi. Tako klerik i redovnik trebaju svjetovnjaka, a svjetovnjak redovnika; jedan ne može djelovati bez drugoga. I tako je u svakoj stvari.¹⁸⁵ «

Leon Veliki, koji je za vrijeme svoje službe često govorio o Crkvi kao zajednici svetih, reče: »Treba u glavu utuviti misao da su krštenjem svi braća i sestre, bez stupnjevanja sudjelovanja u crkvenom životu. Laici nemaju manje dostojanstvo od svećenika. Kao što sam već izjavio, 'svi oni koji su nanovo rođeni u Kristu znakom križa postaju kraljem i posvećeni su za svećenika pomazanjem Duha, tako da - na stranu posebno služenje povezano s našom službom - svi kršćani koji su duhovno svjesni da su takvi, ne mogu ne priznati da sudjeluju u kraljevskom rodu i u svećeničkoj službi koja se, milošću Božjom, odnosi na sve nas.¹⁸⁶ «

»Osim toga«, umiješa se odlučno Antonino Firentinski, »treba se prisjetiti da kod nas 'onoga tko više ljubi Boga, Bog ga više ljubi i daje mu više od svojih darova. Krist ne gleda ni na muški ni na ženski spol; niti na dob - je li netko dijete ili mlad ili star; niti na plemstvo, ljepotu, bogatstvo ili učenost; niti na dostojanstvo ili odijelo; je li netko kralj, gospodar ili sluga; je li netko biskup ili netko niži iz svećeničkog staleža; niti na odijelo redovnika ili redovnice ili laika; niti jesu li grje-

¹⁸⁵ KATARINA SIENSKA, *Libro della divina dottrina* CXLVIII.

¹⁸⁶ *Omelia IV* 1.

šnici ili su nevini. Pogledajte Mariju Magdalenu koja je postala *apostolica među apostolima*, prvi svjedok i navjestiteljica uskrsnuća jednostavnom činjenicom da je mnogo ljubila.¹⁸⁷ «

»Ako budemo suđeni po ljubavi i ako u Crkvi vrijedi načelo jednakosti i nadopunjavanja«, umiješa se još jedanput Ivan Zlatousti, »laici ne trebaju pripisivati samo svećenicima brigu oko Crkve koja treba biti ljubljena kao naše zajedničko tijelo.¹⁸⁸ Istina je«, nastavi, »da se je Zapadna Crkva previše klerikalizirala, kao što je prije Josip natuknuo; no nemojmo samo klericima pripisivati odgovornost za to. Pojedina zaduženja prešla su na njih radi toga što su se laici povukli. Jednakog sam mišljenja onomu izraženom prije 1600 g.: trebalo bi da je upravno gospodarenje crkvenim dobrima u laičkim rukama, a ne svećeničkim. Naprotiv, događa se suprotno s ishodom da vi, laici, ostajete bez plodova, a Božji svećenici bave se stvarima koje ne spadaju na njih.¹⁸⁹ Budući da imam riječ«, nastavi Ivan, »želio bih reći još jednu posljednju stvar ovome izabranome dijelu Božjega naroda. Pozivam ih da se ne sablazne nad svojim svećenicima i da se zbog toga ne udaljavaju od Crkve. Dok smo na zemlji, pšenica je pomiješana s pljevom. Odjeljivanje jednoga od drugoga spada na Boga, a ne na onoga tko se još nalazi na gumnu. Jednoga sam dana podsjetio moje antiohijske laike da 'krštenje, Kristovo tijelo i žrtva ne bi bili dati ljudima kada bi milost uvijek i posvuda tražila dostojno sredstvo. Bog također djeluje preko nedostojnih i

¹⁸⁷ Iz *Lettere*, u: P. BARGELLINI (uredio), *S. Antonino di Firenze. Pagine scelte* (s uvodom), 136.

¹⁸⁸ Usp. *Commento alla 2 Corinti – Omelia XVIII* 3.

¹⁸⁹ Usp. *Commento al Vangelo di Giovanni – Omelia LXXXV* 4.

krsna milost nije zapriječena poročnim životom onoga tko je podjeljuje. Tko prima sakrament ne mora snositi posljedice grijeha nekoga drugog.¹⁹⁰ Kršćanska zajednica treba biti sredina milosrđa a ne kavez razjarenih životinja koje traže slabe točke drugih da bi ih rastrgli. Iskustvo mi je pokazalo da određene 'krize' u životu svećenika proizlaze iz teškog odnosa s vlastitom zajednicom: s onim tko ga potajno ujeta i ogovara ga kočeći njegovo djelovanje.¹⁹¹ Ne kažem da ne vidim pogriješke koje svećenici čine i da mimo toga prolazim. Ne, ali laički se glas treba čuti s mjerom koja se rađa iz osjećaja. Ovdje vrijeđe Matejeve riječi: 'Sve što želite da ljudi čine vama, činite i vi njima' (Mt 7, 12).«

»Ako mi je dopušteno nešto reći poslije mog velikog duhovnog učitelja«, umiješa se Olimpija Carigradska (361./68. - oko 408.), »ja, laikinja, savjetovala bih muževe i žene svoga staleža da ne žive svoju vjeru na način da su dovoljni samima sebi. Kao što je Terezija prije pripomenula, ovih je dana jaka napast 'uradi sam', odnosno ne vidi se potreba za vođom, čemu smo mi laici na poseban način izloženi. Temeljni je razlog da dio nas ne smatra Crkvu potrebnom i da shvaća vjeru osobnom stvari. Vraćajući se na ono što sam proživjela, rekla bih da mi Ivan Zlatousti nije bio blizu, kako osobno u Carigradu, tako sa sedamnaest pisama koje mi je uputio iz prognostva, da bih više puta pala u razočaranje. On me je podučio dati slavu Bogu u svakoj životnoj prilici.¹⁹² Podsjetio me je

¹⁹⁰ *Commento alla 1 Corinti – Omelia VIII 1.*

¹⁹¹ Usp. IVAN ZLATOUSTI, *Commento al vangelo di Matteo – Omelia XXXII 6.*

¹⁹² Usp. IVAN ZLATOUSTI, *Lettera VIII. A Olimpia.* Usp. također *Lettera LXXXIII. A Olimpia.*

da smo još na putu i da put ne možemo zamijeniti odredištem.¹⁹³ Protiv napasti da se ne napreduje poradi pogriješaka koje se ponavljaju, napisala mi: 'Ako mi ponovno ponoviš: Željela bih, ali nemam snage za to, ponovno ću ti i ja ponoviti da su to isprike i izgovori. Pometi troskot žalosti i budi mirna: zamijeni takav osjećaj s ljubavlju koju ti donosimo.'¹⁹⁴ Koliko me je puta pozvao da pobijedim ožalošćenost koja me je čvrsto držala pokazujući mi razloge za dubokom i dugotrajnom radošću koja će mi također donijeti i tjelesno dobro.¹⁹⁵ Nakon moga ustrajanja u obeshrabrenosti s ljubavlju mi je zaprijetio da više neće sa mnom razgovarati. Čuvam u srcu«, reče okrenuvši se Ivanu, »izričaje koje je tada izustio: 'Nikada nisam prestao i neću prestati govoriti, da je jedina tužna stvar grijeh.'¹⁹⁶ Onome tko ne čini zlo samome sebi, nitko drugi neće moći nauditi.¹⁹⁷ Osim toga«, nastavi Olimpija, »naučio me je 'imati dubinski pogled na stvari', pokazujući mi da duhovni život ne nosi sa sobom posebne obveze, već se može gajiti i u bilo kojoj sobi u kući, pa i u spavaćoj sobi.¹⁹⁸ Moje iskustvo to kaže, nisu to prazne riječi. Zbog toga bih rekla današnjim lai-

¹⁹³ Usp. IVAN ZLATOUSTI, *Lettera X. A Olimpia.*

¹⁹⁴ Usp. IVAN ZLATOUSTI, *Lettera LXXII. A Olimpia.*

¹⁹⁵ Usp. IVAN ZLATOUSTI, *Lettera CCXXXIX. A Olimpia.* U ovome djelu pozivi na pobjeđivanje ožalošćenosti pridruženi su liječničkim mišljenjima o uzajamnom utjecanju psihe i tijela. Glede poziva na pobjeđivanje ožalošćenosti usp. također *Lettera VI. A Olimpia; Lettera LXXII. A Olimpia; Lettera LXXX. A Olimpia;* itd.

¹⁹⁶ IVAN ZLATOUSTI, *Lettera LXXX. A Olimpia.*

¹⁹⁷ Usp. IVAN ZLATOUSTI, *Lettera CCXXXIX. A Olimpia.*

¹⁹⁸ Usp. IVAN ZLATOUSTI, *Lettera CXLI. A Olimpia.* Vidi također *Lettera CCIII. A Olimpia.*

cima i laikinjama, poglavito mladima: tražite tko vam može pomoći. Odgovarajuća osoba, bilo muškarac ili žena, postoji, ali ako ne učinite napor da je pronađete, ostat ćete utopljeni u ožalošćenost i osamljenost i nećete živjeti u potpunosti korist i radost da ste Crkva, tj. sredina zajedništva gdje se poglavito računa su-djelovati, su-dijeliti, su-patiti, su-slaviti.« Olimpija tako završi svoje razmišljanje.

Sada je Franjo Saleški, voditelj skupštine, preuzeo riječ: »Prijatelji i prijateljice, vidim da bi naš razgovor i savjeti za današnje muškarce i žene mogao dugo potrajati. Mnogi od nas nisu sudjelovali, no znam da bi iz riznice svoga iskustva mogli izvući promišljanja koja bi pružila radost svima nama i snagu i mudrost onome tko prolazi ovim Trgom.«

»Istina je«, reče Timotej (I. st.), Pavlov učenik koji se nalazi na južnom pravom kraku Kolonade, gotovo nasuprot Franji Saleškom. »Vjerujem da iznosim mišljenje onih koji nisu sudjelovali govoreći da iznesena iskustva i riječi uživaju zajedničku suglasnost. U njima se dobro pronalazimo. Uostalom, kako je to tvrdio moj učitelj Pavao, s onu stranu onoga što još možemo reći, dostatno je da Isus Krist bude navješćivan i da ljudi dođu do spasenja i do spoznanja istine (1 Tim 2, 4).«

»A poruka za muškarce i žene trećeg tisućljeća?«, upita Franjo Saleški. »Skupili smo gradivo za sastaviti je, ali još nije sastavljena. Zatim, kako im je objaviti? Glede vremena, više ga nemamo. Ukratko«, reče, »prvi vjernici doći će u baziliku sv. Petra i mi ćemo uobičajeno biti suzdržljivi, ograničivši se na slušanje i na gledanje s visine.« Franjin upit nije mnogo uznemirio skupštinu. Istina, ni Franju. Ipak, kao voditelj razgovora smatrao je opravdanim postaviti upit.

Katarina Sienska preuze riječ: »Predragi, da smo ovdje to je zbog toga što smo imali povjerenja u Božju Providnost. Želite da nam ne pritekne u pomoć upravo sada? 'Ona će providjeti i providjet će do posljednje potrebe i čovjekova zdravlja, na mnoge i različite načine.'¹⁹⁹ Dovoljno je nadati se i čekati.«

Tek što je završila govoriti, širom se rastvori prozor papinskog boravišta. Praćen općim divljenjem ukaza se Papin lik. Trg bijaše potpuno prazan. Obraćajući se svecima, reče: »Znate da se ponekad zaustavim pokraj ovoga prozora da bih motrio ljude koji tamo dolje prolaze. Ostajem u sjeni da ih ne bih uvjetovao svojim prisustvom, upravo onako kako to vi činite. Poslije jučerašnjeg dana tako nabijenog osjećajima bilo mi je nemoguće spavati. Zbog toga sam, dakle, ostao ovdje u polusjeni i slušao vaš razgovor. Darovali ste mi prekrasnu noć učinivši čak da zaboravim veliko breme bolova koji me pritišću. Slušajući vas kako govorite shvatio sam koliko ste dragocjeni za Crkvu. Toliko dragocjeni da ne smijem odbaciti riznicu iskustava i savjeta koje ste mi povjerali, bez da ste to opazili. Dakle, trebali ste glas koji će stići do svih ljudi? Nudim vam svoj. Prenijet ću vašu razmišljanja i prijedloge u encikliku koju bih želio nazvati 'Sveci i svetice Božje svojoj braći i sestrama koji su još na putu'. Kao što je netko rekao, bit ćete to vi, 'prošlost' - ali može li se govoriti o 'prošlosti' kada se živi u Bogu?! - oni koji će osvjetliti i upraviti sadašnjost. No sada je«, reče, »dobro završiti govor. Ne bih želio da netko, vidjevši

¹⁹⁹ KATARINA SIENSKA, *Il libro della divina dottrina CXXXVI*. Ovaj tekst također nosi ime *Dialogo della divina Provvidenza* poradi posebnih otkrića o Božjoj brizi za čovjeka koje Katarina ovdje iznosi.

me ovako, pomisli da Papa razgovara sam sa sobom na glas i osim toga na prozoru! Hvala, prijatelji i prijateljice. Neka je hvaljen Isus Krist.«

Prozor se zatvori i Trg se polagano poče bojiti ružičastom svjetlošću koju mu sunce velikodušno daje ujutro i uvečer. Vjernici su stizali pojedinačno, upućujući se užurbano prema bazilici. Nije izgledalo da imaju vremena i želje gledati okolo. Ipak, jedna među njima, jedna djevojka, zaustavivši se na trenutak, podignu pogled prema kipovima na Kolonadi i reče sama za sebe: »Kako bi bilo lijepo kada bi ovi sveci i danas govorili.«

ABECEDNI POPIS SVETACA SPOMENUTIH U RAZGOVORIMA

Agata. Mučenica u Kataniji, vjerojatno za vrijeme Decijeve progona (251.). Prema predaji, odbacila je ljubavne ponude Kvintinijana koji je bio gradski upravitelj. Za kaznu je povjerena svodnici javne kuće, ali je zadržala svoju čistoću. Dok je bila podvrgnuta mukama, da bi je prisilili odbaciti kršćansku vjeru, odrezane su joj grudi. Najstarije svjedočanstvo o njezinom čašćenju potvrđeno je preuzimanjem njezina imena u rimski Kanon. Papa Simaho (498.-514.) posvetio joj je baziliku u Rimu na cesti Aurelia. Njezino »postavljanje« na 5. veljače spominje gerominianski životopis mučenika (VI. st.).

Albert Veliki (1193.?-1280.). Sin viteza iz Bollstadta (Ulm). U Padovi je 1223. ušao u dominikanski red. Pet godina kasnije započeo je poučavanje u različitim školama Reda. U Parizu je 1243./44. dobio naslov učitelja bogoslovlja. Nakon što se premjestio u Köln nastavio je s poučavanjem, te mu je učnikom bio i Toma Akvinski. Izabran je za biskupa Regensburga (1260.), ali je samo nakon dvije godine dao ostavku i bio zadužen propovijedati križarski rat. U Kölnu je proveo posljednje godine svoga života. Čovjek vrlo nadaren i spretan na različitim poljima znanja (*Doctor universalis*), izvršio je veliki utjecaj na spekulativnu mistiku Maistera Echkarta i drugih srednjovjekovnih pisaca.

Anastazije Magundat († 628.). Čarobnjakov sin. Vojnik u vojsci Cosroe II. Perzijsko preuzimanje Kristova križa pobudilo je njegovo zanimanje za kršćanstvo. Kršten je 620. u Jeruzalemu i postao redovnikom u obližnjem Anastazijevom samostanu koji je napustio sedam godina kasnije poradi jednoga viđenja. Uhapšen je u Cezareji i odveden u Perziju gdje je najprije mučen, a zatim obješen zajedno s ostalih 70 kršćanskih ratnih zarobljenika.

Ante, opat (250. - oko 356.). Rodili su ga imućni roditelji u Egiptu. Nakon njihove smrti, kao osamnaestogodišnjak, preuzeo je brigu za svoju sestru. Nakon što je za vrijeme bogoslužja čuo Isusove riječi (*Mt* 19, 21 i *Mt* 6, 34), odlučio se za korjenitu promjenu života posvećujući se potpuno trapljenju najprije u okolici vlastitog mjesta, a mnogo kasnije u jednome grobu gdje je ostao 20 godina. Na kraju se premjestio na jedno zabačeno brdo, nedaleko od Crvenog mora. Njegov je primjer nadaleko odjeknuo nakon što je Atanazije o njemu napisao djelo *Vita*. Smatran je ocem pustinjaštva i svakog oblika redovničkog života. Umro je u visokoj starosti.

Ante Padovanski (1195.-1231.). Rođen u Lisabonu. Ferdinand (krsno ime) je slijedio redovnički poziv ušavši među kanonike iz Coimbra (1212.). Prešao je franjevcima 1220. u Svetom Anti iz Livaresa, uzevši ime mjesnog zaštitnika. Bio je pun želje otići u Afriku da bi podnio mučeništvo, ali je morao promijeniti svoje namisli zbog bolesti. Sudjelovao je na kapitulu Manje braće u Asizu 1221., susrevši tamo Franju. Zapažen na Brdu sv. Pavla po daru govorništva, zadužen je za

propovijedanje protiv krivovjeraca. Vršio je svoju službu u sjevernoj Italiji, na Siciliji i u južnoj Francuskoj. Franjo ga je 1224. odredio za prvog učitelja bogoslovlja u Redu. Njegovo propovjedničko djelovanje proizvelo je stvarne promjene u vjerskom i društvenom životu njegova vremena. Sačuvane su dvije zbirke njegovih propovijedi. Svetim je proglašen već 1232., a 1946. proglašen je *crkvenim naučiteljem* («Doctor evangelicu«).

Antonino Firentinski (1389.-1459.). Sin bilježnika iz Montughi. Pod utjecajem Ivana Dominici stupio je u dominikanski red živeći na različitim mjestima. Od 1432./35. sve do 1446. bio je generalni vikar dominikanaca opservanata na jugu Apenina, a 1445. izabran je za firentinskog nadbiskupa. Proglašen je svetim 1523. Promicao je unutar reda razvoj strogog održavanja Pravila. Pokazao se primjernim biskupom, mudrim, uspješnim u dušobrižništvu. Iza njega su ostali različiti spisi i gradivo za propovijedanje. Važno je njegovo djelo *Summa theologica moralis* (1440.-1453.).

Apolonija Aleksandrijska († 248.). Djevica i mučenica. Vijesti o mučeništvu ove djevice prenio nam je Dionizije, aleksandrijski biskup (Euzebije, *Storia Ecclesiastica* VI 41, 7). Udarana je u čeljust tako da su joj izbijeni zubi, nakon čega su joj zaprijetili da će živa biti spaljena ako se ne odrekne vjere. Iskoristivši trenutak slobode svojevoljno je skočila u plamen. »Muka« je nakon toga predajom raširena. S Istoka se njezino štovanje proširilo po Europi. Drži je se zaštitnicom zubara, te je zazivaju oni koji pate od bolova zubi.

Atanazije Aleksandrijski (295.-373.). Rođen u Aleksandriji. Đakon i tajnik biskupa Aleksandra, sudjelovao je na Nicejskom saboru (325.). Naslijedio je Aleksandra (328.), više puta otjeran u progonstvo zbog čvrste vjere u Kristovo božanstvo potvrđeno u Niceji. Napisao je mnogobrojne spise koji su dobrim dijelom upravljani obrani njegovih teoloških uvjerenje zbog kojih je morao mnogo trpjeti. *Život* opata Ante koji je napisao doprinio je da se na Zapadu proširi pustinjački i redovnički način života. Na mjestu poglavara dvojezične Crkve (grčke i koptske) znao se prilagoditi stvarnosti svoje Crkve koja se nalazila među različitim narodima i uljudbama. Slavi se 2. svibnja.

Benedikt Nursijski (480. – oko 547.). Otac je zapadnog redovništva i pisac najznačajnijeg Pravila na Zapadu. Obavijesti o njegovu životu crpe se iz *Razgovora* pape Grgura Velikog. Učio je slobodne vještine u Rimu. Nakon svoga »obraćenja« proveo je tri godine u pećini u Affile, blizu Subiaco. Imao je kratko iskustvo opata u jednome mjestu u tome području. Odatle se vratio u Subiaco utemeljivši ustrojen oblik redovničkog života koji je prenio u Montecassino (520./530.). Upravo je tu Benedikt napisao svoje Pravilo preuzimajući novi način života u europskoj uljudbi nakon zalaza rimske uljudbe. Pavao VI. proglasio ga je zaštitnikom Europe (1964.).

Bernard iz Clairvauxa (1090.-1153.). Rođen kod Dijona. Zajedno s Robertom, Stjepanom i Alberikom otac je Cistercitskog reda. Opat je opatije Clairvaux sa samo 25. godina. Tra-

ženi savjetnik, često je napuštao mir samostanskog života da bi se posvetio najtežim političko-religioznim pitanjima svoga vremena. Po nalogu pape Eugena III., svoga nekadašnjeg učenika, propovijedao je Drugu križarsku vojnu (1147.-1149.). Odbio je biskupske stolice u Milanu i u Genovi ostajući duboko usidren u redovnički život. Duhovni vođa, kao što to svjedoči njegovih 497 vjerodostojnih pisama koja su doprla do nas, ostavio je bezbrojne govore tumačenja Svetog pisma i bogoslužja koji spadaju u povijest redovničkog bogoslovlja koje poglavito teži za iskustvom Božje tajne. Drži se ocem zaručničke mistike Srednjeg vijeka. Umro je u Clairvaux 1153., a Aleksandar III. 1174. proglasio ga je svetim.

Bonaventura iz Bagnoregia (1221.-1274.). Rođen u Bagnoregio kod Viterba, najprije je pohađao školu umjetnosti u Parizu gdje je ušao u Franjevački red (1243.) postavši svećenikom. Doktoriravši bogoslovlje uzet je u zbor pariških učitelja zajedno s Tomom Akvinskim. Nakon što je izabran za generala Reda ostao je na toj dužnosti sve dotle dok ga Grgur X. nije imenovao kardinalom pozvavši ga u Rim da bi surađivao na II. lionskom saboru i na pokušajima ujedinjenja s Grcima. Umro je u Lionu 14 dana poslije ujedinjenja za koje se zalagao. Siksto V. proglasio ga je 1588. *crkvenim naučiteljem*. S Tomom je bio jedna od najistaknutijih ličnosti skolastike razvijajući u najvećoj mogućoj mjeri misao Franje Asiškoga.

Bruno iz Chartresa (1030./35.-1101.). Pripadao je obitelji Hartefaust. Učio je u Reimsu i zaređen za svećenika u Köl-

nu. Postao je 1057. odgovornim za Školu pripojenu katedrali u Reimsu i za učenika imao budućeg papu Urbana II. Zbog sukoba s biskupom Reimsa, morao je napustiti grad. Vratio se kada je Grgur VII. biskupa skinuo sa službe. Priljen među benediktince (1083.) uspio je utemeljiti pustinjско obitavalište u Sèche-Fontaine. Prihvativši poziv biskupa Huga iz Grenoblea sa šestoricom svojih drugova nastanio se u brdovitom kraju, blizu Grenoblea, nazvanim »Chartreuse«. Ovdje se razvila prva Kartuzija: molitveno mjesto okruženo pojedinačnim sobicama. Jedan njegov bivši učenik, postavši papom, zaželio ga je u Rimu za savjetnika (1090.). Nakon što je dobio dopuštenje vratiti se pustinjačkom životu, povukao se u Pulju utemeljivši novu Kartuziju (Toranj). Tu je umro 6. listopada 1101.

Cecilija. Jedan od likova sedam mučenica spomenutih u rimskom Kanonu. Svetičino čašćenje susreće se već od polovice V. st. kada joj je u Trasteveru (Rim) posvećena jedna bazilika. Njezino čašćenje prošireno je na sve strane imajući početak u »Muci« u kojoj je Cecilija predstavljena kao uzor kršćanske djevice. U VIII. st. u antifonu za svetičino slavlje uveden je izričaj »cantantibus organis Caecilia virgo soli Domino cantabat«. Polazeći od ovoga teksta svetica je od kasnog Srednjeg vijeka proglašena zaštitnicom svete glazbe, glazbenika i proizvođača glazbala. Njezin spomen 22. studenog slavljen je već 546. kako to vidimo u *Liber pontificalis*.

Celestin V. (1209./10.-1296.). Petar iz Morrone rođen je u Molizama u seljačkoj obitelji. Povukavši se u pustinjački ži-

vot, privukao je sebi drugove utemeljivši pustinjačku zajednicu koju je Grgur X. ujedinio u benediktinski Red (1275.). Iako slabog znanja, uspjelo mu je razviti pustinjačku ustanovu koja se iz Abruca proširila u Pulju i Rim. U međuvremenu je narastao i glas o njegovoj svetosti. Budući da kardinali nisu bili suglasni u izboru pape, konklave su trajale beskrajno. To je navelo Karla II. Anžuvinca da predloži ime Petra iz Morrone koji je zatim posvećen i ustoličen u Aquili. Celestin se premjestio s papinskim dvorom u Napulj, ali ga nije uspio dovesti u red. Svjestan da ne može vladati zbog stanja koje se stvorilo oko njegova imenovanja 13. prosinca 1294. dao je ostavku pred kardinalskim zborom. Bio je pod nadzorom novoga pape Bonifacija VIII. (Benedikt Caetani), u lipnju 1295. premješten je u Anagni, u zamak Fumone gdje je umro 19. svibnja 1296. Klement V. proglasio ga je svetim (1313.), ubrzo je postao objekt eshatoloških spekulacija («andeoski papa posljednjih vremena»), te je također i danas predstavljan kao alternativni lik krutom crkvenom ustroju.

Dominik Guzman (1170.-1221.). Pripadao je plemenitaškoj obitelji Guzman. U Palenciji je učio mudroslovlje i bogoslovlje. U 25. godini postaje članom kaptola u Burgo de Osma. Prijateljuje s biskupom Diegom di Azevedo, na zajedničkom putovanju u Rim (1206.) došao je u doticaj s valdenzima i albigenzima koji su bili prisutni u južnoj Francuskoj, opazivši neuspjeh misije protiv krivovjernih. Slijedeći primjer albigenza utemeljio je, zajedno s Diegom, kod Tuluza vjervjesničku postaju podignutu prema načelu nasljedovanja apostola u siromaštvu i u putovanju (1206.). Nakon Diegove

smrti utemeljio je zajednicu propovjednika u Tuluzi (1215.) pozivajući se na Augustinovo pravilo i stavljajući u temelj nove redovničke obitelji obvezu učenja i siromaštva. Bio je prvi utemeljitelj jednoga Reda koji je tražio da netko temeljno i sustavno uči ako želi ići propovijedati. Njegov se red brzo proširio po Francuskoj, Španjolskoj, Italiji, Mađarskoj, Njemačkoj, Engleskoj. Papa Honorije III. 1216. dao mu je papinsku potvrdu. Dominik je umro 1221. u Bologni, a svetim ga je proglasio Grgur IX. 1234.

Efrem Sirac (306. - oko 373.). Rodio se u Nisibisu u kršćanskoj obitelji. Kao mladić pao je pod utjecaj isposnika postajući *sin saveza*, tj. isposnik koji živi u svijetu, povezan s Kristom zavjetom čistoće i uzdržavanja. Znamo da je bio đakon. Prijateljski povezan s biskupom Jakovom, s njim utemelji bogoslovnu školu koju je vodio sve dok je grad bio u Rimskom carstvu. Kada je prešao pod vlast Perzijanaca, Efrem se premjestio u Edesu (današnja Urfa) gdje je nastavio naučavanje tumača Sv. pisma. Različita su djela koja mu se pripisuju: govori, ali poglavito veliki broj hvalospjeva o različitim pitanjima kršćanske vjere. Najpoznatiji su hvalospjevi Majci Božjoj. Proglašen je *crkvenim naučiteljem* 1920.

Elizabeta Portugalska (1269./70.-1336.). Kćer Petra, budućeg aragonskog kralja, još kao dvanaestogodišnjakinja udala se za Dionizija, portugalskog kralja. Podnosila je samozatajno velike poteškoće i trudila se ukloniti razmirice koje su nastale u krugu obitelji i kraljevstva. Nepravедno smatrana dijelom urote svoga sina Alfonza protiv muža Dionizija, njezi-

na su dobra bila zaplijenjena, a ona sama prognana za određeno vrijeme. Razvila je živu vjerovjesničku i dobrotvornu djelatnost utemeljujući crkve, samostane i bolnice. Nakon što je ostala udovicom (1325.), postala je franjevačkom trećaricom.

Euzebije Verčelski (oko 300. - oko 371.). Uveo je kao prvi biskup Zapada zajednički život za svoje svećenstvo. Promicao je naučavanje Nicejskog sabora i zbog toga ga je progonio prijatelj arijevac car Kostancije I. koji ga je prognao u Palestinu, Kapadociju i u Tebu. Nakon što se vratio u biskupiju zajedno s Ilarijem iz Poitiersa dao se na iskorjenjivanje arijanizma. Njegovo »postavljanje« na 1. kolovoza spominje gerominijanski životopis svetaca (VI. st.).

Fabijan, papa i mučenik (III. st.). Rimljanin. Bio je rimski biskup 236.-250. Promicao je učvršćenje i razvoj Crkve. Podijelio je rimsku kršćansku zajednicu na sedam dijelova povjerivši ih sedmorici đakona. Naročitu pozornost posvećivao je grobljima. Kao čovjeka istaknute osobnosti, spominjao ga je Ciprijan i Novacijan. Obraća mu se Origen u jednom opravdavajućem spisu (Jeronim, *Lettera* 84 10). S Fabijanom je lik rimskog biskupa stekao toliki ugled da je zabrinuo cara Decija za vrijeme kojega je mučen. Pokopan je u Kalistovom groblju.

Fabiola, rimska plemkinja († 399.). O njoj nas izvješćuje Jeronim u *Lettera* 77. Nesretno udata, rastavila se od muža da bi se ponovno udala. Poslije smrti drugog muža posvetila se javnom pokorničkom životu pomažući potrebne. Išla je u Je-

ruzalem i u Betlehem gdje je upoznala Pavu i Jeronima. Barbarske prijetnje prisilili su je da se vrati u Rim. S Jeronimom je održavala živo dopisivanje o bogoslovnim pitanjima. Vrlo su značajna djela *Lettera* 54 i 78.

Filip Neri (1515.-1595.). Rođen u Firenci. Nakon što se premjestio u Rim (1534.) učio je mudroslovlje i bogoslovlje na Sapienzi i kod augustinaca. Postavši svećenikom (1551.) dao se na ulično vjerovjesništvo, posvetivši se, između ostaloga, služenju bolesnih i siromašnih hodočasnika. Sa skupinom prijatelja utemeljio je oratorijance koji su 1575. zadobili papinsko priznanje pod nazivom »Oratorijanska kongregacija«. Mističkom iskustvu pripojio je izvanrednu sposobnost ljudskoga ophođenja. Dok je još bio živ, Rimljani su ga častili kao »apostola Rima«. Preko Bratovštine je promicao nove oblike umjetnosti i uljudbe. Duhovni vođa i vjeroučitelj cijenjen u Rimu u 16. st., znao je povezati traženje Boga s jakim smislom za veselje. Značajka je njegova dušobrižničkog djelovanja traženje ljudi u njihovoj osobnoj sredini i obveza približiti ih Bogu. Svojim višestrukim djelovanjem na odlučujući način sudjelovao je u katoličkom preustrojstvu.

Franciska Rimska (1384.-1440.). Pripadala je rimskoj plemićkoj obitelji Bussa de'Leoni, bila udata za Lorenza de'Ponziani. Nakon gubitka djece i muža, utvrđena u vjeri, posvetila se dvorenju siromašnih i bolesnih liječeći u svojoj vlastitoj kući zaražene. Obdarena viđenjima, utemeljila je Oblate u Tor de'Specchi (1425.) među kojima je živjela sve do smrti.

Franjo Asiški (1181./82.-1226.). Sin Petra Bernardone i Pike, rođen u Asizu i na krštenju primio ime Ivan, iako ga je otac nakon toga zvao Franjo. Živahan mladić, nadaren i vrlo osjetljiv, određeno je vrijeme slijedio viteški uzor koji napusti poradi doticaja s križem u sv. Damjanu i s gubavcima u okolici. Očinskog se nasljedstva odrekao 1206. Pridruživši se skupini drugova i uz potporu asiškog biskupa, s njima se predstavio papi Inocentu III. da bi dobio dopuštenje živjeti u siromaštvu i da bi kao laici propovijedali pokoru (1210.). Skupini se 1212. pridružila Klara. Otišavši 1219. u Egipat susreo je sultana Melek el Kamila. Nakon što se vratio u Italiju 1221. napustio je upravljanje Redom. Na brdu Averna primio je Isusove rane (1224.). Umro je dvije godine poslije u Porziuncoli kod Asiza (1226.). U Franjinoj duhovnosti sržna je misao Isusovo čovječstvo, viđeno poglavito u dvije tajne, utjelovljenja i muke. Njegova molitva ima posebnu značajku koja se sastoji u sveukupnosti i u otkriću bratstva/sestrinstva svih stvorenja. Odavde proizlazi stav proniknut životnom radošću u doticaju sa stvorenjima smatranima znakom Božje ljubavi.

Franjo Borgija (1510.-1572.). Rođen u Gandiji u plemićkoj obitelji Borgia, nakon majčine smrti poslan je u Saragozu k ujaku nadbiskupu koji se brinuo za njegov odgoj. Prešavši u službu Karla V. oženio se Eleonorom de Castro. Rana smrt žene s kojom je imao osmero djece bila je odlučujuća za njegov život u vjerskom smislu. Uza sve to bio je imenovan potkraljem Katalonije. Primljen je u Družbu Isusovu 1546., iako potajno, ostajući vojvodom Gandije sve do 1551. U ovom uglednom stanju dobio je papinsko odobrenje za Vježbe sv. Ignaci-

ja. Zaređen je za svećenika (1551.), a 1554. postao je generalnim povjerenikom Družbe za Španjolsku i Portugal doprinoseći njezinu ustroju u ovim krajevima i u američkim misijama. Izabran za isusovačkog generala (1565.) promicao je razvoj Družbe i utemeljenje kuća za novicijate u različitim provincijama. Umro je u Rimu 1572.

Franjo Ksaverski (1506.-1552.). Apostol Indije i Japana. Rođen u Xavieru (Pamplona) u plemićkoj obitelji. Poslan na učenje u Pariz (1525.), upoznao je Ignacija Loyolu dijeleći s njim namisao i oblik života zajedno s drugom šestoricom drugova. Po nalogu portugalskog kralja poslan je u Indiju kao Papin izaslanik (1542.). Iz Goie je odlazio u različite indijske krajeve razvijajući veliko djelo privođenja kršćanstvu. Godine 1549. s dvojicom subraće i tri mjesna kršćanina otvorio je misiju u Japanu. Tu je prepoznao potrebu jakog prirođenja s mjesnom uljodbom i žurnosti stupanja u doticaj s učenim mjesnim osobama. Nakon što se vratio u Goiu (1552.), sv. Ignacije ga je imenovao provincijalom nove indijske provincije. Umro je u uzaludnom pokušaju da ode u Kinu. Bio je nadaren organizacijskim sposobnostima, vedrim pogledom na život i ustrajnošću, no poglavito se istakao svojim naporom približavanja različitim uljodbama s kojima je dolazio u doticaj.

Franjo Paolski (1416. ili 1436.-1597.). Rođen u Paoli (Kalabrija). Njegov odgoj roditelji su povjerali franjevcima. Sa samo 15 godina napusti samostan izabirući živjeti kao pustinjač u teškom isposništvu. Priljev drugova željnih da s njim

podijele život naveo ga je da u Cosenzi sagradi samostan i crkvu (1454.). Red je dobio ime Isposnici sv. Franje Asiškoga, a zvani su također i Najmanji; Pravilo im je odobrio Siksto IV. (1474.). Obdaren darom čudesa i proroštva, u poslušnosti papi, poslan je umirućem francuskom kralju Luju XI., kojega nije ozdravio, ali ga je pripremio na smrt. Od tada je živio u Francuskoj gdje je umro 2. travnja 1507. Red koji je Franjo utemeljio, unatoč strogosti, brzo se proširio Italijom, Francuskom, Španjolskom i Njemačkom.

Franjo Saleški (1567.-1622.). Rođen u dvorcu Sales, blizu Thorensa (Savoia). U Parizu je učio pravo i bogoslovlje. Ušavši u vjersku duhovnu muku, obilježenu strahom od osude, pred Gospinim kipom vratio je povjerenje u Božju ljubav. Nastavio je svoje učenje prava u Padovi 1589.-1591. Mimo očeva htijenja zaređen je za svećenika i dao se na vjerovjesničko djelovanje u pretežno kalvinističkom kraju, u okolici Ženevskog jezera. Izabran je za pomoćnika ženevskog biskupa 1599., naslijedivši ga tri godine kasnije. Trudio se izvršiti odluke Tridentinskog sabora u svojoj biskupiji koju je neumorno obilazio. Na jednom od svojih putovanja upoznao je Ivanu Francisku di Chantal kojoj je postao prijateljem i duhovnim vođom. S njom je utemeljio Red sestara od Marijina pohoda. Pozivan često izvan biskupije zbog propovijedanja, poglavito protiv kalvinističke nauke, umro je od srčanog udara na jednom od svojih putovanja. Poznat po strpljivosti, blagosti i podnošljivosti, vrlinama koje nisu spadale u njegovu prirodnu narav, ostavio je važne spise (*Filotea*, *Theotimus*,...) koji su mu priskrbili naslov *crkvenog naučitelja* (1877.).

Gajetan iz Thiene (1480.-1547.). Rođen u Vicenzi. Učio je pravo, pronašavši nakon toga posao na papinskom dvoru za vrijeme Julija II. Postao je svećenikom 1516. Pod utjecajem obnoviteljskih krugova u sjevernoj Italiji, zajedno s trojicom drugova, među kojima je bio i budući papa Pavao IV. 1524. utemeljio je Red redovničkih svećenika (teatinci) da bi promicao crkvenu obnovu. Djelovao je u Rimu, Veneciji i Napulju. Svetim je proglašen 1671.

Grgur Nazijanski (329./30. - oko 389.). Rođen u Nazianzu (Kapadocija), Grgur je poslan na učenje u Cezareju Palestinsku, Aleksandriju i Atenu. Ondje je sklopio prijateljstvo s Bazilijem. Vrativši se u domovinu bio je kršten i - po želji mjesne zajednice, a na svoju štetu - za svećenika ga je zaredio otac, nazijanski biskup. Poradi zapovijedenog i podnesenog ređenja, Grgur pobježe, ali se nakon toga vratio u Nazianz pravdajući svoje udaljavanje velikim poštovanjem prema svećeničkoj službi. Kada je Bazilije, već biskup Cezareje, spoznao da je umanjen njegov političko-vjerski utjecaj poradi podjele koju je želio arijski car Valent i koja je na dvoje dijelila Kapadociju, izgledalo je posve prirodnim uteći se prijatelju Grguru da postane biskupom. Sjedište koje mu je dodijeljeno bijaše maleno seoce koje nikada nije posjetio: Sasima. Pod prijateljevim pritiskom Grgur je prihvatio i dopustio da ga posvete za biskupa (372.), no nakon jednoga vremena zlopamćenje prema Baziliju za kojega je smatrao da ga je iskoristio poradi političkih probitaka, prasnulo je u silovita žestoka napadanja. Nakon što se vratio u Nazianz, postao je očevim pomoćnim biskupom. Nakon njegove smrti (374.) prihvatio je pozive koji su mu stizali s raznih strana da vodi malenu nearijansku

katoličku zajednicu (nicejsku) koja je ostala u Carigradu. Kada je na prijestolje stupio nicejski pristalica Teodozije I. (378.), Grgur je postao carigradski biskup (380). Davši ostavku vratio se u Nazianz gdje je umro oko 389.

Ignacije Antiohijski (I./II. st.). Antiohijski biskup u prvim godinama II. st., Ignacije je pao žrtvom progonstva proizročnog možda strašnim zemljotresom koji je razorio grad 13. prosinca 115. Prebačen u Rim da bi tamo bio ubijen, tijekom putovanja došao je u doticaj s različitim kršćanskim zajednicama od kojih je nekima nakon toga slao pisma. Iz njih se može isčitati prilično istovrsna slika Crkava toga vremena. Kršćanske su se zajednice nalazile u izravnoj suprotnosti sa Židovima-kršćanima koji su naviještali povratak k opsluživanju Zakona. Kristov lik i djelo opasno su dovedeni u pitanje oblikom doketizma koji niječe utjelovljenje. Unutar Crkvi dolazi do raskola i podjela koje, posljedično, dovode do naglašavanja lika biskupa kao jamca i vidljivog znaka jedinstva, olakšavajući tako prijelaz na shvaćanje Crkve u monarhijskom obliku (monarhijsko biskupstvo) što se još nije posvuda potvrdilo. Za Ignacija biskup, kao i svećenici i đakoni, pretpostavka su da bude Crkve. »Bez njihova postojanja ne može se govoriti o Crkvi« (*Trall.* 3, 1). Ignacije je bio prvi koji je kršćane označio »Katoličkom crkvom«. U njegovih sedam pisama ne nedostaje izričaja visoke mistike. Uzor koji živi i predlaže primateljima svojih spisa jest nasljedovanje Krista sve do mučeništva: oponašanje usmjereno na sjedinjenje. Ignacijevu mučeništvo koje se dogodilo u Rimu, oko 116., okrunilo je te težnje velikog antiohijskog biskupa.

Ignacije Lojolski (1491.-1556.). Rođen u dvorcu Loyola kod Azpéitia (sjeverna Španjolska). Na krštenju je primio ime Inigo, zatim mu je promijenjeno u Ignacije na čast biskupa i mučenika Ignacija Antiohijskog. Nakon vremena provedenog u Arevalu i Valladolidu, postao je časnikom navarskog potkralja. Ranjen prilikom opsjedanja Pamplone (1521.), zreo je čitajući *Kristov život* Ljudevita Saksonskog i druga odgojna djela (*Legenda o svecima* Jakova iz Varazzea) s namjerom da se posveti Kristovom nasljedovanju. Nakon teškog razdoblja traženja oblika života koji bi izabrao, za vrijeme kojega je kao hodočasnik išao u Španjolsku, Italiju, Svetu zemlju, spozna potrebu učenja. Započe učiti latinski u Barceloni, u Alcali i u Salamanki. Otišavši u Pariz (1528.-1535.) postigao je stupanj »učitelja vještina«. Tu je na Montmartru utemeljio Družbu Isusovu (1534.) zbog veće slave Božje i na službu Crkvi u potpunoj poslušnosti. U Veneciji je, zajedno s petoricom svojih drugova, zaređen za svećenika. Malena je skupina 1537. otišla u Rim gdje je 1540. dobila papinsko odobrenje. Društvo su Ignacija izabrali za prvog generala (1541.). Umro je u Rimu 1556. Njegovo je duhovno iskustvo sabrano u *Duhovnim vježbama* koje je sastavio u Manresi (1523.) i koje su postale klasičnim vođom na duhovnom putu. Promicao je poučavanje i vjerovjesnički rad, ne zadržavajući se na nekom posebnom obliku službe, već ostajući otvorenim svakome obliku potrebe unutar naroda Božjega. Svetim je proglašen 1622.

Ilarije iz Gaze (291. - oko 371.). Poznat nam je samo po *Životu* koji je o njemu napisao Jeronim (prije 391.). Učio je u

Aleksandriji i jedno vrijeme se pridružio Anti kojega je napustio da bi živio pustinjačkim životom. Izgleda da je bio prvi koji je, oko 330., utemeljio u Palestini, u Maiuma kod Gaze, redovničku naseobinu. Oko 360. dao se na putovanja u Egipt, Siciliju, Dalmaciju i Cipar gdje je umro.

Ivan di Matha (1160.-1213.). Podrijetlom iz Provanse, učio je u Parizu gdje je čak dobio bogoslovnu katedru iako nije bio svećenik. Zareden za svećenika (1193.), za vrijeme prve mise imao je viđenje Krista između dva roba u kladama: jednoga bijela i jednoga crna. U viđenju je prepoznao svoje poslanje da nastavi djelo izbavljanja robova u tijelu i u duši. U tu je svrhu 1198., zajedno sa Srećkom Valoisom, utemeljio Red Presvetog Trojstva. Pravilo koje je odobrio Inocent III. (1198.) tražilo je da trećina prihoda bude ustupljena za otkup robova. Ivan je umro u Rimu u crkvi sv. Ivana u Formisu na Celiu 1213.

Ivan i Pavao (IV. st.). Njihova se imena pojavljuju u Rimskom kanonu. Braća, bijahu visoki časnici na Konstantinovu dvoru. Nakon što su odbili slijediti protukršćansko usmjerenje cara Julijana, odrubljene su im glave u vlastitoj kući na brdu Celio gdje su potajno i pokopani.

Ivan Zlatousti (349. - oko 407.). Rođen u Antiohiji, vrlo rano izgubio je oca. Odgajala ga je majka Antusa. Kršten kao odrastao, privlačio ga je od samog početka pustinjački život koji je morao napustiti poradi slabog zdravlja. Nakon što ga je biskup Melecije zaredio za đakona (381.) i njegov nasljednik

Flavijan za svećenika (386.), dvanaest je godina vršio službu propovjednika u antiohijskoj Crkvi istaknuvši se velikom govorničkom sposobnošću i smislom za dušobrižništvo. Car ga je izabrao za carigradskog biskupa, mimo svoga htijenja otišao je u glavni grad gdje ga je posvetio aleksandrijski patrijarh Teofil (398.). Nije dugo ostao na čelu ove Crkve, budući da je kušajući obnoviti kršćansko društvo, dvor i svećenstvo, postao neprijateljem carice Eudoksije, dvorskih uglednika, redovnika i nekih biskupa koji su ga optužili na tzv. Sinodi kod hrastova (403.). Svrgnut i ponovno ustoličen na biskupsku stolicu 404. godine ne odrekavši se svoga načina »jasnog govorenja«, zauvijek je otjeran u progonstvo. Iscrpljen bijedom i naporima kojima je bio podvrgnut, umro je tri godine kasnije u Komani u Pontu. »Bogu budi hvala na svemu. Amen.« Ovim je riječima Ivan završio svoje mukotrpno ali zanosno zemaljsko iskustvo.

Janja. Djevica i mučenica. Već je u IV. st. čašćena u Rimu. Najstariji spomen njezinog slavlja nalazi se u *Depositio martyrum* Ljetopisca iz 354. Predaja o njezinom mučeništvu vrlo se proširila, te su je preuzeli papa Damaz († 384.), Ambrozije i Prudencije koji su je predstavili kao uzor mlade djevice i mučenice. Njezino je ime ušlo u rimski Kanon.

Jeronim (347.-419./20.). Rođen u Stridonu, u Dalmaciji. Poslan u Rim odgajao se na klasicima, poglavito na Ciceronu. U kasnijim godinama oplakivao je svoj mladenački život smatrajući ga grješnim i putenim. U 19. godini Jeronim je primio krštenje. Otišavši u Galiju, Trier, odluči promijeniti život. Bi-

lo je to u Akvileji gdje je pronašao ono što je tražio: svećenički samostan, zajedno s Rufinom i Kromacijem. Skupina se iznenada raspala i Jeronim tada odluči otići na Istok, u Halkidsku pustinju. Nakon što je napustio ovo mjesto otišao je u nedaleku Antiohiju gdje ga je biskup Paolin zaređio za svećenika. Boravio je u Rimu 382.-385. gdje je postao tajnikom pape Damaza. Papina smrt i sve češći napadi koje je Jeronim trpio zbog toga što je oko sebe okupio skupinu pobožnih kršćanki, naveli su ga da napusti Rim i vrati se u Betlehem gdje se u potpunosti smirio i umro 419. ili 420. Vrlo učen, Jeronim je gajio žar za jezikoslovljem i Sv. Pismom. Njemu se treba zahvaliti prijevod Sv. pisma s grčkog na otmjeni latinski (Vulgata). Istakao se i kao duhovni vođa.

Josip, Marijin zaručnik. O njemu se govori u Novom zavjetu. Ostao je u sjeni i na takav je način pridonosio Božjoj namisli. Matej i Luka spominju njegovo ime u Isusovu rodoslovlju (*Mt* 1, 16.9; *Lk* 3, 23). Matej Isusa predstavlja kao »tesarova sina«, naznačivši nam čime se bavio (*Mt* 13, 55). Za Mateja je još »pravednik« (1, 19). U govorima o rođenju, kao što je posjet mudraca u Betlehemu, ne možemo ga naći. Pojavljuje se, naprotiv, u bijegu u Egipat (2, 13 sl.) i nakon toga pri povratku u Nazaret. U Lukinom evanđelju prati Mariju u Betlehem pri popisu pučanstva (2, 1-7). Pojavljuje se, na kratko, pri prikazanju u Hramu i pri posjetu dvanaestogodišnjeg Isusa Hramu (2, 21-52). U dvama evanđeljima njegova uloga traje samo na početku, nakon toga iščezava da bi mjesto prepustio Isusu. Glavne crte njegove ličnosti su poslušnost (*Mt* 2, 14.21), pravednost (*Mt* 1, 19) i mirotvornost (*Lk* 2, 4

sl.). Pio IX. proglasio ga je zaštitnikom sveopće Crkve, a Ivan XXIII. njegovo je ime stavio u Rimski kanon.

Karlo Boromejski (1538.-1584.). Rođen u Aroni, na Lago Maggiore, u plemićkoj obitelji u srodstvu s najjačim talijanskim lozama. U dvanaestoj godini primio je tonsuru i svećeničku haljinu postavši preporučenim opatom opatije u Aroni. Učio je pravo u Paviji (1559.). Kada mu je stric Gian Angelo Medici postao papom imenom Pio IV. pozvao ga je k sebi kao tajnika i 1560. postao je kardinalom đakonom i upraviteljem Milana. Postavši svećenikom i milanskim biskupom (1563.) ustoličen je 1565. Razvio je veliko dušobrižničko djelovanje izvršavajući uredbe Tridentinskog sabora o obnovi vjere i običaja. Pomoću ustroja sjemeništa i saborskih odluka utemeljio je novu vrstu pastirskog djelovanja. Njegovo obnoviteljsko djelovanje protezalo se od bogoslužja do brige za siromašne. Posebnu je važnost posvetio dušobrižničkim pohodima biskupiji koji su ga doveli u doticaj sa stvarnim mjesnim stanjem. Kada je u Milanu izbila kuga (1576.), sam je pritekao u pomoć okuženima. Umro je u Milanu 1584. Svetim je proglašen 1610.

Katarina Sienska (1347. - oko 1380.). Rođena u Sieni. Unatoč roditeljskoj želji da je udaju ušla je u dominikanski Treći red. Liječeći 1374. u Pizi oboljele od kuge i sama je bila zaražena. Savjetnica kneževa i plemića, zauzimala se 1376. kod pape Grgura XI. za njegov povratak iz Avignona. U rascolu koji je uslijedio i koji je suprotstavio Urbana VI. protupapi Klementu VII. stala je na stranu prvoga podupirući ga

pismima i osobnim posjetima onima koji su bili na vlasti. Nakon što je premještena u Rim (1378.) po želji Urbana VI., umrla je ondje dvije godine kasnije, srušena pokorom i naporima. Mističarka obdarena viđenjima i darom čudesa. Ostavila je 381 pismo. Njezino djelo *Libro della Divina Provvidenza*, poznato kao i *Dialogo*, govori o upoznavanju Boga, molitve, Božje Providnosti i poslušnosti. Napisano talijanskim klasičnim jezikom smješta se među najznačajnija književna djela onoga vremena, uz bok Dantea i Petrarce.

Klara Asiška (1193./94.-1253.). Rođena u Asizu od roditelja Favarone di Offreduccio i Ortolana, poslije susreta s Franjom pobjegla je iz očinske kuće i, unatoč obiteljskim pritiscima, u Santa Maria della Porziuncola uzela je pokorničko franjevačko odijelo. Vrlo su joj se brzo pridružile drugarice i Klara je postala poglavarica skupine, ostajući vjerna namisli slijediti Krista u najvećem siromaštvu i vjernosti Franjinom učenju. Papa Grgur IX. dao joj je *privilegium paupertatis* (1215.) ili pravo da ne primi prihode ili dobra bilo koje vrste. Da bi zadržala izvorni duh Pravila koje je sama sastavila 1247., borila se čitav život sve dok nije isposlovala konačno odobrenje od Inocenta IV.

Klement Rimski (I. st.). Klementa Rimskog pouzdana predaja drži piscem pisma koje je Rimaska crkva uputila Korintskoj crkvi oko 96. Irenej u *Contro le eresie* (III 3, 3) drži Klementa trećim Petrovim nasljednikom, a povjesničar Euzebije na temelju nekih proračuna čak utvrđuje da je on bio papom 92.-101. Klement piše pismo Korinćanima zbog suprot-

nosti koje su nastale unutar ove zajednice, najvjerojatnije između karizmatičke skupine i svećeničko/biskupske skupine koja je neprestano priskrbljivala sve više vlasti, a što svi nisu priznavali. Klement ulazi u ovu raspravu pozivajući se na zamisao »reda«, znaka Božje volje. Ovo pozivanje na svemirski red iznosi na svjetlo grčki odgoj, osobito stoički, pisca koji se, ipak, kreće u bogoslovnom »okružju« koje je još židovsko/kršćansko.

Kuzma i Damjan (III./IV. st.). O njima nedostaju pouzdane informacije. Prema staroj predaji koju nam donosi Teodoreto, biskup iz Kyrosa (oko 432.), bili su mučeni u tome gradu, možda pod Dioklecijanom (303.). Obojica liječnici, zvani su »anargiri« (»bez novca«), budući da su besplatno liječili ljude. Njihovo se čašćenje vrlo brzo proširilo po čitavom carstvu, što je dokazom povijesne srži njihove legende. Glas o Kuzmi i Damjanu potvrđen je prisustvom njihovih imena u Rimskom kanonu i po različitim crkvama koje su im posvećene (Cirro, Carigrad, Pamfilija, Rim). U Srednjem vijeku njihovo se čašćenje vrlo proširilo zbog čestih zaraza. Čašćeni su kao zaštitnici liječnika, brijača i ljekarnika.

Leon Veliki († 461.). Nepoznat nam je točan nadnevak Leonova rođenja koji je podrijetlom iz Toskane. Izabran za rimskoga biskupa 440. pokazao se kao ličnost širokih pogleda što je za posljedicu imalo povećanje izgleda za papinstvo. Povijesne je važnosti bio njegov susret s Atilom, hunskim kraljem, koga je naveo na povlačenje (452.). S ne manjom hrabrošću usprotivio se Genšeriku, vandalskom kralju, kod koje-

ga je postigao da Rim bude pošteđen krvoprolića (455.). Glede rasprave koja je nastala na Istoku oko monofitizma («Efeška krađa» 449.), njegovo dogmatsko Pismo carigradskom patrijarhu Flavijanu poslužilo je za temelj saborskim ocima Kalcedonskog sabora (451.) da bi prekinuli dogmatska pitanja koja su još bila u tijeku. U Italiji i u Španjolskoj Leon se usprotivio krivovjerjima koja su se još širila. U svome širokom djelovanju Leon se pokazao svjesnim velikog dostojanstva i vlasti koja mu pripada kao Petrovu zamjeniku i nasljedniku. On će zbog toga razviti trilogiju Krist-Petar-papa. Zajedno s Damazom, Leon je prvi papa od kojega posjedujemo, osim pisama, također i druga djela. Njegovih 96 govora, povezanih poglavito s bogoslužnim obljetnicama, ističu se jasnoćom, izražajnošću i stilom, te otkrivaju zavidne govorničke sposobnosti.

Lujo Bertrān (1526.-1581.), zaštitnik Kolumbije. Rođen u Valenciji. Otišao je u Compostellu 1542. da bi odlučio kojoj će redovničkoj obitelji pripadati. Odlučio se za dominikance (1544.). Otišao je u zapadnu Indiju 1562. gdje je razvio svoje djelovanje kao propovjednik među Španjolcima koji su tu boravili i među Indijcima. Vrativši se u Španjolsku 1565. posvetio se propovijedanju i duhovnom vodstvu. Duhovno kušan, jednoga dana vidje veliko svjetlo i ču riječi: »Živiš još u tminama. Doći će vrijeme u kojemu će ti biti dana velika slava.«

Makrina (oko 327.-379./380.). Starija sestra Bazilija iz Cezareje i Grgura Niškog. Nakon zaručnikove smrti povukla se zajedno s majkom i nekim starijim ropkinjama na dio

obiteljskog imanja, u blizini rijeke Iris kod Anesia, gdje je, vrlo blizu, ubrzo nakon toga, Bazilije podigao samostan. Tu je Makrina vodila jednostavan život sastavljen od pokore i molitve. Grgur Niški, pisac djela Vita koje govori o njezinu životu, uzdiže je kao mudru ženu i u svome djelu Dialogo *Intorno all'anima ed alla ressurezione* predstavlja je kao učiteljicu koja je znala odgovoriti na sva njegova pitanja.

Mama, mučenik (III. st.). Prema Baziliju iz Cezareje i Grguru Nazijanskom, Mama je podrijetlom bio iz Gangre. Bijaše pastir, a pogubljen je za vrijeme Aurelijana (270.-275.) u Cezareji Kapadocijskoj u 15. godini. Na poseban je način čašćen u grčkoj Crkvi kao zaštitnik stoke. Katedrala u Langresu dobila je 1075. jednu ruku, a 1209. glavu ovoga sveca.

Marija Egipatska (IV. st.). Bludnica iz Aleksandrije u Egiptu. Obratila se tijekom posjeta Jeruzalemu. Živjela je 47 godina kao isposnica na istočnoj strani Jordana. Monah Zosim pronašao je njezino tijelo i sahranio ga. U VI. st. njezin je grob bio hodočasničkim odredištem. Marija se smatra protulikom isposnice i kao takva postala je jednim od najpoznatijih likova Srednjeg vijeka. Njezini su ostaci prenijeti u Rim za vrijeme pape Hormizde (514.-523.).

Marija Magdalena de'Pazzi (1566.-1607.). Rođena u Firenci, u 16. godini ušla je u Karmel Sv. Marije Anđeoske. Položila je vječne zavjete 1584. i od toga dana počela su viđenja praćena strašnim kušnjama i duhovnom suhoćom. Kao učite-

ljica novakinja i zamjenica poglavarice podupirala je bogoslužno obrazovanje susestara. Pod utjecajem mistike muke i marijanske pobožnosti, živjela je u spoznanju svoga karizmatškoga poziva za dobro Crkve. Po nalogu svojih ispovjednika kazivala je u pero pisma i nagovore upravljene papi Sikstu V., kardinalima i biskupima. Njezin mistični nauk o ljubavi razlivenoj na sve, sastoji se u mrtvljenju svih razumskih snaga.

Marko evanđelist. Bijaše sin Marije Jeruzalemske u čiju se kuću sklonio Petar nakon što je oslobođen iz zatvora (*Dj* 12, 12). Sudjelovao je u Pavlovom apostolskom djelu (*Kol* 4, 10) kojemu je bio bliz u rimskom zatočeništvu (*Fil* 24). Vjerni Petrov učenik koji ga naziva »moj sin« (*1 Pt* 5, 13), slušao je iz apostolovih usta o Isusovim riječima i djelima što je sakupio u svome evanđelju (»evanđelje slobode«). Predaja ga smatra utemeljiteljem i prvim biskupom aleksandrijske Crkve (Euzebije, *Storia Ecclesiastica* II 16.24).

Martin I., papa i mučenik (591.-655.). Podrijetlom iz Todija (Peruđa), nakon što je postao đakonom i veleposlanikom pape Teodora I. u Carigradu, izabran je za papu 649., bez careva pristanka. Borio se za obranu vjere u Krista, pravog čovjeka i pravog Boga, usprotivio se monotelizmu, krivovjernom mišljenju koje je smatralo da je u Kristu samo jedna volja. Car ga je zatvorio, poslao u strogi zatvor u Carigradu gdje je osuđen na smrt zbog veleizdaje. Zalaganjem mjesnog patrijarha Pavla II. osuda je promijenjena u doživotni zatvor. Bizantski car Kostancije II. prognao ga je na Krim (Ukrajina), gdje je umro u velikoj bijedi.

Nikola iz Tolentina (1245.-1305.). Rođen u Sant'Angelo in Pantano, ušao je među redovnike sv. Augustina. Zaređen za svećenika 1269., poslije različitih premještaja nastanio se u Tolentinu gdje je proveo posljednjih trideset godina života. Jedan je od najistaknutijih likova među apostolima ispovjedanice, ali se istakao i milosrđem i darom čudesa. Svetim je proglašen 1446.

Olimpija Carigradska (361./368. - oko 408.). Potječe iz moćne carigradske obitelji. Poslije zaručnikove smrti oduprla se, bez obzira na gubitak velikog dijela svojih dobara, drugom braku. Njezin trapljenički život i pripomoć novčanim poduhvatima carigradske Crkve učinili su mogućim njezino pribrajanje među đakonise. Oko 250 redovnica smatra je svojom utemeljiteljicom. Bila je u dubokom prijateljstvu s Ivanom Zlatoustim kojega je slijedila u njegovom izgnanstvu u Nikodemiju. Čašćena je poglavito u grčkoj Crkvi kao »ispovjednica vjere«.

Pavao iz Tebe (228. - oko 341.). Za vrijeme Decijeve progonstva pobjegao je u pustinju donje Tebe. Na tako samotničkom mjestu odlučio je ostati i poslije progonstva. Značajan je njegov susret s opatom Antom. Temeljno djelo koje se odnosi na Pavla je *Vita* koje je napisao Jeronim.

Pelagija Jeruzalemska (IV. st.). Ivan Zlatousti je onaj koji nam pripovijeda o izvanrednom obraćenju ove poznate antiohijske glumice koja se nakon toga istakla trapljeničkim životom (*Hom. in Mt 67*: PG 58, 636sl.). Polazeći od te obavi-

jesti sastavljač iz sirskopalestinskog područja, poznat kao Đakon Jakov, u V. st. ocrtao je lik i život pokornice kao uzor kršćanskog obraćenja za bludnice.

Petar Nolasco (oko 1180.-1249./1256.). Podrijetlom iz područja između Carcassone-Narbona-Tolosa ili iz Barcelone. Prvih godina 1200. djeluje u Barceloni u otkupu kršćanskih robova, muslimanskih zatvorenika. Na ovoj »laičkoj« zadaći Petru su se pridružila druga braća dajući tako početak ustrojenoj zajednici (1218.?) kojoj je Grgur IX. dao crkveno priznanje (1235.). Četvrti zavjet toga instituta koji je uzeo ime »Mercedari« (Red Blažene Djevice Marije Milosrdnice za oslobođenje robova) obvezivao je članove ne na uobičajenu pomoć drugima, nego čak na njihovo zamjenjivanje u stanju ropstva (»votum redemptionis«). Novac prikupljen za kupovinu robova dolazio je iz trgovanja dobrima, milostinje i dobro razrađenog sustava skupljanja priloga. Računa se da je preko 100.000 kršćanskih robova tako postiglo slobodu.

Romuald Kamaldulški (oko 952.-1027.). Podrijetlom iz Ravene. Spada u obnovitelje redovništva i utemeljitelj je Kamaldulenza. Poslije burne mladosti postao je redovnik u Sant'Apollinare di Ravenna. Nakon toga povukao se blizu Venecije gdje je provodio pustinjački život. Kao pustinjak premjestio se blizu opatije Cuxa (Pirineji), 988. vratio se u Italiju gdje je započeo obnoviteljsko djelo temeljeno na benediktinskoj misli naglašavajući njegova redovnička načela. Među zakladama koje je utemeljio prednjači Kamaldulška opatija (1023.-1026.) koja je postala zipkom Kamaldulškog reda.

Spiridon iz Trimithontea (Cipar, IV. st.). Oženjen i otac obitelji, nastavio je svoj posao pastira stada, čak poslije svoga izabranja za biskupa. Istakao se velikodušnošću, milosrđem i čudotvornim djelovanjem. Sudjelovao je na Nicejskom saboru (325.) i na saboru u Serdi (343.). Njegov povijesni lik vrlo je brzo preobličen legendom. O njemu govori Rufin u *Storia ecclesiastica* 10, 3-5.

Tekla (I. st.). O njoj govori tzv. spis *Pavlova i Teklina djela* već poznato Tertulijanu († oko 200.). Podrijetlom iz Ikonije (Turska), Pavao ju je obratio, a osuđena je na smrt zbog kršćanske vjere koju je javno ispovijedala. Čudesno spašena, pobježe iz Ikonije da bi se onamo vratila kao navjestiteljica evanđelja. Teško je odvojiti od pretjeranosti istinu koju sadržava djelo *Pavlova i Teklina djela*. Kao povijesna srž ostaje stvarna čvrstoća Teklina lika, njezino pripadanje Pavlovim učenicima i njezino vjerovjesničko djelovanje. Čini se da je umrla u mjestu Seleucia d'Isauria, u čijoj joj je blizini podignuta velika bazilika s dodatkom samostana.

Terezija Avilska (1515.-1582.). Rođena u Avili od oca po imenu Don Alonso Sanchez, židovskog podrijetla, i od majke Beatrice di Ahumada. Poslije neozbiljnog djetinjstva odlučila je ući u karmelićanski samostan u Avili (1535.). Imala je različite doživljaje duhovnog života, 1554. primila je milost drugog obraćenja započevši duhovni hod sastavljen od viđenja, objava, ekstaza, došavši do vrhunca 1572. u iskustvu duhovnog zaručništva. Obnoviteljica Karmelićanskog reda, mu-

škog i ženskog, zauzela se, iako s mnogo poteškoća zbog svoga stanja žene i redovnice, za ponovno privođenje svoje redovničke obitelji izvornoj čistoći i strogosti. U svome djelu *Autobiografia* i u svojim duhovnim spisima (*Cammino di perfezione, Il castello interiore*) ostavila je svjedočanstvo o svojem mističnom iskustvu. Svetom je proglašena 1622., a Pavao VI. proglasio ju je, kao prvu ženu u povijesti, crkvenom *naučiteljicom* (1970.).

Timotej (I. st.). Stanovnik Listre, rođen u miješanom braku: majka Židovka i otac Grk (*Dj* 16, 1). Možda se obratio na kršćanstvo za vrijeme prvog Pavlova putovanja u taj kraj (*2 Tim* 3, 11). Apostol ga je uzeo sa sobom (*Dj* 15, 36sl.). Poslan je u Tesaliju ohrabriti kršćane koji su ondje bili progonjeni, ističe se zatim s Pavlom kada ovaj propovijeda u Korintu (*2 Kor* 1, 19). U apostolovim je poslanicama spomenut 17 puta, 6 puta u Djelima apostolskim i jedanput u poslanici Hebrejima (13, 23). Nijedan drugi Pavlov drug nije bio tako srdačno hvaljen zbog svoje vjernosti (*1 Kor* 16, 10; *Fil* 2, 19sl.). Prema djelu *Passio* propovijedao je i činio čudesa u Efezu gdje je kasnije mučen. Kako svjedoči Euzebije, bio je prvi biskup toga grada (*Storia Ecclesiastica* III 4,5).

Toma Akvinski (1225.-1274.). Rodio se u Roccasecca od grofa Landolfa d'Aquino, prvo je obrazovanje primio u opatiji Montecassino. Upisavši se na napuljsko sveučilište, protiv očeve volje uđe u Dominikanski red. Nastavio je učenje u Parizu i Kölnu. Započeo je poučavati 1252. u Parizu, prešavši

nakon toga u Italiju gdje je tijekom deset godina (1259.-1269.) bio učiteljem bogoslovlja papinskog dvora. Nakon što se vratio u Pariz (1269.-1272.) pozvan je u Napulj voditi Opće dominikansko sveučilište. Umro je u opatiji Fossanova (1274.) dok je bio na putu kao sudionik Lionskog sabora. Jedan je od najvećih bogoslovaca Srednjeg vijeka. Napravio je spoj između kršćanstva i aristotelizma, pokazujući kako vjera i razum nisu u suprotnosti, budući da je oboma tvorac Bog. Na sličan način opisao je temeljno čovjekovo jedinstvo, pobijedivši dvojstvo između duše i tijela, što je bilo značajno za platonско mišljenje. Uvjereni pobornik mišljenja da je čovjekov kraj sreća, dao je svojim bezbrojnim spisima, naročito djelu *Somma teologica* genijalno uređenje nauka mudroslovnog i bogoslovnog koje je crpio iz bogate kršćanske predaje. Izvršio je odlučujući utjecaj na kršćansko zapadno mišljenje. Svetim ga je proglasio Ivan XXII. 1323., a Pio V. ga je 1567. proglasio *crkvenim naučiteljem*.

Nakladnik

ZIRAL - Zajednica izdanja ranjeni labud
Hrvatske mladeži bb, Mostar

Za nakladnika

Milan Lončar

Grafička obrada

Darko Pandža

Tisak

FRAM, Mostar

